

ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО

**Матеріали всеукраїнської
науково-практичної конференції
«Сучасні виклики та
перспективи розвитку
економіки і бізнесу»
6 грудня 2023 р.**

Запоріжжя — 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ДМИТРА МОТОРНОГО**

**ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ
ТА БІЗНЕСУ**

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ І БІЗНЕСУ**

**Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції**

6 грудня 2023 р.

**Запоріжжя
2023**

УДК [33+65+338.48+339.9+355.018](043)

Т 13

Сучасні виклики та перспективи розвитку економіки і бізнесу: зб. тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (6 грудня 2023 року, м. Запоріжжя). Запоріжжя: ТДАТУ, 2023.

Збірник містить матеріали учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні виклики та перспективи розвитку економіки і бізнесу». У тезах доповідей збірника висвітлено результати досліджень сучасних проблем та перспектив розвитку економіки, бізнесу та туризму в Україні, міжнародних економічних відносин, визначені аспекти сталого розвитку регіонів країни.

Матеріали збірника будуть корисними для викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів, фахівців, що працюють за зазначеними напрямками.

Матеріали публікуються в авторській редакції

ISBN

© Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного, 2023

Організаційний комітет конференції

Колокольчикова І. В. – голова організаційного комітету, д.е.н., професор, декан факультету економіки і бізнесу ТДАТУ

Коноваленко А. С. – заступник голови організаційного комітету, д.е.н., директор Науково-дослідного інституту соціально-економічного розвитку регіону ТДАТУ

Макаренко П. М. – член-кореспондент академії НААН України, д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Полтавського державного аграрного університету

Болтянська Л. О. – к.е.н., доцент, завідувачка кафедри економіки і бізнесу ТДАТУ

Сиротюк Г. В. – к.е.н., доцент Львівського національного університету природокористування

Власюк Ю. О. – к.е.н, доцент ВСП Хмельницького політехнічного фахового коледжу Національного університету «Львівська політехніка»

Зміст

Секція 1.

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Болтянський Б. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ	8
Василина О. Р., Лавецький І. О. ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО - НАЙБІЛЬШ ПЕРСПЕКТИВНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	10
Васильченко О. О. ВПЛИВ ФАКТОРІВ МАКРОСЕРЕДОВИЩА НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОСЛУГ	12
Єрємін І.Л., Голуб Н.О. СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ	15
Нехай В. В., Іконніков Д. ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО МЕСЕНДЖЕРА	18
Русінова О.Г., Голуб Н.О. КАНАЛИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ, ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА	20
Салін С. В. ПЕРЕВАГИ БЛОКЧЕЙНУ В ЮРИДИЧНОМУ СЕКТОРІ	22
Селіванова Є.В., Голуб Н.В. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ ГРОМАДЯН У РАЗІ НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ	24
Черевко Г. В. ВІЙНА В УКРАЇНІ: НАСЛІДКИ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	27
Яців С. Ф. ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	29

Секція 2.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Братко В. М., Цвілий С. М. РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ТУРИЗМУ	32
Демко В. С. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ	34
Демко В. С., Попова А. Г. СВІТОВІ ІННОВАЦІЙНІ ТРЕНДИ В КУЛЬТУРІ ОБСЛУГОВУВАННЯ СПОЖИВАЧІВ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ	37
Жарченко В. Ю., Цвілий С. М. МОБІЛЬНІ ГІДІ У ЯКОСТІ ТРЕНДУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ	40
Зла Р. А., Демко В. С. РОЗВИТОК КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	43
Колокольчикова І.В., Лепетченко Д.М. ТУРИСТИЧНА ГАЛУЗЬ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	45
Кукіна Н. В., Душак А., Душак М. СУЧАСНІ РЕАЛІЇ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ	47
Оболенцева Л. В., Діасамідзе М. М. ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ	49
Підлужна О. Б. ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	50
Пісецький М. М. РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ УКРАЇНИ У БЕЗПЕКОВОМУ КОНТЕКСТІ	52

*Секція 3.***ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА**

Бандура І. І., Сокот О. Є. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ХЛІБО-БУЛОЧНИХ ВИРОБІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЇСТИВНИХ ГРИБІВ ТА ПРОДУКТІВ ЇХНЬОЇ ПЕРЕРОБКИ	57
Болтянська Л. О. ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	59
Власюк Ю. О. ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КАЙДЖЕН У ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ	61
Єременко А.А., Голуб Н.О. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, НЕОБХІДНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	63
Завадських Г. М., Кукіна Г. В. ІНВЕСТИЦІЇ В АГРАРНИЙ СЕКТОР: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ	66
Завадських Г. М. ІМПАКТ-ІНВЕСТИЦІЇ І СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В СТВОРЕННІ СОЦІАЛЬНОГО ВПЛИВУ	68
Завадських Г. М., Ковнацька О. С. РЕЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	70
Зеленецька Д.О., Голуб Н.О. СУТНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКІВ ТА ЇЇ МІСЦЕ І РОЛЬ У СТРАХОВОМУ БІЗНЕСІ	72
Колач С. М., Періг Ю. А. НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	75
Коноваленко А.С. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ	78
Красномовець В. А. ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	80
Кукіна Н. В., Петлюк Н. І. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОПОЗИЦІЇ СОНЯШНИКУ НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	82
Лисак О. І. ДРОПШИПІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В ЕЛЕКТРОННІЙ ТОРГІВЛІ	84
Мельник О. В. МЕТАПРОСТІР ЯК ІННОВАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЇ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	87
Павлова М. Б. БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	90
Прус Ю. О., Сафарова А. С. ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	91
Тебенко В. М. РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	93
Черевко І. В. ЗМІНИ КЛІМАТУ ЯК ЧИННИК ДИВЕРСИФІКАЦІЇ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	97

*Секція 4.***ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ**

Березівський З. П., Кривов'яза В. О. СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ	100
---	-----

Козак В. М. СУТНІСНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНАЛЬНО-РЕСУРСНОЇ СКЛАДОВОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ В ЦИФРОВІЗОВАНІЙ ЕКОСИСТЕМІ	101
Красномовець В. А., Бойко Н. С. ВПЛИВ СТАНДАРТИЗАЦІЇ НА ЯКІСТЬ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ	104
Ортіна Г. В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЦЕ РЕАЛІЗАЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	106
Сиротюк Г. В. СУЧАСНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	108
Степанюк Р. С. ЧИННИКИ СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	110

Секція 5.

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН**

Волкова О. В. МИТНИЙ КОНТРОЛЬ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ	115
Костякова А. А., Хома А. Р. СТРАТЕГІЯ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ МІЖ КРАЇНАМИ СВІТУ	118
Почерніна Н. В., Виноградова Д. В. ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	121
Почерніна Н. В., Муха В. М. ЗДОБУТКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН СВІТУ У РАКУРСІ МІЖНАРОДНИХ ІНДЕКСІВ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	124
Почерніна Н. В. ПЕРЕВАГИ У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНІВ	126
Савіцький А. В. УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЕТАПНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	128

СЕКЦІЯ 1
**ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ**Болтянський Б. В.***к.т.н., доцент,**доцент кафедри експлуатації та технічного сервісу машин**Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного*

На теперішній час, попит на розробку та впровадження новітніх енергоефективних технологій, наявність світових екологічних трендів, споживання інших ресурсів енергії поступово зростає.

Ринкові чинники, зокрема відношення цін на енергетичні носії та вартість впровадження енергоощадних інновацій, визначають стратегії енергозбереження для підприємств та інших економічних учасників країни. Якщо витрати на економію одиниці енергії перевищують її придбання, такі інвестиції стають не вигідними з економічної точки зору. З іншого боку, коли витрати на придбання енергетичних ресурсів перевищують витрати на економію, енергозберігаючі заходи стають ефективними та рекомендованими для впровадження. Таким чином, вартість ресурсів виступає потужним мотиватором для суб'єктів господарювання при ухваленні рішень щодо енергозбереження та енергоефективності, особливо в умовах постійного зростання цін на паливо-енергетичні ресурси в майбутньому.

З початку 90-х років історія поширення концепції енергоефективності налічує безліч міжнародних проєктів, таких як ті, що проводяться Європейською комісією, програмами Tasis, Thermie та USAID. В розвинених економіках компанії ті суб'єкти господарювання, які розглядають енергоефективність і економію енергоресурсів стають конкурентоспроможними на ринку. Підвищення енергоефективності дозволяє країнам уникнути залежності від енергоресурсів, вирішити проблеми ненадійності енергопостачання, а також забезпечити паритет цін та оплати за енергоресурси. Підприємці та менеджери розуміють, що енергоефективність є ключовим фактором конкурентоспроможності компаній на відкритому ринку. Сучасно визнається, що ефективне використання енергоресурсів є не лише стратегічно важливим, але й економічно обґрунтованим, сприяючи водночас підвищенню рівня та якості життя.

Сучасні нормативно-правові акти й наукові літературні джерела енергетичної та економічної сфер містять різні підходи щодо визначення й трактування понять «енергозбереження» та «енергоефективність». Так, Згідно Закону України «Про енергозбереження» цей термін означає «діяльність (організаційну, наукову, практичну, інформаційну), яка спрямована на раціональне використання та економне витрачання первинної та перетвореної енергії і природних енергетичних ресурсів в національному господарстві і яка реалізується з використанням технічних, економічних та правових методів» [1].

Енергоефективність – це галузь знань, що обіймає інженерію, економіку, юриспруденцію та соціологію. Цей термін визначає раціональне використання енергетичних ресурсів, досягнення економічної ефективності у використанні наявних паливно-енергетичних ресурсів при відповідному рівні розвитку техніки та технології з урахуванням вимог до довкілля. Поняття «енергоефективність» проявляється через досягнення конкретних результатів, таких як опалення будинку за допомогою меншої кількості енергії, ніж зазвичай необхідно.

Терміни «енергоефективність» та «енергозбереження» часто використовуються як синоніми, але фактично енергоефективність є лише одним з аспектів енергозбереження. У той же час, концепція енергозбереження (заощадження енергії) націлене на зменшення споживання енергії, тоді як енергоефективність (економічне використання енергії) передбачає раціональне та ефективне витрачання енергії.

Існує схожий погляд на розпізнання термінів. «Енергозбереження» як будь-яке «збереження або заощадження» є процесом заощадження енергії, у ході якого скорочується потреба в енергетичних ресурсах. Воно пов'язане із екстенсивним споживанням енергії в умовах впровадження режиму економії енергоресурсів, що описує кількісні характеристики. Результатом цього процесу є економія енергоресурсів за нормальних режимах роботи підприємства. У цей час «енергоефективність» пов'язана із інтенсивним споживанням енергії у разі впровадження новітньої техніки та сучасних інноваційних технологій, що описує його якісні характеристики. Очікуваним результатом від цього процесу є не сама економія енергоресурсів, а досягнення найбільших економічних ефектів (наприклад, обсягу виробництва чи прибутку) за найменших витрат енергії в умовах росту чи спаду. Така стратегія включає заходи, які можуть не надавати прямої економії енергоресурсів, але впливають на техніко-економічні показники функціонування підприємства у цілому [1]

В дослідженні визначено, що характер співвідношення ціни на електроенергію і середньої величини фінансових доходів, відображає стан соціально-економічного розвитку країни та вплив вартості електроенергії на рівень добробуту населення[2]. У зв'язку з цим, набувають актуальності питання, що спрямовані на забезпечення недискримінаційності всіх учасників енергетичного ринку, а саме:

- 1) чинне законодавство - забезпечення інтересів та прав споживачів енергоринку;
- 2) законодавче закріплення заходів щодо захисту прав споживачів, а також роль і обов'язки в цьому процесі регулюючих органів;
- 3) захист соціально і фізично вразливих категорій споживачів при реформуванні енергоринку;
- 4) підходи до вирішення питань захисту споживачів;
- 5) приналежність до верств вразливих споживачів - визначається відповідно до чинних критеріїв, які встановлюються на національному рівні з огляду на місцеві реалії та стан доходів;
- 6) енергетична бідність - вартість енергії становить значну частку витрат, що може змусити побутових споживачів переходити на нездорові стосовно навколишнього середовища альтернативи, або економити на їжі, турботі про здоров'я чи інвестиціях у людський капітал [3].

На рівень енергетичної бідності мають вплив економічні показники та кліматичні умови країни або регіону. Основним критерієм рівня енергетичної бідності виступає граничне значення – максимально мислима частка доходу домогосподарства, що витрачається на оплату енергоспоживання. Найбільш ефективний засіб зниження витрат на електроенергію для споживача – це зниження рівня її споживання за рахунок нетрадиційних джерел енергії.

Список використаних джерел

1. Про енергозбереження: Закон України від 01.07.1994 р. № 74/94-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 02.12.2023).
2. Україна на межі енергетичної бідності : як захистити вразливі соціальні групи? URL: <http://old.icpc.com.ua/filec/articlec/76/34/> (дата звернення 30.12.2023).
3. Самойленко І. О. Енергоефективність: шлях до вирішення проблеми енергетичної бідності. *Економічні студії*. 2019. № 4(26). С.157-162.
4. Болтянська Л. О. Енергозбереження та енергоефективність домогосподарств населення. *Науковий вісник Таврійського державного агротехнологічного університету: електронне наукове фахове видання*. 2022. Вип. 12, т. 3. <https://doi.org/10.31388/2220-8674-2022-3-8>.
5. Енерго- та ресурсозбереження в тваринництві: підручник для здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти / Б. В. Болтянський, О. Г. Скляр, Р. В. Скляр, Н. І. Болтянська, С. В. Дереза. К.: Видавничий дім «Кондор», 2020. 410 с., іл

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО - НАЙБІЛЬШ ПЕРСПЕКТИВНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Василина О. Р.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економіки Львівського національного університету природокористування

Лавецький І. О.

магістр Львівського національного університету природокористування

Розвинуті аграрні країни світу, які досягли граничного рівня хімізації сільського господарства, здійснюють активну науково-технічну та інвестиційну політику з розвитку екологічного землеробства з використанням альтернативних технологій, зокрема, органічних та біологічних. Особливістю даних технологій є те, що вони спрямовані на виробництво продукції з певними якостями за рахунок відмови від застосування хімічних добрив, вирощування генетично модифікованих організмів замість раціонального використання земельних ресурсів та сучасних досягнень біотехнологій, жорсткого контролю якості тощо. У результаті отримуються так звані органічні продукти, які відрізняються від звичайних не лише наявністю сертифіката, але й екологічною безпекою, високою якістю та свіжістю, вищими смаковими якостями.

Органічне виробництво є одним із перспективних напрямів розвитку агропродовольчого сектору України та офіційно визнано пріоритетом державної аграрної політики. Нині в Україні намітилася позитивна динаміка збільшення площ сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом.

В 2021 році спостерігалось незначне скорочення органічних сертифікованих земель та операторів ринку – 528 операторів органічного ринку, включаючи 418 сільськогосподарських виробників, сертифікованих за стандартом, що еквівалентний органічному законодавству ЄС, та NOP (США). Загальна площа сільськогосподарських земель (органічних і перехідного періоду) склала 422 299 га, у тому числі 370 110 га з органічним статусом. На жаль, очікується скорочення земель за результатами 2022 року, адже значна їх частина знаходиться під окупацією в південних регіонах країни.

В 2021 році Україна експортувала близько 260000 тонн органічної продукції до більше ніж 30 країн світу на загальну суму близько 220 млн дол. США, з яких 82% було експортовано до ЄС.

Найбільшими країнами-споживачами вітчизняної органічної продукції є Нідерланди, Німеччина, США, Швейцарія, Італія, Великобританія, Австрія, Польща, Чехія, Франція, Угорщина, Румунія, Бельгія, Болгарія, Литва, Канада та Данія. Українські виробники також експортують в Австралію та деякі азійські країни. Основними експортними продуктами є зернові, олійні, ягоди, гриби, горіхи фрукти. Також експортуються макуха соняшника, борошно, олія соняшникова, шрот соняшниковий, яблучний концентрат та березовий сік.

Органічна продукція більш поширена й популярна в тих країнах і регіонах, де вищий рівень розвитку. Обсяги споживання органічної продукції в Україні надзвичайно низькі й становлять лише 5,1 млн євро (0,11 євро на одну особу). Для порівняння, у Данії – 138,60 євро на одну особу, Швейцарії – 131,50 євро на одну особу, Австрії – 103,80 євро на одну особу.[1, с. 7].

Головним стимулом для вітчизняних господарств для переходу на органічні практики були кращі маркетингові можливості та преміальні ціни на органічну продукцію. Однак ринок органічної продукції як на національному рівні, так і на міжнародному також вимагає більш сприятливого економічного середовища функціонування, стійких взаємозв'язків та інфраструктури, всебічної державної підтримки. Існують одиничні ініціативи з реалізації

органічної продукції на місцевому рівні, але все ще існує невеликий попит і бракує знань щодо органічного сільського господарства та його переваг серед споживачів. Тому необхідно одночасно активно розвивати всі аспекти розвитку ринку, тобто підвищувати обсяги виробництва, стимулювати попит і поліпшувати обізнаність споживачів щодо органічного сільського господарства та органічних продуктів на всіх рівнях – від фермера до споживача.

Максимальний попит на органічну продукцію спостерігається у населення віком 40-49 років (4,58 млн чол.) та сім'ї з дітьми до 7 років (7,25 млн чол.). Це пояснюється, насамперед, кращим матеріальним становищем першої групи людей і відповідальним ставленням до свого здоров'я. Покупці органічної продукції розраховують на високу якість та свіжість продуктів, кращі смакові якості органічної продукції, відсутність генетично модифікованих організмів. [5, с. 162].

Визначимо базові стратегічні пріоритети сучасної стратегії розвитку органічного сектору сільськогосподарської галузі України. Основні заходи в рамках даних стратегічних пріоритетів включають: 1. концентрацію державних стимулів щодо виробництва продуктів і послуг, просування та реалізації більшого числа товарів, сумісних з органічними практиками; 2. підтримку наукових та освітніх закладів для збільшення досліджень з органічної тематики, 3. сприяння та захист традиційних знань населення про сорти сільськогосподарських культур та практику ведення сільського господарства; 4. вивчення перспектив грошових виплат за екосистемні послуги органічним сільськогосподарським виробникам для стимулювання переходу до органічного господарювання; 5. розгляд та усунення державних фінансованих програм, які заохочують нестійкі інтенсивні практики, засновані на максимізації доходності за рахунок якості та здоров'я навколишнього середовища. [4].

Органічні виробники дають змогу активізувати залучення молоді на сільські території, інвестиційних ресурсів, сформувати передумови інвестиційно-інноваційних заходів соціально-економічного і екологічного розвитку, забезпечення активізації процесів агробізнесу. Органічне сільське господарство, маючи значний потенціал для економічного, соціального та екологічного розвитку середовища сприятиме комплексному розвитку сільських територій й поліпшенню стану здоров'я населення. [3].

Список використаних джерел

1. Воскобійник Ю. П. Ємність ринку органічної продукції в Україні . Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». Київ, 2013. URL : <http://Agrostatistics.pdf> (дата звернення 26.11.2023).)
2. Дудар Т., Дудар О. Аналіз стану маркетингу органічної продукції та шляхи розвитку каналів її збуту на агропродовольчому ринку. URL: <http://10dttapm.pdf> (дата звернення 30.11.2023).
3. Милованов Є. В. Правові засади регулювання органічного виробництва в країнах ЄС. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 117-125.
4. Милованов Є. В. Теоретико-методичне обґрунтування стратегії розвитку органічного сектору в Україні. *Економіка та управління підприємствами*. 2019. № 4(72). С. 119-126
5. Томашевська О. А. Органічне виробництво в світі: реалії та перспективи. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С.161–164.

ВПЛИВ ФАКТОРІВ МАКРОСЕРЕДОВИЩА НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОСЛУГ

Васильченко О. О.

старший викладач кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

В умовах сьогодення важко уявити своє життя без сфери послуг.

В економічно розвинутих країнах світу сфера послуг зазвичай займає найбільшу частину економіки з поміж інших видів діяльності. Решту становлять безпосереднє виробництво та сільське господарство. Протягом 2012-2021 років питома вага сфери послуг у ВВП країн світу та України є найвищою і становить відповідно 67,06% та 70,75%. [1], [2]

Проблематиці макросередовища присвячено багато робіт як вітчизняних, так й зарубіжних вчених. Однак, єдиної думки щодо визначення поняття «макросередовище» на сьогодні не існує. Кожен з науковців бачить макросередовище по-різному. Однак їх визначення даної категорії мають спільні риси.

Нами зроблено висновок, що макросередовище є системою зовнішніх факторів, на які кожен окремий суб'єкт господарювання не має важелів впливу, а отже, повинен повністю адаптуватися до їх змін для свого успішного функціонування.

Макросередовище характеризується рядом факторів (рис. 1). Кожен з представлених на рис. 1 факторів має свій спектр важливості.

1. Політичні фактори включають політичну систему країни, рівень політичної стабільності, баланс політичних сил, громадські рухи та ступінь політизації суспільства [4].

2. Завдяки економічним факторам визначається рівень економічного розвитку, ринкових відносин та конкуренції в країні [4].

3. Демографічні чинники – одні із найголовніших чинників, що впливають на розвиток економіки усєї країни. На сьогоднішній день проблеми оптимального демографічного розвитку є актуальними для будь-якої країни і їх вирішення є одним із першочергових інтересів, адже людські втрати є найбільшими матеріальними збитками для будь-якої держави [4].

4. В умовах сьогодення все більш актуальним стає екологічний фактор, адже саме на нього найбільше впливає людина. Природно-екологічні фактори макросередовища пов'язані з кліматом, географічним положенням та екологією конкретного регіону [4].

5. Науково-технічні фактори макросередовища безпосередньо впливають на діяльність підприємств. На сьогоднішній день науково-технічне середовище є, можливо, одним із найголовніших факторів не тільки макросередовища фірм, але і нашого буття взагалі. Розвиток технологій не тільки відкриває нові можливості, але також призводить до появи зовсім нових ринків і сфер діяльності [4].

6. Соціально-культурні фактори досить специфічно впливають на діяльність суб'єктів господарювання. При здійсненні фірмою своєї діяльності важливо пам'ятати про особливості культури споживачів, на яких націлені її товари та послуги, та те, що вони можуть принципово відрізнятися на різних ринках [4].

7. Міжнародна компонента включає в себе дві основні складові: рівень ділової активності у світі та країнах ЄС; рівень та характер міжнародних відносин з країнами світу [4].

Отже, будь-яке підприємство, що функціонує на ринку, повинно враховувати не лише фактори, на які воно може вплинути самостійно, але і фактори макросередовища, в якому воно здійснює свою діяльність.

Для оцінки впливу факторів макросередовища використовується достатня кількість різних засобів і методів, одним з яких є PEST-аналіз [5].

У якості об'єкта дослідження було обрано Товариство з обмеженою відповідальністю “Тепло-Мелітополь”, що надає послуги теплопостачання.

Результати PEST-аналізу для даного підприємства представлено на рис. 1.

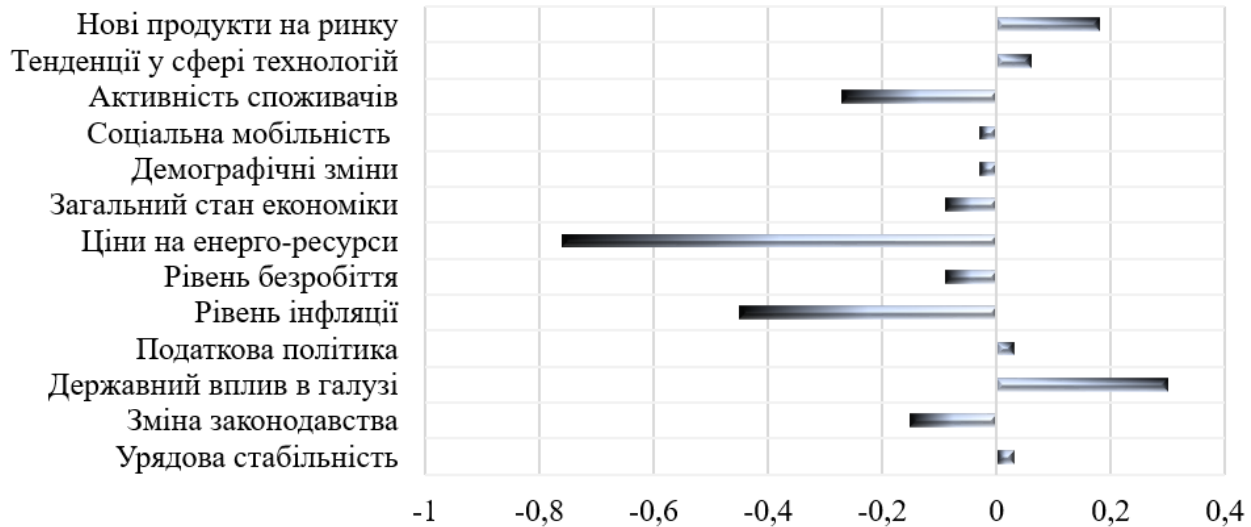

Рис. 1. Вплив факторів на діяльність ТОВ “Тепло-Мелітополь”*

**Побудовано автором*

В першу чергу, звернемо увагу на ціни на ресурси. Даний фактор є найсуттєвішим, адже більша частина діяльності Товариства пов'язана саме з ним.

Щодо рівня інфляції, від нього в більшій мірі залежить платоспроможність населення. Станом на 1 січня 2021 року близько 18% населення не розраховалися з ТОВ “Тепло-Мелітополь” за надані ним послуги.

Слід звернути увагу на державний вплив в галузі, адже на даний момент держава компенсує підприємству різницю, що виникає в наслідок неплатоспроможності населення. Відтак зміна даного фактору (рішення уряду про припинення компенсації) може призвести до однозначно негативних наслідків для підприємства.

Важливим також є й фактор зміни законодавства. Підприємство могло б значною мірою підвищити ціни на послуги або припинити їх постачання неплатоспроможному населенню, однак на даний момент такі рішення недопустимі і за цим здійснюється контроль з боку держави.

Щодо факторів активності споживачів і загрози появи нових технологій на ринку, їх можна вважати комплексними у розрізі даного дослідження. Поява нових способів обігріву, або збільшення їх доступності дозволило б споживачам відмовитися від послуг підприємства, однак більшість з них або не має коштів на вже відомі альтернативи, або просто не бажає активно переходити на них.

Інші розглянуті фактори не є надто суттєвими в діяльності підприємства через їх недостатній вплив в цій галузі або недостатню ймовірність їх настання.

З отриманих даних також можна зробити висновки, що найбільше на діяльність підприємства впливають саме економічні фактори, які можна прорахувати та спрогнозувати їх вплив в майбутньому. Інші фактори досить складно наочно побачити в дії, можливо лише відчутти їх вплив при настанні.

Задля підтвердження результатів PEST-аналізу нами було здійснено дослідження кореляційних залежностей між ціною ресурсів та ставкою тарифу в різні роки, а також між рівнем інфляції та кількістю неплатоспроможних споживачів (табл. 1-2).

Зафіксовано високу кореляційну залежність між відповідними показниками, що дозволило нам в повній мірі впевнитися в достовірності результатів PEST-аналізу.

Таблиця 1

**Коефіцієнт кореляції між тарифом та цінами на ресурси
за 2018-2021 рр.**

Рік	Тариф, грн.	Ціна на газ, грн.	Ціна на електроенергію, грн.	Мінімальна заробітна плата, грн.	Ціна на водопостачання, грн.
2018	1434,26	8361,85	1,69568	3723	18,22
2019	1495,91	8621,76	1,82741	4173	22,84
2020	1520,53	9635,61	1,70494	5000	29,22
2021	1608,24	9730,00	3,20146	6000	34,99
Коефіцієнт кореляції	x	0,86	0,87	0,98	0,97

Джерело: складено автором на основі [6]-[10]

Таблиця 2

Коефіцієнт кореляції між відсотком неплатоспроможних споживачів та рівнем інфляції за 2018-2020 рр.

Рік	Рівень інфляції	Відсоток тих, хто не заплатив
2018	9,8	18
2019	4,1	7,2
2020	5	9
Коефіцієнт кореляції – 0,9998		

Джерело: складено автором на основі [9]

Таким чином, дослідивши вплив факторів макросередовища на діяльність підприємства за допомогою PEST-аналізу робимо висновок, що вони в цілому негативно впливають на його діяльність. Найбільше чинять вплив саме економічні фактори, тому що від них напряду залежить формування тарифу на постачання тепла. Отже, аналіз впливу факторів макросередовища є необхідним для своєчасного їх врахування в стратегічному та тактичному планах підприємства.

Список використаних джерел

1. UNCTADstat. URL: <http://surl.li/hmhea> (дата звернення 25.11.2023).
2. Валовий внутрішній продукт України. URL : <http://surl.li/cytn> (дата звернення 25.11.2023).
3. Васильченко О. О. Системний аналіз макросередовища підприємств сфери послуг. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного* (економічні науки). 2023. №1(47), URL: <https://oj.tsatu.edu.ua/index.php/zbirnyk/issue/view/41> (дата звернення 27.11.2023).
4. Велика О. Ю. Особливості класифікації чинників зовнішнього середовища підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 29. С. 137-143. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/29_2019_ukr/22.pdf (дата звернення 25.11.2023).
5. PEST-аналіз. URL: <http://surl.li/hkny> (дата звернення 25.11.2023).
6. Актуальні ціни на газ для промислових споживачів. URL: <https://www.naftogaz.com/documents/disclosure-information> (дата звернення 27.11.2023).

7. Діючі тарифи та норми. Водоканал Мелітопольської ради Запорізької області. URL: <http://surl.li/baoat> (дата звернення 25.11.2023).

8. Мінімальна зарплата в Україні. URL: <https://nabu.ua/ua/minimalna-zarplata-v-ukrayini.html> (дата звернення 25.11.2023).

9. Офіційний сайт ТОВ «Тепло Мелітополь». URL: <https://teplomelitopol.com/> (дата звернення 26.11.2023).

10. Тарифи на послуги оператора системи розподілу. ПАТ Запоріжжяобленерго. URL: <http://surl.li/baoax> (дата звернення 26.11.2023).

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ

Єрьоміна І.Л.

здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр»

Голуб Н.О.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

У минулому страхування характеризувалося повсюдним поширенням угод про взаємне страхування, зміст яких полягав у тому, що всі особи, які підписали угоду, погоджувалися нести збитки конкретних учасників своєї компанії, тобто принцип взаємного розподілу збитків був у ефект.

Перше страхове товариство в Україні - Товариство взаємного страхування від вогню - було засновано в 1863 році в Полтаві. Згодом виникло кілька таких товариств у Києві, Одесі та Харкові. Ці суспільства в основному обслуговували великих землевласників, торговців і виробників у відповідних містах.

У 1909 році був затверджений статут Товариства страхування від вогню майна гірничих і гірничозаводських підприємств (Харків).

Протягом 1960-70-х років були введені нові види страхування майна, життя і здоров'я громадян. З 1988 року державні підприємства отримали право на здійснення добровільного страхування майна та відповідальності. Однак, незважаючи на серйозні зміни у ставленні до страхової справи, рівень його розвитку ще сильно відставав від рівня країн з ринковою економікою.

Попри недоліки та недосконалість, становлення і діяльність медичного страхування в роки Першої Світової війни виявилися настільки ефективними, що передача в липні 1917 р. лікарняним касам лікувальної справи застрахованих і дозвіл на об'єднання кас в галузеві і загальноміські каси мали великий ефект [1]. У часи НЕПУ (1923 р.) на систему страхової медицини перейшли всі лікувальні установи великих промислових підприємств України.

Окремі форми добровільного медичного страхування почали з'являтися в Україні на початку 1990-х років. Різні комплексні страхові компанії почали здійснювати медичне страхування різного розміру. В останні роки стихійно почали виникати некомерційні форми добровільного страхування – так звані лікарняні каси. Але оскільки добровільне медичне страхування порівняно невелике, то й тут переважають комерційні форми. Так, за даними МОЗ України, у 2000 р. медичну допомогу отримали майже 300 тис. добровільно застрахованих осіб, а доходи комерційних компаній від їх лікування в кілька разів перевищували суму, яку збирають лікарняні каси [2].

Ставши суверенною державою, Україна на початку 1990-х років почала створювати власну економіку. Зміни у відносинах власності, ліквідація державної монополії на засоби виробництва

та розвиток підприємницької діяльності вплинули на становлення української страхової галузі. На стан страхового ринку впливає відсутність відповідного законодавства та економічного розвитку в цілому [3].

Медичне страхування є формою соціального захисту громадян у сфері охорони здоров'я. Цей вид страхування забезпечує надання медичної допомоги у разі погіршення здоров'я з будь-якої причини, в тому числі внаслідок хвороби або нещасного випадку.

Загалом медичному страхуванню притаманні ті ж самі ознаки, які є у інших видів страхування, проте слід також вказати певні особливості, до яких відносяться:

- страховий ризик у медичному страхуванні пов'язаний не з майном, а із самою застрахованою особою;
- інший склад учасників відносин у такому виді страхування: крім страхувальника, страховика та застрахованого додається ще один суб'єкт: медичні установи;
- у інших видах страхування у разі настання страхового випадку, кошти, тобто відшкодування страхова компанія виплачує безпосередньо застрахованій особі.

Медична страховка виплачує гроші медичним установам, які надають послуги застрахованій особі. Медичне страхування покриває майнові права, пов'язані з життям і здоров'ям людей.

Основними завданнями медичного страхування є:

- контроль за якістю та кількістю виконання страхових медичних програм соціальними, лікувально-профілактичними та приватними медичними закладами;
- розрахунок за допомогою страхових фондів, які формуються внаслідок грошових внесків застрахованих, за надані медичні послуги з медичними закладами чи соціальними установами відповідно до угоди;
- посередницька діяльність, пов'язана із фінансуванням та організацією страхових програм пов'язаних із наданням медичної допомоги населенню.

Метою медичного страхування є обов'язок страховика забезпечити застрахованому одержання медичної допомоги чи фінансування профілактичних медичних заходів за рахунок накопичення коштів у разі настання страхового випадку, а саме захворювання особи. Сутність медичного страхування полягає у тому, що громадянин, роблячи одноразовий страховий внесок, має змогу користуватися якісними медичними послугами на випадок несприятливої події – втрати здоров'я. Розвинене медичне страхування сприяє не тільки добробуту громадян, а й всієї держави, адже значно знімає навантаження на державний бюджет [3].

Основними функціями медичного страхування є ризик, профілактика, накопичення та контроль.

Функція ризику полягає у захисті фінансових інтересів суспільства щодо вартості послуг охорони здоров'я. Це проявляється у формуванні страхових фондів у разі виникнення страхових судових процесів.

Суть превентивної функції полягає в запобіганні або зниженні ризику настання страхових випадків.

Накопичувальна функція виявляється в забезпеченні підвищення рівня життя населення за допомогою механізму капіталізації.

Контролююча функція в медичному страхуванні дозволяє забезпечити достатність сформованих страхових фондів для виконання обов'язків страхової компанії та контролю за якістю медичних послуг.

Примітно, що перелічені ознаки поєднують у собі як соціальні, так і економічні аспекти. Економічне значення медичного страхування, окрім фінансування охорони здоров'я, перерозподілу коштів на оплату медичних послуг та забезпечення захисту населення, зросло через посилення конкуренції серед постачальників медичних послуг та занепокоєння щодо

надання високоякісних медичних послуг є соціальне значення медичного страхування полягає в удосконаленні ринку медичних послуг та підвищенні їх якості [4].

Місія медичного страхування – зробити медичні послуги доступними для всіх груп населення. За допомогою медичного страхування держави можуть отримати додаткові ресурси для розширення своїх систем охорони здоров'я. Медичне страхування охоплює широкий спектр послуг, включаючи розвиток фізичної та технічної інфраструктури медичних установ, надання медичного супроводу, підготовку медичного персоналу, фінансування наукових досліджень у медичній галузі. [5].

Роль медичного страхування полягає у гарантованості й доступності медичних послуг для усіх верств населення. За допомогою страхової медицини держава має змогу залучати додаткові ресурси в розвиток охорони здоров'я. страхова медицина охоплює широкий спектр послуг: витрати на розвиток матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я, надання медичної допомоги, підготовка медичних кадрів, фінансування наукових досліджень у сфері медицини, тощо [5].

Комерційне страхування характеризується поєднанням приватних і публічних характеристик, яке ґрунтується на процесі безпосереднього оформлення страхування (проведення будь-якого виду страхування) шляхом укладення договору між страховою компанією та страхувальником) і особливо при проведенні страхування. Обов'язкове страхування, засноване на прямих правових приписах.

Групуючи страхову діяльність за метою страхування розрізняють комерційне та соціальне страхування.

Проте неможливо заперечувати і той факт, що поряд з розбіжностями між соціальним і комерційним медичним страхуванням є спільні риси: однакова економіко-правова природа та мета здійснення, що доводить, що вказані категорії є конгруентними, а отже можуть і повинні застосовуватися в державі як паралельні системи захисту майнових інтересів заінтересованих осіб в разі настання негативних випадків.

Якщо повернутися до ідеї запровадження в Україні загальнообов'язкового державного медичного страхування, то слід зазначити, що організаційна та фінансова реформа української системи охорони здоров'я, безперечно, є одним із найактуальніших соціальних завдань, перспективи його вирішення можуть бути жакливими. Сприяти загальнообов'язковому державному (соціальному) медичному страхуванню (далі - медичне страхування) як організаційній та фінансовій основі налагодження взаємовідносин між медичними закладами, фінансовими установами та громадянами, а також запровадженню специфічних форм страхового медичного обслуговування. Водночас необхідно враховувати, що в країнах із соціально орієнтованою ринковою економікою навіть за умови прийняття страхової моделі фінансування медицини не менше половини медичних витрат припадає на державні та місцеві органи самоврядування з медичних витрат.

Добровільне медичне страхування доповнює обов'язкове медичне страхування. Добровільне медичне страхування має на меті надати страхувальнику (застрахованій особі) гарантію повного або часткового відшкодування додаткових витрат, понесених страховою компанією при зверненні до медичного закладу за послугами, наданими за схемою добровільного медичного страхування.

Добровільні форми медичного страхування виникли через обмеженість обсягу та умов надання медичних послуг за системами загальнообов'язкового медичного страхування. Схеми добровільного медичного страхування передбачають заходи щодо розширення можливостей і поліпшення умов надання профілактичної, лікувально-діагностичної та реабілітаційної допомоги населенню. До цієї роботи через систему добровільного медичного страхування вдається залучати найкваліфікованіші медичні кадри, підвищуючи якість медичних послуг [4].

Список використаних джерел

1. Єрмілов В. Питання медичного страхування в сучасній Україні: пройдені шляхи і перспективи // Соціальне страхування. - 2008. - №1 - С. 18 - 21.
2. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. – 5-те вид., стер. – К.- Знання, 2006. – С.38
3. Вовчак О.Д. Страхування: Навч. Посібник. Львів, 2006. 480 с.
4. Федорович І. М. Теоретичні та практичні засади реалізації медичного страхування в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. № 23. С. 76-80.)
5. Климук Н. Я. Особливості медичного страхування в Україні в сучасних умовах. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2021. № 1. С. 55-60.

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО МЕСЕНДЖЕРА

Нехай В. В.

*д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту та публічного адміністрування,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного,*

Іконніков Д.

здобувач ОКР «бакалавр» спеціальності 133 «Галузеве машинобудування»

Створення месенджера в Україні є *актуальним завданням* проблемою, на що вказують такі фактори:

- по-перше, існуючі месенджери, такі як WhatsApp, Viber, Telegram, Signal, в основному створені за кордоном, тому вони можуть не повністю враховувати потреби українських користувачів, такі як мовні особливості, культурні відмінності тощо;
- по-друге, створення месенджера в Україні може сприяти розвитку вітчизняної ІТ-галузі та створенню нових робочих місць для українських програмістів та фахівців наближених до цього;
- по-третє, кібербезпека. Месенджер, створений в Україні, може бути більш безпечним для українських користувачів, оскільки його розробка та підтримка будуть здійснюватися на місцевому рівні.

Отже, створення месенджера в Україні є важливою проблемою з огляду на національну безпеку, розвиток ІТ-галузі та задоволення потреб українських користувачів особливо коли країна перебуває в стані війни.

Існують проблеми, які заважають нормальному розвитку цього процесу, а саме:

- 1) Технічні обмеження: розробка месенджера вимагає великих технічних знань і ресурсів, які можуть бути обмежені в Україні;
- 2) Конкуренція з іншими популярними месенджерами: Україна має велику конкуренцію з уже популярними месенджерами (зазначені вище);
- 3) Проблеми з безпекою: розробка месенджера вимагає великої уваги до безпеки та захисту персональних даних користувачів;
- 4) Фінансові обмеження: створення та підтримка месенджера вимагає значних фінансових витрат, які можуть бути проблемою для українських розробників.

Також однією з основних проблем залучення людей до українського месенджера є конкуренція з вже популярними міжнародними платформами, такими як WhatsApp, Facebook Messenger, Viber тощо. Люди вже звикли використовувати ці месенджери, і їм може бути важко переконати себе перейти на нову українську платформу.

Також важливо враховувати технічні аспекти, такі як швидкість та надійність роботи месенджера, його функціональні можливості та зручність використання. Якщо український

месенджер не зможе конкурувати з існуючими платформами за цими параметрами, то користувачі можуть відмовитися від переходу на нову платформу [1].

Також важливим буде активно просувати український месенджер серед користувачів, залучати відомих особистостей, розвивати унікальні функції та можливості платформи, щоб зробити її привабливою для користувачів.

Нарешті, важливо буде вирішити питання безпеки та захисту даних користувачів, оскільки це може стати критичним фактором для багатьох людей при виборі месенджера.

Отже, залучення людей до українського месенджера буде складною задачею, але з правильною стратегією просування та розвитку платформи це можливо [2,3].

Створення месенджера в Україні має великі перспективи, оскільки це дозволить українським користувачам мати доступ до власної національної платформи для спілкування. Зокрема, це може бути важливим для захисту особистих даних та конфіденційності користувачів, оскільки український месенджер може відповідати законодавству та стандартам безпеки даних в Україні.

Також створення українського месенджера може сприяти розвитку вітчизняного ІТ-сектору та створенню нових робочих місць для українських програмістів та фахівців з сфери інформаційних технологій.

Крім того, український месенджер може стати платформою для просування української культури та мови, а також сприяти зближенню українських користувачів через спільний доступ до національної месенджер-платформи.

Таким чином, створення месенджера в Україні має великі перспективи як з точки зору захисту даних та конфіденційності користувачів, так і з точки зору розвитку вітчизняного ІТ-сектору та підтримки української культури та мови.

Список використаних джерел

1. Fried J., Hanson H. D. Rework, Jason Fried, David. Heinemeier Hansson. Rework. USA : Crown Business, 2010. 288 p.
2. Джейсон Фрайд, Девід Хайнкмайер. Харків: Книжковий клуб, 2020. 176 p.
3. Viktoriia Nekhai, Svetlana Nesterenko, Oksana Marchenko, Svetlana Suprunenko, Tetiana Khrystova. Restorative and productive methods of environmental management in the implementation of environmental policy. *Cuestiones Políticas*. 2021. Vol. 39(71). P. 871-883;
4. Nekhai V., Voloshchuk Y., Satyr, L., Voloshchuk K., & Kravets O. (2023). Production of engineering products as an element of social growth in the global world: legal factor of development: Productos de ingeniería como elemento de crecimiento social en el mundo global: factor jurídico de su desarrollo. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41(76). P. 259-273;

КАНАЛИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ, ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

Русінова О.Г.

здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр»

Голуб Н.О.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Найпоширенішими фінансовими послугами з прийняття ризику є страхові послуги — фінансові операції страховиків, що здійснюються для забезпечення страхового захисту страхувальників або застрахованих осіб. Страхові послуги є невід'ємною частиною сучасного життя, оскільки вони надають фінансовий захист в разі непередбачених подій. В ситуаціях аварій, хвороб, крадіжок або інших негативних подій, страховий поліс може врятувати від фінансових труднощів та стресу.

Однією з основних переваг страхових послуг є забезпечення фінансової стабільності та захисту в разі непередбачених обставин. Наприклад, страхування автомобіля допомагає покрити витрати на ремонт або заміну автомобіля в разі ДТП, а медичне страхування забезпечує доступ до якісної медичної допомоги без додаткових витрат. [4]

Крім того, страхові послуги сприяють соціальній стабільності, оскільки вони допомагають зменшити фінансове навантаження на державну систему охорони здоров'я та соціального забезпечення. Застосування принципу розподілу ризиків дозволяє зменшити фінансовий вплив негативних подій на окремих громадян.

Необхідність страхових послуг полягає в тому, щоб захистити себе, свою родину та майно в разі непередбачених ситуацій. Навіть найбільш обережним людям не завжди вдається уникнути ризиків, тому страховий поліс може стати надійним захистом у складних життєвих ситуаціях.

Реалізація страхових послуг, завжди, відрізняється від ситуації, об'єкта та фінансування, тому для кожного є свій канал, який допомагає у оформленні страхових послуг. Каналів реалізації для обґрунтування цієї теми обрали 5, але найпоширеніших серед усіх. [5]

1. Страхові агенти та брокери - це професійні посередники, які надають консультації щодо вибору страхових продуктів, укладають договори страхування та надають підтримку в разі страхового випадку.

Хто такий страховий агент? Відмінності агента від брокера:

Агент-це фізична або юридична особа, яка продає поліси. На відміну від брокера, страховий агент в першу чергу піклується про інтереси компанії. Агент має менше обов'язків:

- шукати нових клієнтів і оформляти перестрахування старим;
- консультувати людей з приводу наданих послуг;
- оформляти за клієнта документи на страхування;
- приймати оплату або давати посилання на неї (в разі онлайн-оформлення);
- якщо прописано в договорі – виплачувати частину компенсації при настанні страхового випадку.

Страховий агент може представляти інтереси декількох компаній – таких фахівців називають багатомандатними. [2]

Взагалі, види страхових агентів: штатний, мономандатний, багатомандатний. Штатний – це працівник, який офіційно працює в штаті компанії. Він отримує невеликий оклад, основна частина заробітку – відсоток від угод. Мономандатний агент – це людина, яка не числиться в штаті страхової, але продає її поліси. Він отримує лише відсоток.

Як стати страховим агентом?

Це залежить від професійного рівня агента, є два варіанти або самому пописувати договори зі страховиками, або зареєструватися на одному з майданчиків, що забезпечують доступ до онлайн-страхування. Початківцям краще вибрати 2 – й спосіб, тому що статус страхового агента оформляється швидко-подали заявку, відповіли на пару питань, подали документи, почали працювати. Самостійне оформлення може розтягнутися на довгий термін, тому що з кожної страхової (а їх – багато) потрібно підписувати окремий договір.

Страховий брокер — це посередник між клієнтом і страховими компаніями, який діє виключно в інтересах клієнта. Він надає послуги з консультування, пошуку та укладання страхових угод.

Що робить страховий брокер?

Роль страхового брокера полягає у тому, щоб зрозуміти потреби та вимоги клієнта, проаналізувати ризики, з якими він зіштовхується, і підібрати оптимальні страхові рішення. Брокер допомагає клієнту знайти страхові компанії, порівнює їх пропозиції та умови угоди, а також визначає рівні покриття та страхові премії.

Страховий брокер працює в інтересах клієнта, а не страхової компанії. Брокер не має прямих зв'язків з конкретними страховими компаніями та не обмежений вибором продуктів лише однієї компанії.

Він має більшу перемовну силу, ніж клієнт, який розв'язує всі питання самостійно. Це пояснюється тим, що страховий брокер має у своєму розпорядженні висококваліфікованих юристів і розбирається у всіх аспектах страхового законодавства, конкретних правилах страхових компаній.

Страховий брокер, який обслуговує багато клієнтів, може знайти практично будь-яке компромісне рішення в разі збитків. Наприклад, якщо клієнт самостійно сплачує 100 гривень премії, а збиток становить 200 гривень, то страховій компанії вигідніше відмовити виплатити страхове відшкодування. Але, якщо договір був укладений через страхового брокера, тоді відмовити буде складніше шляхом інших клієнтів брокера. Якщо відмовити одному клієнту страхового брокера, тоді страхова компанія ризикує втратити й інших його клієнтів. [4]

Які недоліки страхових брокерів?

Основним недоліком є те, що брокер може працювати виключно у своїх власних інтересах, а не в інтересах клієнта. Він може спрямовувати клієнта на страхові компанії, з якими має особисті зв'язки або вигідні угоди, незалежно від того, чи є ці компанії найкращими варіантами для клієнта. Такий конфлікт інтересів може призвести до того, що клієнт отримує неоптимальні страхові угоди або платить більше, ніж насправді необхідно.

Тому у страхового брокера та страхового агента є різниця, а саме обидва вони працюють як посередники між клієнтом і страховою компанією, їхні ролі, повноваження та способи отримання компенсації відрізняються.

- Страховий агент є представником конкретної страхової компанії. Агент пропонує продукти лише однієї страхової компанії та є відповідальним за продаж їхніх страхових продуктів. Страховий агент отримує комісійну винагороду від страхової компанії за кожну укладену угоду.

- Страховий брокер, навпаки, діє як незалежний посередник між клієнтом і різними страховими компаніями. Він працює на користь клієнта, шукаючи оптимальні страхові продукти від різних компаній і порівнюючи їх пропозиції та умови. Отримує винагороду у вигляді комісії від страхової компанії, з якою була укладена угода.

2. Онлайн-платформи - це веб-сайти та мобільні додатки, які дозволяють клієнтам порівнювати різні страхові продукти, отримувати онлайн-консультації та укладати договори страхування безпосередньо через Інтернет.

3. Банки та фінансові установи - багато банків надають страхові послуги як додатковий сервіс для своїх клієнтів, також у них можна придбати різні види страхових полісів.

4. Роботодавці - багато компаній надають своїм співробітникам страхові пакети, які включають медичне страхування, страхування життя та інші види захисту.

5. Спеціалізовані страхові компанії - це організації, які спеціалізуються на наданні певних видів страхових послуг, таких як авто-, медичне, майнове страхування та інші. [2]

Характеристики цих каналів відрізняються для кожного випадку, але й основні, наприклад: види страхування, умови покриття, вартість, умови виплат, додаткові послуги, правила та обмеження.

Види страхування – це страхування життя, що може бути медичним, автомобільним, майновим, відповідальним, страхування подорожей, бізнесу та інших видів.

Умови покриття – це обсяг та умови покриття ризиків, включаючи страхування від нещасних випадків, хвороб, крадіжок, природних лих, аварій тощо.

Вартість, як одна з найважливіших характеристик, вона може виглядати у вигляді премій, внесків за поліс, що залежить від виду страхування, ризиків, віку, стану здоров'я. [5]

Щодо додаткових послуг: це додаткові сервіси та покриття, а саме: асистенція на дорозі, консультація з медичних та юридичних питань, адвокатська підтримка.

Кожен з цих каналів має свої переваги та обмеження, тому важливо обирати той, який найбільше відповідає вашим потребам та вимогам

Список використаних джерел

- 1 Гаврилюк В.О. Страхова діяльність страхової групи «ТАС» в контексті розвитку страхового ринку України // Страховий бізнес. – 2019. – № 2. – С. 22-33.
- 2 Літвінова Л.В., Мірошніченко В.А. Страховий ринок України: теорія та практика: підручник. 2-е вид., перероб. та допов. К.: Ліра, 2019. 576
- 3 Фінансова звітність СГ «ТАС» за 2022 рік. URL: https://clarity-project.info/edr/30929821/finances?current_year=2022
- 4 Офіційний веб-сайт СГ «ТАС». URL: <https://sgtas.ua/>
- 5 Тимошенко О.В. Страховий ринок України: теорія та практика: підручник. 2-е вид., перероб. та допов. К.: КНЕУ, 2020. 576 с.

ПЕРЕВАГИ БЛОКЧЕЙНУ В ЮРИДИЧНОМУ СЕКТОРІ

Салін С. В.,

Здобувач ОКР «Доктор філософії» за спеціальністю 051 «Економіка» Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Юристи можуть використовувати технологію блокчейн для оптимізації та спрощення транзакційної роботи, цифровий підпис та незмінне зберігання юридичних угод. Використання скриптового тексту, смарт-контрактів та автоматизованого керування контрактами скорочує надмірні витрати часу на підготовку, персоналізацію та підтримку стандартних юридичних документів. Ця економія коштів перекладається на клієнта. Крім того, блокчейн демократизує доступ до системи правосуддя, спрощуючи споживчий досвід і знижуючи величезні судові витрати.

Технологія розподіленого реєстру створює спільний реєстр, доступний для всіх сторін угоди. Контракти на основі блокчейну суворо дотримуються вимог, не викликають сюрпризів і не допускають неправильного тлумачення. Крім того, нетехнологи можуть краще зрозуміти транзакції, в які вони укладаються, і що являє собою смарт-контракт.

Багато ручних завдань можуть виконуватися автоматично, що значно скорочує час, витрачений на складання та внесення змін до юридичних документів. Ці витрати, як правило,

перекладаються на клієнтів, в результаті чого погодинні гонорари адвокатів досягають астрономічних масштабів. Впровадження смарт-контрактів прискорить і знизить вартість транзакцій між сторонами. Економічно ефективний алгоритм може автоматично та прозоро керувати рахунками умовного зберігання (ескроу) за незначну частину вартості ручної праці. Зниження витрат збільшить загальний попит та доступність юридичних послуг.

Юристи витрачають до 48% свого часу на адміністративні завдання, включаючи передачу інформації між програмами та оновлення реєстрів довіри клієнтів. Використовуючи репозиторій юридичних угод і готових смарт-контрактів, юристи можуть автоматизувати неоплачувані адміністративні завдання та транзакційну роботу. Скорочення надмірної ручної праці також прискорить судові розгляди, що зменшить витрати для клієнтів.

Юридичні документи служать приманкою для зловмисних хакерів, які прагнуть отримати прибуток від цінної конфіденційної інформації, створеної та підтримуваної юристами. Замість того, щоб надсилати конфіденційні дані електронною поштою туди-сюди, юристи можуть зберігати юридичну інформацію в децентралізованому розподіленому реєстрі для додаткових каналів, що покращує цілісність даних. Якщо докази підроблені або змінені, відповідне хеш-значення не буде збігатися, даючи зрозуміти, що відбулася зміна.

В юридичній галузі існує кілька можливих застосувань корпоративного блокчейну Ethereum. Ось деякі з найпоширеніших випадків використання, визначених ConsenSys:

- Електронні підписи
- Інтелектуальна власність
- Власності
- Ланцюжок поставок
- Токенізація
- Децентралізовані автономні організації (DAO)
- Автономні організації з обмеженою відповідальністю (ОД)
- Автоматизована відповідність вимогам
- Автоматні платежі
- Арбітражна система на основі блокчейну

Електронні підписи збільшують швидкість, ефективність та економію коштів у процесі автентифікації. Підпис у блокчейні набагато дешевший для підписувача, ніж на платформах електронного підпису, таких як DocuSign. В даний час електронне підписання смарт-контракту на Ethereum коштує в середньому 7-8 центів. Передача підписів в Ethereum також зменшує кількість ручних завдань і високі витрати, пов'язані з координацією та спрощенням автентифікації підписів. Електронні підписи, що зберігаються в блокчейні Ethereum, працюють незалежно від об'єкта, що підписується, що дозволяє здійснювати паралельний підпис і незалежну перевірку без надання повного доступу до читання вмісту. Коли дві сторони підписують смарт-контракт у цифровому вигляді, вони одночасно погоджуються з умовами, пов'язаними з угодою.

Найважливішою інновацією на основі блокчейну, що впливає на інтелектуальну власність, є невзасмозамінні токени, або NFT. NFT – це криптографічні токени, які можна використовувати для представлення унікальної властивості в блокчейні. Стандарти NFT дозволяють створювати надійні схеми захисту прав власності в цифровій сфері. За допомогою блокчейну творці продукту або контенту можуть завантажувати, реєструвати та позначати час своєї оригінальної роботи в загальнодоступній книзі, щоб створити незаперечний доказ права власності. Таким чином, система захисту прав інтелектуальної власності на основі блокчейну може допомогти творцям відстежувати, як саме і ким використовуються їхні творіння.

Розподіл прав власності та існування транзакційних витрат впливають на економічні показники суспільства, проте майнові права та структури транзакційних витрат значною

мірою базуються на доцифровій епосі. Використовуючи архітектуру блокчейну, власники нерухомості можуть обійти дорогих центральних посередників і вирішити зареєструвати та продати свою нерухомість у блокчейні прозорим і незмінним способом. Публічні реєстри на основі блокчейну пропонують нову форму управління правами власності, яка може значно знизити транзакційні витрати.

Ланцюжок зберігання - це процес обробки доказів з моменту їх збору до моменту їх представлення в якості доказів в суді. Докази неодноразово переходять з рук в руки; Зацікавлені сторони реєструють докази у сховищі та поза ним, фізично підписують форми, які створюють паперовий слід для фіксації їхнього переміщення. На жаль, цей процес створює кілька можливостей для зловмисників підробити докази. Це також дозволяє адвокатам захисту стверджувати, що докази були підроблені. Використовуючи технологію блокчейн, можна генерувати та відстежувати унікальний доказовий токен для кожного зібраного та отриманого елемента даних, який зберігається та перевіряється в публічному/приватному блокчейні.

Список використаних джерел

1. Звіт Clіo про правові тенденції за 2018 рік. URL: <https://www.clio.com/resources/legal-trends/2018-report/> (дата звернення 17.11.2023).
2. Консорціум безпечного скатлбатта. URL : <https://github.com/ssbc/> (дата звернення 19.11.2023).
3. Корпоративний Ethereum. URL : <https://consensys.io/enterprise-ethereum> (дата звернення 19.11.2023).
4. Модернізація мистецтва за допомогою блокчейн. URL: <https://medium.com/@OpenLawOfficial/modernizing-art-with-blockchains-6cba4694833d> (дата звернення 19.11.2023).
5. Modernizing Art With Blockchains. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=IYjbAbImVpY&t=15s> (дата звернення 17.11.2023).

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ ГРОМАДЯН У РАЗІ НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ

Селіванова Є.В.

здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр»

Голуб Н.О.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Нещасний випадок – це випадок, який стався з людиною із-за непередбачених обставин та умов, внаслідок чого була завдана шкода здоров'ю людини або наступила смерть потерпілого. Нещасний випадок на виробництві пов'язується з дією небезпечного виробничого фактора. Нещасні випадки поділяють за тяжкістю, кількістю потерпілих та їхніми зв'язками з виробництвом (за страховою ознакою).

Серед українських вчених, які проводили дослідження у галузі від нещасних випадків були: А. Степаненко – доктор економічних наук, О. Кравчук – кандидат економічних наук, І. Кравцова – доцент кафедри страхового менеджменту, І. Степанюк – доктор економічних наук та завідувач кафедри страхового та соціального захисту населення та інші.

Нещасний випадок – це випадок, який стався з людиною із-за непередбачених обставин та умов, внаслідок чого була завдана шкода здоров'ю людини або наступила смерть потерпілого. Нещасний випадок на виробництві пов'язується з дією небезпечного виробничого фактора. Нещасні випадки поділяють за тяжкістю, кількістю потерпілих та їхніми зв'язками з виробництвом (за страховою ознакою).

Види нещасних випадків:

–Інциденти на виробництві.

Випадки, що сталися з працівниками, учнями, студентами, які виконують роботу на території підприємства за завданням керівника. Також це стосується тих, хто слідує до місця роботи або з неї на транспорті підприємства, при виконанні робіт у свята і вихідні за наказом керівництва. Також в результаті отруєнь, теплових ударів, обморожень, що сталися на виробництві.

–Нещастя, пов'язані з трудовою діяльністю.

Інциденти, що сталися під час виконання громадських чи державних обов'язків, слідуванні до місця роботи на особистому транспорті або громадському, під час участі в тренуваннях і змаганнях, втрати працездатності у зв'язку з функціями донорства, під час відряджень.

–Побутові.

До цієї категорії відносяться інциденти, які сталися за межами підприємства, поза робочого часу і при русі з роботи або на неї. [1]

Страхові послуги - це послуги, що надаються страховими компаніями, спрямовані на захист громадян від ризиків і непередбачених подій, таких як нещасні випадки, хвороби, збитки внаслідок крадіжок або природних катастроф. Ці послуги полягають у тому, що клієнт укладає договір зі страховою компанією, за яким він зобов'язується сплачувати певну суму грошей (страховий внесок), а в разі настання певного страхового випадку страхова компанія виплачує клієнту страхове відшкодування. Таким чином, страхова компанія бере на себе фінансовий ризик застрахованих подій, а клієнт отримує захист і компенсацію збитків у разі їх настання. [2]

Правове регулювання страхування в Україні є дуже важливою складовою системи фінансового забезпечення громадян у разі нещасних випадків. Законодавство України в цій галузі визначає права та обов'язки сторін, порядок виплати страхового відшкодування, а також інші аспекти, що регулюють страхування громадян. [3]

Основним законодавчим актом, що регулює страхування громадян у разі нещасних випадків, є Закон України "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" та "Про обов'язкове страхування власників цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну внаслідок аварії на ядерному об'єкті". Ці закони встановлюють правила та умови обов'язкового страхування громадян у разі нещасних випадків, а також визначають порядок розгляду справ щодо виплати страхового відшкодування.

Крім того, існують інші законодавчі акти, які регулюють деякі аспекти страхування громадян, наприклад, Закон України "Про страхування", який встановлює загальні принципи та правила страхування в Україні.

Україна також має ряд постанов Кабінету Міністрів, які регулюють питання страхування громадян у разі нещасних випадків. Наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" визначає порядок проведення обов'язкового страхування автотранспортних засобів. [4]

Види страхових функцій:

1. Функція захисту від ризиків - страхові послуги надають захист від непередбачених подій, таких як нещасні випадки, хвороби, крадіжки, природні катастрофи тощо.

2. Функція фінансового захисту - страхові послуги допомагають зменшити фінансові втрати в разі настання страхового випадку, оскільки страхова компанія виплачує страхове відшкодування.

3. Функція соціально-економічного забезпечення - страхові послуги сприяють забезпеченню соціального захисту громадян та підтримці їх економічної стабільності в разі страхових подій.

4. Функція розподілу ризиків - страхові компанії беруть на себе фінансовий ризик застрахованих подій, розподіляючи його між всіма своїми клієнтами.

5. Функція попередження - страхові компанії можуть також надавати консультації та рекомендації щодо управління ризиками та запобігання страховим подіям.

Громадяни можуть отримувати різноманітні страхові послуги, які надають їм захист від різних ризиків і допомагають забезпечити їх фінансову стабільність. Існує багато видів страхування, які можуть бути корисними для громадян, таких як автомобільне страхування, медичне страхування, страхування житла, страхування від нещасних випадків та інші.

Нещасні випадки можуть статися з будь-якою людиною, незалежно від віку, статі чи професії. Вони можуть призвести до травм, інвалідності або навіть смерті. Страхування від нещасних випадків є способом захистити себе від фінансових наслідків таких подій. [5]

В Україні діє обов'язкове страхування від нещасних випадків на транспорті (ОСЦПВ). Воно поширюється на пасажирів і водіїв всіх видів транспорту, які здійснюють перевезення на території України.

Страхова сума ОСЦПВ становить 100 тисяч гривень.

У разі настання страхового випадку страховик виплатить:

- у разі смерті застрахованої особи - 100 тисяч гривень;
- у разі інвалідності I групи - 90 тисяч гривень;
- у разі інвалідності II групи - 75 тисяч гривень;
- у разі інвалідності III групи - 50 тисяч гривень;
- у разі тимчасової втрати працездатності - 0,2 відсотка страхової суми за кожен день, але не більше 50 відсотків страхової суми.

Добровільне страхування від нещасних випадків надає більш широкий спектр страхових випадків і виплат, ніж ОСЦПВ.

Страхові компанії пропонують різні види добровільного страхування від нещасних випадків, які відрізняються за обсягом страхового захисту, страховою сумою та розміром страхового платежу.

До основних видів добровільного страхування від нещасних випадків належать:

1. Страхування від нещасних випадків на життя. Цей вид страхування передбачає виплату страхової суми у разі смерті застрахованої особи або настання інвалідності.

2. Страхування від нещасних випадків на випадок травми. Передбачає виплату страхової суми у разі отримання застрахованою особою травми.

3. Страхування від нещасних випадків на випадок нещасного випадку внаслідок професійної діяльності. Вид страхування, який передбачає виплату страхової суми у разі отримання застрахованою особою травми під час виконання професійних обов'язків.

При виборі страхового продукту слід звертати увагу на такі фактори:

- обсяг страхового захисту;
- страхова сума;
- розмір страхового платежу;
- умови виплати страхового відшкодування.

Слід також порівняти пропозиції різних страхових компаній, щоб вибрати найбільш вигідний варіант.

Список використаних джерел

1. Васильчук О. В. Правові проблеми обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті // Юридичний науковий вісник. 2020. № 2. С. 17-23.
2. Лазаренко О. О. Страхування від нещасних випадків: правове регулювання: монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2020. – 288 с.
3. Кондрат І. Ю. Проблеми запровадження та перспективи розвитку обов'язкового медичного страхування в Україні// Науковий вісник НЛТУ України. - 2009. - Вип.19.3.
4. Остапенко В. В. Страхувальний ринок України: тенденції та перспективи розвитку: монографія. – К.: Вид-во НУБіП України, 2022. – 240 с.
5. Мних М.В. Медичне страхування та необхідність його запровадження в Україні// Економіка та держава. – 2009. - №2. С.40-41.

ВІЙНА В УКРАЇНІ: НАСЛІДКИ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Черевко Г. В.

д.е.н., професор,

*завідувач кафедри економіки Львівського національного університету
природокористування*

Статистичні дані переконливо свідчать про те, що кількість недоїдаючих і голодуючих людей у всьому світі незабаром може не тільки досягти мільярда, але й значно перевищити його. Драмою і своєрідною моральною та гуманітарною кризою сьогодення є виникнення голоду, оскільки світ виробляє стільки їжі, що її вистачило б, щоб прогодувати вдвічі більше людей, ніж зараз населяє Землю. Характерною рисою сучасної економіки є те, що, на жаль, все частіше збільшення кількості недоїдаючих і голодуючих є результатом людської діяльності. Драматично звучать дані ФАО, згідно з якими кожні 6 секунд у світі від голоду помирає дитина. За підрахунками, наразі близько 820 мільйонів людей у світі голодують або серйозно недоїдають, тобто ця проблема стосується кожного десятого жителя нашої планети. Більше половини всіх голодних і недоїдаючих людей живуть в Азії, а більше третини — в Африці [2].

До середини 1990-х років кількість людей, які недоїдають, у світі зменшувалася, але в наступні 15 років спостерігалася систематичне зростання. Глобальна економічна криза, яка почалася в 2008 році, сприяла тому, що кількість людей, які недоїдають, перевищила 1 мільярд, а потім почала знижуватися [2]. Кризи є однією з причин зростання недоїдання і голоду в світі і належать до група причин, що виникають в результаті діяльності людини. До цієї групи належать також політичні та військові конфлікти, наприклад війна в Україні.

Через війну в Україні все частіше говорять про неминучу продовольчу кризу чи навіть масову хвилю голоду в країнах Африки та Азії. Недоїдання та голод – глобальні проблеми сучасного світу, які є як наслідком, так і причиною бідності. Неповноцінне харчування означає, що калорійність споживаної їжі занадто низька по відношенню до потреб організму. З іншого боку, голод — це нестача їжі. Останні події у світовій економіці – наслідки оголошення пандемії Covid-19 та війни в Україні – показують, наскільки крихкими є основи глобалізації. Окрім очевидних переваг, це також процес, який породжує голод і бідність, тобто багатство в одних частинах світу за рахунок бідності в інших. Щоб вирішити проблему, необхідно вжити заходів глобального масштабу, в тому числі боротися з ціновою спекуляцією, яка ще більше підвищує ціни на продукти харчування.

За час оголошення пандемії COVID-19 кількість людей, які недоїдають, у світі зросла на 160 мільйонів. Внаслідок війни в Україні голодують ще 250 мільйонів людей. Країни, яким загрожує голод, також найбільше залежать від імпорту зерна з України та Росії. Прикладом є 100% залежність Сомалі та Беніну, а також складна ситуація в Єгипті, Лівані, Туреччині, Об'єднаних Арабських Еміратах, Індонезії та на Філіппінах. Крім того, наслідки війни в Україні накладалися на триваючі війни в деяких африканських країнах. Буркіна-Фасо, Нігер, Нігерія та Малі, залежні від імпорту зерна, борються як з повстаннями ісламістів, так і з стихійними лихами – посухами та повеннями. За час оголошення пандемії COVID-19 кількість людей, які недоїдають, у світі зросла на 160 мільйонів. Внаслідок війни в Україні голодують ще 250 мільйонів людей у світі. Країни, яким загрожує голод, також найбільше залежать від імпорту зерна з України та Росії. Прикладом є 100% залежність Сомалі та Беніну, а також складна ситуація в Єгипті, Лівані, Туреччині, Об'єднаних Арабських Еміратах, Індонезії та на Філіппінах. Крім того, наслідки війни в Україні накладалися на триваючі війни в деяких африканських країнах. Буркіна-Фасо, Нігер, Нігерія та Малі, залежні від імпорту зерна, борються як з повстаннями ісламістів, так і з стихійними лихами – посухами та повеннями [2].

Війна в Україні підвищує ціни на товари, водночас руйнуються ланцюги поставок продуктів харчування. Недаремно Україну називали «житницею світу» [2]. Відсутність посіву, руйнування росіянами критичної інфраструктури, блокада експорту зерна – усе це призведе не лише до падіння пропозиції зерна, а й до зростання цін на зерно. Якщо це поєднати зі спекуляціями на продовольчому ринку, то криза буде глобальною, а значить, ми всі її більшою чи меншою мірою відчуємо на собі.

На Україну припадає приблизно 10% світового експорту пшениці, 12% ячменю, 13% кукурудзи. Україна є найбільшим у світі експортером соняшникової олії з часткою 52%. У цьому випадку не вдасться швидко усунути недоліки, що виникли внаслідок війни. Додамо, що досі 80-90% експорту українського зерна йшло через чорноморські порти [2], з чим з початку війни виникло і продовжує існувати чимало проблем. Експорт сушею в різних варіантах ніколи не покrije обсягу потреб ні кількісно, ні ціново, в чому всі вже встигли переконатись. Та й потреба в цьому, в силу економічних чинників, автоматично зникне після розблокування портів. Заслугою України є те що, не дивлячись на саботаж росією «зернової ініціативи», блокаду кордонів та інші перепони, вже у вересні 2023 року Україні вдалося експортувати 4,2 млн т продукції АПК, що лише на 3% менше аналогічного показника попереднього місяця. Однак, такі показники залишаються майже в 2 рази меншими за максимальні обсяги експорту в умовах війни, коли була можливість експортувати значні об'єми в тому числі і з морських портів Одеси (в межах «зернового коридору») [1]. Прямі наслідки конфлікту найбільше відчутні в Північній Африці та на Близькому Сході, які імпортували приблизно 40% ячменю і пшениці з України [2].

Поставки пшениці з України мав замінити імпорт з Індії. Однак посухи, занепокоєння щодо зростання інфляції та внутрішньої продовольчої безпеки змусили Індію заборонити експорт зерна. Такі заборони на харчові продукти ввели й інші країни, наприклад, Аргентина - щодо соєвої олії та соєвого шроту, Іран - щодо картоплі, помідорів, цибулі, баклажанів, Туреччина - щодо яловичини, баранини, вершкового масла та кулінарної олії. В контексті продовольчої безпеки незабаром такі заборони можуть запровадити інші країни.

Продовольча проблема – це не лише виклик на найближчі місяці. Вона може загостритися наступного року, якщо цього року не буде зібрано необхідні врожаї. Оптимістичним може виглядати той факт, що економіка зазвичай не любить вакууму, і поряд із загрозами є й можливості. Тому цілком можливо, що деякі інші країни незабаром будуть одними з найважливіших країн у виробництві харчових продуктів.

На жаль, у найближчі місяці ситуація щодо масштабів недоїдання та голоду стрімко погіршуватиметься. Число недоїдаючих і голодуючих незабаром може не тільки досягти 1 мільярда, але й значно перевищити його [2].

Глобальна продовольча криза може мати довгострокові наслідки. «Ефект війни», безсумнівно, спричинить «перестановки» на продовольчому ринку. Країни, залежні від

українського зерна, будуть змушені шукати нових постачальників і змінювати певні харчові звички, імпортуючи доступні на ринку види зерна.

Якщо війна затягнеться, а продовольча криза поглибитися, слід очікувати подальших хвиль міграції, соціальних протестів і конфліктів в інших регіонах світу. Для країн, що розвиваються, і країн, залежних від імпорту з України, ефектом буде дестабілізація країн Африки та Азії та збільшення кількості недоїдаючих і голодуючих.

Список використаних джерел

1. Експорт агропромислової продукції залишається відносно стабільним – УКАБ жовт 2023. URL: <https://bizagro.com.ua/> (дата звернення 02.12.2023).
2. Szwreter D. 2022 To globalizacja kreuje głód, ale wojna pogorszy sytuację. URL: <https://www.zawszepamorze.pl/> (дата звернення 25.11.2023).

ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Яців С. Ф.

к.е.н., доцент кафедри економіки

Львівського національного університету природокористування

Інноваційна діяльність означає інноваційний процес, починаючи з появи науково-технічної ідеї, яка знаходиться в компетенціях управлінського персоналу. Основним спрямуванням інноваційного процесу є новизна рішення, що є запорукою його подальшої конкурентоспроможності. Важливість максимально швидкого виходу інновації підприємства на ринок стосується проблеми скорочення тривалості інноваційного циклу. Адже інновація будь-якого виду має системний характер і поширюється в усіх сферах діяльності організації та є головним фактором росту економічного ефекту. Розвиток будь-якого підприємства неможливий без вироблення ним стратегічних напрямків своєї діяльності, які ґрунтуються на нововведеннях, тобто мають інноваційний характер. Процес впровадження інновацій породжує інноваційну діяльність, тобто діяльність, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентноздатних товарів і послуг. З огляду на таке трактування, інноваційна діяльність означає інноваційний процес, починаючи з появи науково-технічної ідеї та завершуючи реалізацію виготовленого продукту. Основним спрямуванням інноваційного процесу є новизна рішення, і при цьому його впровадження на підприємстві супроводжується позитивними змінами [1, с. 68]. Необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємств усіх галузей економіки, є активна та постійна інноваційна діяльність яка виступає тим чинником, який визначає подальше їх функціонування. Діяльність, пов'язана з впровадженням інновацій, забезпечує належний ефект, якщо здійснюється в рамках реалізації певної інвестиційної стратегії підприємства, розробленої з урахуванням специфіки суб'єкта господарювання, та забезпечена необхідними ресурсами. Саме інноваційна активність є гарантією збереження та виживання підприємств. Інноваційна діяльність суспільства є рушійною силою його розвитку, тому особливо гостро виникає питання активізації процесу інновацій за усіма напрямками функціонування підприємства.

Інноваційну діяльність доцільно віднести до системи стратегічного менеджменту підприємства, що є вирішальним у підвищенні його конкурентоспроможності. Особливого значення набуває здатність господарюючих суб'єктів до швидкого впровадження сучасних технологічних, менеджерських і організаційних рішень, перетворюючи їх на комерційний успіх. Інновації – це нововведення, що засновані на використанні досягнень науки і слугують джерелом підвищення ефективності діяльності підприємства. Інноваційна діяльність

підприємства зумовлена сукупністю соціальних, економічних, політичних, техніко-технологічних і правових чинників. Щодо конкретного підприємства чинники інноваційного процесу доцільно поділяти на внутрішні та зовнішні. Розглядаючи сутність інноваційної активності підприємства, потрібно виділити чинники, що впливають на її діяльність. Такими чинниками можуть бути як внутрішні, так і зовнішні. До зовнішніх чинників відносяться неконтрольовані підприємством сили, які безпосередньо впливають на його внутрішні процеси. Внутрішні чинники поділяються на два блоки. У перший блок входять чинники, які визначають внутрішні ресурси організації, які відчують на собі вплив зовнішніх умов [3].

З метою підвищення конкурентоспроможності підприємствам доцільно використовувати інноваційну модель підприємництва, яка базується на активному використанні інноваційних організаційно-управлінських, технологічних та економічних рішень у сфері бізнесу.

Інноваційна активність підприємств визначає конкурентоспроможність у майбутньому, тому дослідження ключових показників інноваційної активності підприємств є важливим завданням задля визначення основних тенденції та проблем розвитку.

Активізація інноваційної діяльності підприємств значною мірою залежить від дій держави у напрямку забезпечення і розвитку її інноваційної політики. На шляху до інноваційного розвитку України стоять виклики та перешкоди, які потрібно долати. Серед них можна виділити: недостатнє фінансування інноваційних проектів, відсутність сприятливого законодавства, низький рівень кваліфікації фахівців, та інфраструктури для інноваційної діяльності. У глобальному рейтингу інновацій Україна у 2022 році займає 57 позицію, в 2021 році вона була на 49 місці [4]. Незважаючи на ці виклики, українські інноваційні підприємства та стартапи продовжують розвиватися. Країна продовжує залучати іноземні інвестиції та розвивати інноваційні програми та інфраструктуру. Деякі інноваційні проекти були спрямовані на вирішення проблем, пов'язаних з війною та її наслідками, такі як проекти з відновлення та будівництва інфраструктури в зоні конфлікту.

Отже, інноваційна діяльність повинна стати ключовим чинником у відновленні економіки України після війни. Для досягнення успіхів, необхідно створити привабливі умови для інноваційної діяльності, залучати інвестиції, розвивати співпрацю між державою, бізнесом та науково-дослідними установами, та долати виклики та перешкоди, які стоять на шляху до інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002р. №40-IV (у редакції від 31.03.2023р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення 20.11.2023).
2. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI (у редакції від 05.02.2023р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> (дата звернення 20.11.2023).
3. Чухраєва Н. М., Циганова К. В. Проблеми активізації інноваційної діяльності підприємств України. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7633> (дата звернення 23.11.2023).
4. Як змінилися позиції України в міжнародних рейтингах у 2022 році. Аналітичний портал Слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/09/infografika/svit/yak-zminylysy-pozycziy-ukrayiny-mizhnarodnyx-rejtynhax-2022-roczy> (дата звернення 20.11.2023).

СЕКЦІЯ 2
**ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ
РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ**

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ТУРИЗМУ**Братко В. М.***Здобувач вищої освіти, 242 Туризм, 4 курс, гр. МТЕ-110,***Цвілій С. М.***к.е.н., доцент,**доцент кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу,
Національний університет «Запорізька політехніка»*

Цифрові технології – інструменти, за допомогою яких відбувається просування послуг і товарів. Вони використовуються на етапах взаємодії зі споживачем, при цьому їх особливість полягає у їх використанні не тільки в мережі Інтернет, а й у офлайн-інструментах (гаджети, вивіски). Сьогодні межа між офлайн та онлайн-форматами досить умовна, оскільки цифрові технології поєднали обидві реальності. На думку експертів з цифровізації, через 20 років віртуальний світ буде невід'ємним від реального. Вже зараз можна побачити, як світ повільно перетворюється. Поява та використання у повсякденному житті цифрових технологій внесло корективи у діяльність підприємств усіх галузей та сфер діяльності – дозволило оптимізувати виробничо-збутові процеси. Цифрові технології сприяють залученню клієнтів та оперативній взаємодії, дозволяючи формувати туристичні пропозиції, ефективно реалізовувати брендинг, проводити адресну іміджеву політику, розробляти персоніфіковані туристичні продукти [1].

Можливості базуються на системному моніторингу ринку для отримання результативної аналітики, яка допомагає визначити цільову аудиторію, її потреби, цінності та особливості проведення часу. При цьому для збору первинних та вторинних даних використовують не лише опитування та анкетування на різних сайтах, але й мобільні додатки, офлайн- та онлайн-реклами, вивіска та інші можливості. Цифрові технології допомагають туроператорам та турагентам впроваджувати в діяльність компаній технологічний інструментарій для пошуку нових джерел доходів та розширення клієнтської бази, підвищують продуктивність праці співробітників, що в результаті сприяє зміцненню ринкової конкурентної позиції.

У сучасному світі цифрові технології впливають на сфери життєдіяльності суспільства: маркетинг, фінанси, медіа, мистецтво, кіно. У мові почали з'являтися нові терміни: діджитал-агентство, цифровий слід, цифровий портрет, смарт-простір тощо. Визнано, що туристичний продукт є результатом взаємодії цілого ряду організацій, що належать до індустрії туризму та гостинності. Крім туристичних організацій до сфери туризму віднесено транспортні компанії, екскурсійні бюро, фірми з організації анімаційних послуг, готелі, підприємства харчування, страхування. Саме цифрові технології полегшують і роблять ефективнішою їхню взаємодію, дозволяючи гнучко реагувати на колективні та індивідуальні запити споживачів.

Туризм та цифрові технології мають стати взаємодоповнюючими елементами однієї системи, на кшталт, онлайн-і офлайн-реалій, які стали єдиними цілим, оскільки саме на основі аналізу цифрової інформації споживачами приймаються рішення про поїздки та придбання тих чи інших туристичних послуг. Всі учасники рекреаційно-туристичного ринку безперервно обмінюються різними даними, вносячи корективи у пропонувані туристичні пропозиції. Так, сьогодні індустрія туризму є одним з найбільших споживачів телекомунікаційних технологій, маючи в розпорядженні високий рівень комп'ютерної оснащеності. Частково це впливає із природи інформації, яка використовується в індустрії подорожей. Подібна інформація дуже чутлива до часу, оскільки відбувається часта зміна різних дат, подій, розкладів тощо [2].

Сучасний рівень розвитку туристичного бізнесу вимагає абсолютно нових підходів до інформаційного обслуговування туристів та просування туристичних продуктів. Проте, сучасна індустрія туризму гнучко адаптується до необхідності впровадження комп'ютерних технологій. Навіть мікро- й малі туристичні підприємства використовують цифрові технології для реалізації

основних чи другорядних завдань. Такі технології застосовуються для того, щоб у максимально короткі терміни надати інформацію про варіанти трансферу, можливості засобів розміщення, про особливості надання туристам додаткових та супутніх послуг. Також цифрові технології займають важливе місце у просуванні туристичних продуктів, надаючи великий спектр каналів виходу на споживача, кожен з яких використовується в туристичному маркетингу в межах комунікаційних програм туристичних підприємств, організацій, фірм [3].

Узагальнення існуючих підходів до структуризації туристичної інформації дозволило виділити кілька підсистем функціонування: ергономічну, технічну, програмну, організаційну, правову. Ергономічне забезпечення включає рекомендації щодо організації робочих місць співробітників, встановлює норми щодо розміщення комп'ютерів у приміщеннях за рівнем освітленості, тимчасові норми роботи за комп'ютером. Програмне забезпечення складається з бази програм та документів, які реалізують основні функції інформаційної системи компанії. Інформаційне забезпечення – це інформаційна база конкретної галузі, куди входять методи та засоби обробки інформації у цій галузі. В інформаційну базу входять дані, які структуровані певним способом і зберігаються у вигляді певних файлів у пам'яті обчислювальних систем. Варто зазначити, що ці дані задовольняють потреби у інформації для прийняття управлінських рішень. При створенні бази даних має бути розуміння бізнес-процесів та процесів роботи окремих співробітників, механізмів коригування та внесення змін. Ряд даних є постійним, статичним, а деякі вимагають втручання фахівців. Те, наскільки оперативно буде внесено та скориговано інформацію, впливає на комерційну ефективність туристичного підприємства.

Створити актуальний, цікавий, ліквідний туристичний продукт допомагає інформація про туристичний ринок та цільові групи споживачів кожного з пропонованих туристичних продуктів. Слід зазначити, що сьогодні існує проблема зі збором, обробкою та трансляцією об'єктивної офіційної інформації про показники функціонування туристичної галузі. Потрібні розробка спеціальних форм та організація галузевого документообігу для відображення рівня реального розвитку всіх структурних елементів, індустрії туризму та гостинності, виявлення проблем з метою пошуку їх ефективного вирішення. Інформаційні системи передбачають використання програмних продуктів на базі створеного програмного забезпечення. У основі інформаційних систем містяться засоби документаційного забезпечення процесу управління; інформаційна підтримка певних предметних областей; інноваційне комунікаційне програмне забезпечення; допоміжні програми та засоби організації колективної роботи працівників.

Модернізація системи баз даних допомагає застосуванню першочергових програмних компонентів. Цифрові технології спрощують роботу зі створення та просування туристичних продуктів, оскільки вони дозволяють обробляти, аналізувати та надавати велику кількість даних. Сучасні споживачі туристичних послуг частіше організують подорожі самостійно за допомогою цифрових технологій. Але деякі туристи, як і раніше, воліють звертатися до офісів туристичних підприємств, де можуть одержати інформацію. Однак, менеджер для отримання необхідних відомостей буде використовувати цифрові засоби: планшет, телевізор, Інтернет, ПК, туристичні платформи, сайти бронювання та купівлі квитків. У месенджерах менеджер з клієнтом може обговорити майбутню поїздку, за допомогою програми показати альтернативи відпочинку, підібрати варіант і продати тур. Внаслідок впровадження цифрових технологій забезпечується безпека туристів та покращується якість туристичних продуктів.

Таким чином, цифровізація економіки істотно позначається на впровадженні цифрових інструментів та технологій у сферу туризму та гостинності, що оптимізує процес формування, просування, продажу туристичного продукту, робить комфортнішим процес його споживання.

Список використаних джерел

1. Tsviliy S., Gurova D., Zhilko O., Zaitseva V. The role of information technologies in the restoration of the domestic tourism industry in the post-war period. *Artificial intelligence: an era of new threats or opportunities?: monograph*. Czech Rep. Praha: OKTAN PRINT, 2023. P. 179-189.
2. Цвілій С. М., Жилко О. В., Зайцева В. М. Використання цифрових технологій в післявоєнному відновленні індустрії туризму. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2023. Вип. 3(95). С. 21-25.
3. Маркетинг в туризмі : навч. посібник / С. М. Цвілій, Т. С. Кукліна, В. М. Зайцева. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2022. 260 с.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Демко В. С.

к.е.н., доцент кафедри економіки та бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Національні управлінські структури та державні суверенітети зазнають збільшення впливу через наддержавні регіонально-економічні організації, що займають важливе положення в стратегічній глобальній ієрархії. Ці організації все більше визначають геоекономічний простір, формуючи міжнародну економічну доктрину в сфері туризму. Геоекономічний простір туристичної галузі, завдяки економічним атрибутам, виходить за національні межі та змішує внутрішню і зовнішню сфери туристичної діяльності. Це сприяє міжнародному співробітництву в процесі економізації суспільства за допомогою фінансово-економічних інструментів.

Економізація потенціалу міжнародного співробітництва в туристичній галузі є ключовим джерелом трансформації зовнішньоекономічних зв'язків держави з навколишнім світом. Ці зв'язки визначаються діяльністю наднаціональних економічних організацій туристичної галузі та їхньою інтеграцією в рамках Північно-Американського Союзу, Європейського Союзу та Тихоокеанського регіону (АПЕК) як зон нового розвитку. Регіональна інтеграція розглядається як важлива передумова для формування оптимального геоекономічного простору в туристичній галузі.

Створення єдності у світовій системі передбачає формування міжнародної туристичної структури на основі концепції мондіалізму. Цей підхід передбачає необхідність повної інтеграції великої кількості держав, національних економік, туристичних напрямків та культур в один уніфікований туристичний простір з єдиними етнічними та традиційно-культурними межами. Таким чином, потенціал міжнародного співробітництва України у геоекономічному просторі туристичної галузі виявляється у зростаючій взаємозалежності у світі та відсутності транскордонних бар'єрів на шляху розвитку міжнародних економічних відносин, регіоналізації економіки та інтенсифікації співпраці [1, 8].

У 2021 році в Україні відбулося поступове відновлення туристичних потоків шляхом переосмислення маршрутів та збільшення кількості подорожей по всьому світу. Приріст кількості відвідувачів до України склав 9%, прийнято 1.5 мільйонів осіб з різних країн, порівняно з другим півріччям 2020 року. Однак цей показник на 75% менший порівняно з рівнем 2019 року, коли кількість іноземних гостей становила майже 6 мільйонів осіб. Великий приріст туристів був зафіксований в другому кварталі 2021 року, їхня кількість в 4.0 рази перевищила аналогічний період 2020 року і склала 3.4 мільйона осіб [1, 8].

У 2021 році кількість туристів із Саудівської Аравії, які відвідали Україну, значно зросла в 40 разів, досягнувши 14 тисяч осіб, у порівнянні з 2020 роком, коли країну відвідало лише 350 громадян. Кількість туристів із США збільшилася на 69,6%, до 34 тисяч осіб, із Ізраїлю — на 26% до 26,6 тисяч туристів. Зафіксовано також значний приріст кількості туристів із Вірменії

(100%, 7 тисяч осіб), Грузії (приблизно 40%, 15,5 тисяч осіб) і Азербайджану (67%, 16 тисяч осіб). Країни, такі як Молдова (368 тисяч осіб), Румунія (109 тисяч осіб) та Туреччина (93 тисячі осіб), продовжують залишатися привабливими ринками туристичних послуг для українських туристів. Зазначимо, що серед іноземців, які відвідують Україну, 70% європейців (зменшення на 10% у порівнянні з 2020 роком), 24% представників країн Азійського регіону (збільшення на 8% у порівнянні з 2020 роком), 2,8% громадян Північної Америки та лише 1,7% громадян Африканського континенту. [6, 7,8].

Протягом перших шести місяців 2021 року кількість українських туристів, які подорожували за кордон, зростає на 15% (5,7 мільйонів осіб) у порівнянні з 2020 роком. Серед популярних туристичних напрямків для українців виділяються Туреччина (з 774 тисячами осіб) та Єгипет (збільшення на 88% до 705 тисяч осіб). До нових туристичних центрів для українців входить Домініканська Республіка (зростання в 2,4 рази). Серед інших країн можна відзначити Катар (11,5 тисяч осіб), Мальдіви (10 тисяч відвідувачів, що дорівнює кількості українців, які відвідали Францію), Танзанію (7 тисяч відвідувачів), Шрі-Ланку (2,5 тисяч відвідувачів) та інші [6, 7,8].

У новій реальності туризму 2021 року на перший план висувуються не лише вартість туру та особисті вподобання, але й карантинні обмеження, правила в'їзду до країни та ситуація з поширенням COVID-19.(рис. 1).

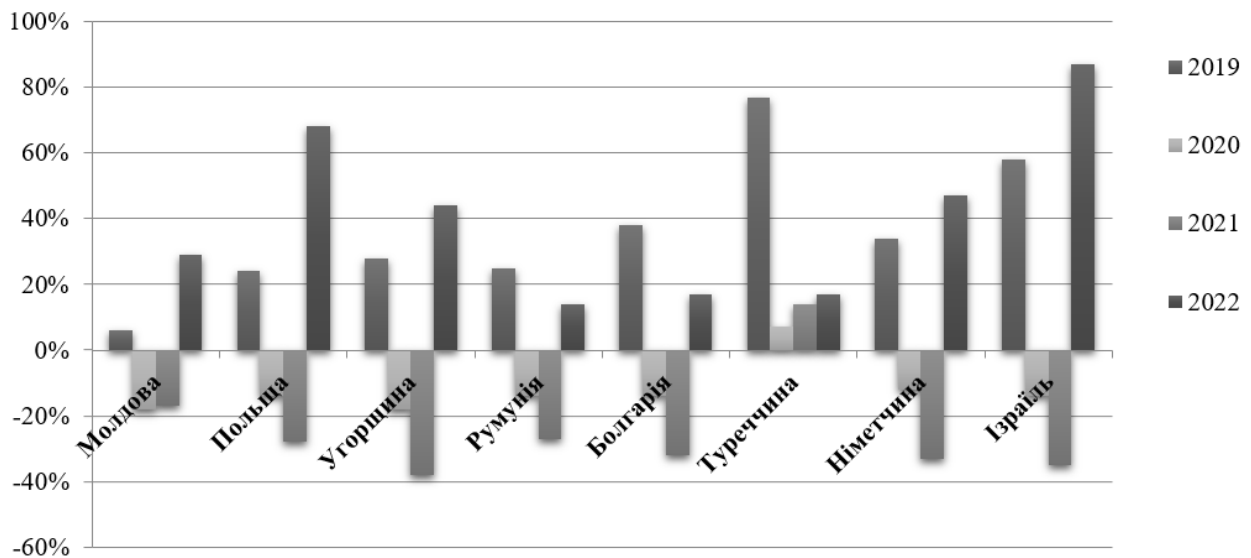

Рис. 1. Темпи падіння послуг наданих суб'єктами туристичної галузі України на міжнародному ринку за 2019-2022 рр., %

Джерело: побудовано авторами за даними [2-6]

Загальна вартість путівок, які були реалізованими туроператорами та турагенствами у 2021 р. становила 1.19 млн. USD, що на 53% нижче ніж порівняно з 2020 р., вартість в якому становила 2.54 млн. USD (рис. 2).

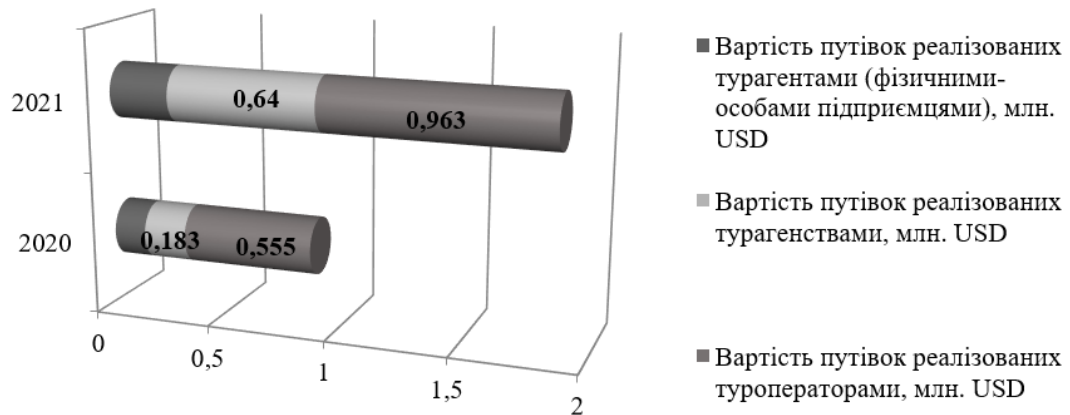

Рис. 2. Динаміка сумарної вартості турпутівок, які були реалізованими туроператорами та турагенствами за 2019-2020 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [2-6,]

Отже, військові конфлікти в Україні ускладнюють розвиток економічної моделі потенціалу міжнародного туризму, що призводить до обмеження можливостей для розширення територіального охоплення локально-регіональних систем. Коли гео економічний простір туристичної галузі досягає своєї межі, спостерігається деградація, виражена у скороченні займаної території.

Враховуючи особливості територіальної організації потенціалу міжнародного туризму в Україні та різноманітність рівнів розвитку туристичних напрямків, пропонується узагальнена полікультурна форма функціонування туристичної галузі в гео економічному просторі міжнародного туристичного ринку. Для кожного туристичного макрорегіону можна визначити відповідне інтеграційне ядро, що представлятиме собою державу або групу країн, що соціально-економічно об'єднані в туристичні продукти на перетині локально-регіональних та макрорегіональних систем.

Створення стратегічного управління в локально-регіональних системах України, спрямованого на ефективне використання залучених прямих іноземних інвестицій від партнерів макрорегіональних систем Європи, може стати ключовим для підвищення продуктивності праці, зміцнення економічного зростання та розширення міжнародного туризму. Особливий акцент робиться на наблизенні співпраці з європейськими туристичними компаніями та створенні близько 4.3 млн. робочих місць, що складатиме 5% від загальної зайнятості в країні. Такий підхід може призвести до зростання просування українських туристичних продуктів на міжнародних ринках на 21% та збільшення доданої вартості послуг в цих країнах на 19%.

Список використаних джерел:

1. Демко В. С., Свиноус І. В. Потенціал міжнародного співробітництва України в гео економічному просторі туристичної галузі. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2023. № 2(48). С. 52-57.

2. International tourism, expenditures. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.XPND.MP.ZS?view=chart> (дата звернення 21.11.2023).

3. International tourism, expenditures for passenger transport items. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.TRNX.CD> (дата звернення 21.11.2023).

4. International tourism, expenditures for travel items. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.TVLX.CD> (дата звернення 21.11.2023).
5. International tourism, receipts. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.RCPT.XP.ZS?view=chart> (дата звернення 21.11.2023).
6. Tourist portal of Ukraine. URL : <http://www.stejka.com/ukr> (дата звернення 21.11.2023).
7. Tourist streams. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/potoki2006_u.htm (дата звернення 21.11.2023).
8. Tsviliy S. M., Ogloblina V. O., Demko V. S., Pavliuk A. A., & Pisetskyi M. M. (2023). Potential of international cooperation of Ukraine in the geoeconomic space of the tourist industry. *GeoJournal of Tourism and Geosites*. 2023. Vol. 49(3). P. 946–961. <https://doi.org/10.30892/gtg.49311-1095>.

СВІТОВІ ІННОВАЦІЙНІ ТРЕНДИ В КУЛЬТУРІ ОБСЛУГОВУВАННЯ СПОЖИВАЧІВ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ

Демко В. С.

к.е.н., доцент кафедри економіки та бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Попова А. Г.

здобувач вищої освіти ОКР «Магістр» спеціальності 242 «Туризм» Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Культура обслуговування споживачів в готельно-ресторанній галузі є непохитною, але інновації в цьому секторі не стоять на місці.

Однією з ключових тенденцій є впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) для поліпшення обслуговування клієнтів. Аналіз поведінки клієнтів, персоналізовані рекомендації та автоматизація бронювань - усе це допомагає підвищити рівень задоволення гостей.

Ще однією важливою тенденцією є сталий розвиток концепції "готелів майбутнього". Сучасні споживачі все більше цінують екологічність та сталість. Готелі впроваджують енергоефективні технології, системи управління водою та відходами, а також пропонують страви зі сталим виробництва.

Іншим важливим аспектом є фокус на здоровому харчуванні та індивідуальних дієтичних потребах. Готелі та ресторани надають розширений вибір здорових страв, враховуючи алергії та дієтичні обмеження.

У культурі обслуговування також важливою стає інтерактивність. Використання віртуальної реальності та розширеної реальності для створення неповторних вражень для гостей - це ще одна інновація, яка здобуває популярність.

Ці тенденції свідчать про те, що готельно-ресторанна галузь стрімко розвивається, а інновації в галузі обслуговування стають не тільки сучасними, але й необхідними для відповіді на змінні потреби споживачів (рис. 1).

Технології штучного інтелекту (ШІ) грають важливу роль в удосконаленні обслуговування клієнтів в сфері гостинності. Ось деякі засоби, які використовуються:

- Персоналізовані рекомендації: прикладом можуть бути системи ШІ, які можуть аналізувати попередні вибори та переваги гостей для створення персоналізованих рекомендацій. Наприклад, гість, який регулярно замовляє певний вид страви, може отримувати спеціальні пропозиції чи знижки на цей вид страви.

- Автоматизовані процеси бронювання та реєстрації: використання ботів чату з ШІ для автоматизованого бронювання готелів або ресторанів. Гість може взаємодіяти з ботом, обирати дати та отримувати підтвердження без необхідності звертатися до живого оператора.

- Аналіз відгуків та зворотного зв'язку: використання алгоритмів ШІ для аналізу відгуків клієнтів на різних платформах. Система може визначити ключові слова та тенденції, щоб готель чи ресторан міг вчасно реагувати на проблеми та покращувати свої послуги.

- Прогнозування попиту: використання аналізу даних за допомогою ШІ для прогнозування попиту на різні послуги готелю чи ресторану. Це дозволяє оптимізувати запаси та персонал для забезпечення ефективного обслуговування.

- Використання роботів та автономних систем: роботи-офіціанти або роботи-помічники в готелях, які можуть надавати інформацію гостям, приймати замовлення чи навіть доставляти послуги. Наприклад, робот-келнер може доставляти напої до номеру гостя.

Ці технології допомагають підвищити ефективність та персоналізацію обслуговування, забезпечуючи гостям неповторні та зручні враження під час перебування в готелі чи відвідання ресторану.

Рис 1. Інновації в культурі обслуговування споживачів підприємств сфери гостинності

"Готелі майбутнього" удосконалюють обслуговування клієнтів за рахунок сталого розвитку, орієнтованого на збереження природних ресурсів та забезпечення екологічної ефективності, за допомогою:

- Енергоефективних технологій, готелі майбутнього використовують сучасні системи опалення, вентиляції та кондиціонування, які мінімізують споживання енергії. Також використовуються відновлювальні джерела енергії, такі як сонячні батареї та вітряні генератори.

- Системи управління водними ресурсами заклади гостинності здійснюють збереження та фільтрації води, що дозволяє раціонально використовувати цей ресурс. Додатково, готелі можуть впроваджувати програми зі збереження води, наприклад, шляхом залучення гостей до усвідомленого використання води.

- Системи управління відходами - готелі активно працюють над мінімізацією відходів шляхом впровадження програми переробки та використання вторинних матеріалів. Наприклад, може бути організовано сортування відходів для подальшої переробки.

- Сталість у системі харчуванні – заклади гостинності ставлять акцент на пропозиції сталого харчування, використовуючи продукцію з місцевих, екологічно чистих джерел. Меню може бути розроблено з урахуванням принципів етичного виробництва та мінімізації впливу на навколишнє середовище.

- Сприяння місцевій спільноті - готелі можуть впроваджувати програми, спрямовані на підтримку місцевих підприємств та спільнот. Наприклад, співпраця з місцевими виробниками та мистецькими групами для пропозиції унікальних місцевих експерієнцій для гостей.

Ці заходи спрямовані на створення екологічно відповідальних та суспільно-орієнтованих готелів, що реалізують концепцію сталого розвитку та сприяють збереженню середовища.

Фокус на здоровому харчуванні та вирішення індивідуальних дієтичних потреб споживачів у готельно-ресторанній галузі стає все більш важливим, оскільки споживачі все свідоміше обирають здоровий спосіб життя. Деталізована розгляд заходів, які можуть мати актуальність в розвитку цього напрямку:

- Меню для різних дієт: ресторани та готелі розробляють різноманітні меню, які враховують різні дієтичні потреби, такі як вегетаріанська, веганська, безглютенова, безлактозна тощо. Ресторан може вказувати в меню, які страви є підходящими для осіб з конкретними дієтичними обмеженнями.

- Персоналізоване харчування: використання технологій для створення персоналізованих дієтичних рекомендацій. Наприклад, система може враховувати алергії та інші обмеження гостей, пропонуючи оптимальний вибір страв для кожного клієнта.

- Сировини високої якості та сталий вибір продуктів: забезпечення використання свіжих та якісних продуктів у готелі чи ресторані. Віддавання переваги продуктам високої якості, можливо, місцевого виробництва, а також тим, які відповідають принципам сталого розвитку.

- Інформування клієнтів: забезпечення чіткої інформації щодо складу та харчової цінності страв. Деякі заклади можуть навіть включати QR-коди на меню, які ведуть до детальної інформації про кожну страву.

- Інновації у приготуванні та подачі страв: використання нових методів приготування страв для збереження корисних властивостей продуктів. Наприклад, пароварки, сирові страви, або техніки молекулярної кухні для створення естетично привабливих та здорових страв.

- Здорові опції для завтраків та перекусів: пропозиція збалансованих та поживних опцій для сніданків та перекусів. Наприклад, готель може пропонувати великий вибір свіжих фруктів, йогуртів, граноли та інших здорових страв для початку дня.

Ці заходи допомагають готелям та ресторанам виграти лояльність клієнтів, які цінують здоровий спосіб життя та мають різноманітні дієтичні вимоги.

Використання віртуальної реальності (VR) та розширеної реальності (AR) у сфері гостинності спрямоване на те, щоб створювати іммерсивні та неповторні враження для гостей, роблячи їхні перебування та досвід взаємодії з закладом більш цікавими та захоплюючими.

- Віртуальна реальність VR відтворює цілком іммерсивне середовище, в якому користувач може поглибитися за допомогою спеціального обладнання, такого як VR-окуляри.

- Заклади розміщення можуть використовувати VR для віртуальних турів по готелю, показу номерів та об'єктів, а також для створення вражень віртуальних подій або екскурсій.

- Розширена реальність AR додає віртуальні об'єкти чи інформацію до реального світу, зазвичай за допомогою смартфонів, планшетів або AR-окулярів. Заклади харчування можуть використовувати AR для надання розширених інформаційних елементів на меню. Наприклад, скануючи страву за допомогою смартфона, гість може побачити відомості про інгредієнти, калорійність чи рекомендації щодо вибору вина.

- Технології використання VR-гарнітур для створення повноцінного віртуального середовища. Використання мобільних додатків для AR, які можна запустити на звичайних смартфонах. Використання сенсорів та камер для взаємодії користувача з віртуальними чи розширеними об'єктами.

Отже, заклади розміщення можуть надавати гостям VR-екскурсії по локаціям, які вони можуть відвідати під час свого перебування. Заклади харчування можуть використовувати AR для створення інтерактивного дегустаційного досвіду, де гості можуть дізнатися про походження страв та вин, скануючи їх за допомогою свого смартфона. Загалом, використання VR та AR дозволяє готелям та ресторонам створювати унікальні та захоплюючі враження для своїх гостей, підвищуючи рівень задоволення та створюючи пам'ятні досвіди.

Список використаних джерел:

1. Відновлення та модернізація економіки України: виклики, пріоритети, практики: матер. Міжнар. наук.-практ. конференції. Харків : ВСП «Харківський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ», 2023. 266 с.

2. Інноваційні технології в готельно-ресторанному бізнесі: матер. ІХ Всеукр.і наук.-практ.конференції, 19 - 20 травня 2020 р. Київ: НУХТ, 2020 р. 305 с.

3. Інновації, гостинність, туризм: наука, освіта, практика : зб. тез доп. ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. мол. учених, асп. і студ. (19 травня 2022 року, м. Львів). Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2022. 432 с.

МОБІЛЬНІ ГІДИ У ЯКОСТІ ТРЕНДУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Жарченко В. Ю.

Здобувач вищої освіти, 242 Туризм, 4 курс, гр. МТЕ-110,

Цвілій С. М.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу,

Національний університет «Запорізька політехніка»

Обмежувальний режим, який пов'язаний з поширенням коронавірусної інфекції у 2020 році призупинив діяльність майже всієї міжнародної індустрії туризму, рекреації, гостинності. Обмеження, пов'язані з перетином державних кордонів, запровадження режиму самоізоляції, а також низький рівень довіри туристів сприяли скороченню числа міжнародних прибуттів. У червні-липні 2021 р. загальна статистика міжнародних туристичних прибуттів демонструвала

зростання через початок проведення вакцинації й поновлення пропускового режиму державних кордонів. Проте, повернення обсягів ринку до допандемічного рівня раніше 2023-2024 рр., за сприятливого сценарію, не очікували, що означало продовження кризи в індустрії туризму [1].

Військова агресія росії проти України, яка розпочалась 24 лютого 2022 р. і відбувається ще зараз, поглибила стан кризи вітчизняної туристичної галузі, однак, не зупинила її взагалі. Безумовно, після періоду адаптації до нових викликів туристичний бізнес впроваджує нові форми для виживання, існування та розвитку. Одним із заходів для зростання туристичного бізнесу та розкриття потенціалу вітчизняного туристичного продукту є розвиток цифрової інфраструктури та сервісів, розвиток цифрових платформ просування туристичних продуктів та брендів, цифрових засобів навігації та формування туристичного продукту [2].

Сучасні наскрізні цифрові технології дозволили у період пандемії багатьом компаніям продовжити обслуговування споживачів тільки вже в мережі Інтернет. Напр., для підтримки зацікавленості та проведення дозвілля людей музеї та галереї почали робити онлайн-екскурсії по своїм експозиціям, збільшилась кількість користувачів онлайн-контенту на стрімінгових майданчиках, де можна було подивитися екскурсії по різних містах, театральні вистави, шоу-програми, концерти тощо. Запити потенційних споживачів туристичних послуг теж змінилися і продовжують змінюватися, зростає частка онлайн-споживання, а відповідно зростає і попит на цифрові інструменти і онлайн-сервіси. Основними споживачами сьогодні стають мілініали (1981-1996 рр. народження) й покоління Z (1997-2021 рр. народження), для яких використання цифрових технологій, у тому числі стрімінгових сервісів, мобільних додатків, інструментів електронної комерції є звичайною справою. Саме ці два покоління задають тон поточним та майбутнім трендам. За прогнозами SberCIB, до 2025 року їх частка у структурі споживання становитиме 47%, а до 2033 року частки споживання міленіалів і зумерів зрівняються [3].

Сучасний турист для планування відпочинку шукає інформацію в Інтернеті й соціальних мережах. На сьогоднішній день соціальні мережі є масштабним майданчиком для просування своєї компанії, прямого контакту зі споживачами та отримання від них зворотного зв'язку, способом знаходити партнерів та потенційних клієнтів. Використовуючи соціальні мережі, можна також проводити аналіз переваг та дослідження потреб клієнтів, тим самим роблячи пропозиції більш персоналізованими. Важливу роль у світі цифрових технологій відіграють мобільні програми. За статистичними даними компанії Strategy Analytics, половина населення світу користується смартфонами [4]. Ця цифра говорить про великий обсяг ринку споживачів у сфері мобільних додатків. Мобільні додатки у сфері туризму користуються популярністю також. За рахунок використання мобільних додатків туристична компанія може збільшити продажі, підвищити лояльність клієнтів, покращити якість послуг, завоювати довіру до себе.

Здобувачі кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу Національного університету «Запорізька політехніка» проаналізували ринок мобільних додатків у індустрії туризму: статистика каже, що мобільні додатки для подорожі займають 7-е місце за кількістю завантажень серед існуючих додатків серед мешканців міста Запоріжжя. На сьогоднішній день приблизно 65% туристів планують маршрути, використовуючи мобільні програми, а близько 70 % користувачів купують авіаквитки та бронюють номери в готелях через них. Щонайменше 75% туристів використовують хоча б один мобільний додаток у поїздках та подорожах, що допомагає орієнтуватися в місті та отримувати інформацію про нього. У зв'язку з заходами безпеки та обмежувальними заходами туристи стали відмовлятися від групових екскурсій.

Під час війни та у повоєнному періоді популярністю будуть користуватися індивідуальні екскурсії та аудіогід у мобільних додатках. У ніші екскурсійних мобільних додатків мають бути види подання інформації: інформаційна історична довідка про пам'ятки, інформація про пам'ятки в аудіоформаті, повноцінна екскурсія із заздалегідь підготовленим маршрутом, де пам'ятки пов'язані логічно. Перевагу будуть мати ті види додатків, які включають авторські екскурсії, що відповідають вимогам до якості та споживчим запитам. По перше, окрема увага

має бути приділена стилістиці подання інформації. Контент повинен бути доступним, легко зрозумілим, легко запам'ятовуватися і сприйматися. Відповідно, перевага туристів надається мобільним гідом, у яких інформація подається не у вигляді фактичної історичної довідки, а з використанням прийомів сторітелінгу й професійним акторським озвученням. Голос диктора повинен бути спокійним, важливі місця у тексті виділяються інтонацією, мова чітка, грамотна. Записи мають бути у високій якості та у форматі, що підтримується мобільними телефонами всіма. По-друге, маршрут екскурсії повинен бути ретельно продуманий, об'єкти повинні бути збудовані в оптимальний і зручний маршрут. Для орієнтації використовується GPS-навігація. Такий додаток має безперечні переваги в порівнянні з альтернативними видами отримання інформації про визначні пам'ятки. Аудіогід можна буде завантажити на мобільний пристрій і прослухати офлайн у будь-який зручний час. Ні прив'язки до екскурсійної групи або вказаного часу екскурсії. Екскурсант проходить маршрут у зручному для себе темпі: екскурсія може бути зупинена у будь-який час і продовжена з точки зупинки. Аудіоформат має дозволити не відволікатися на читання тексту, але він також надається під карткою об'єкта. Таким чином, екскурсант може уважніше розглянути об'єкт, також це зручно для автомобільних екскурсій. Безперечною перевагою буде і вартість екскурсії. Зазвичай мобільні аудіоекскурсії в кілька разів дешевші групових екскурсій, а іноді й безкоштовні. Даний вид екскурсійної діяльності не замінить традиційні екскурсії, а лише доповнить їх. Зацікавившись якоюсь екскурсією через мобільний додаток, турист може відвідати традиційну екскурсію з гідом, щоб розширити свої знання по темі і задати питання екскурсоводу, що цікавлять за будь якою темою екскурсії.

У повоєнному часі новим сучасним трендом індустрії туризму може стати військовий туризм. Є велика кількість бажаючих побачити на власні очі те, що зараз відбувається в Україні, зануритися у військові події, отримати враження від побачених зруйнованих будинків і міст, доторкнутися до війни. Ефективне комплексне планування процесу дозволяє залучити як вітчизняних, так і іноземних туристів з усього світу, таким чином принести додатковий дохід нашій героїчній державі. Військовий туризм доцільно розподілити на два напрямки: послуги зосередження на використанні військової техніки, і послуги, пов'язані з військовими історичними подіями. Для організації таких екскурсій, на нашу думку, має сенс використати індивідуалізацію та аудіогід у мобільних додатках, що доводить доцільність їх застосування.

Список використаних джерел

1. Кукліна Т. С., Цвілий С. М., Журавльова С. М. Загальні тенденції розвитку світового туризму: від коронавірусу до військової агресії. *Підприємництво та інновації*. 2022. Вип. 23. С. 12-15.
2. Маркетинг в туризмі : навч. посібник / С. М. Цвілий, Т. С. Кукліна, В. М. Зайцева. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2022. 260 с.
3. Маркетинг в готельно-ресторанному господарстві : навч. посібник / С. М. Цвілий, Т. С. Кукліна, В. М. Зайцева. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. 260 с.
4. Tsviliy S., Gurova D., Zhilko O., Zaitseva V. The role of information technologies in the restoration of the domestic tourism industry in the post-war period. *Artificial intelligence: an era of new threats or opportunities?: monograph*. Czech Rep. Praha: OKTAN PRINT, 2023. P. 179-189.

РОЗВИТОК КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Зла Р. А.

*здобувачка вищої освіти ОКР «Магістр» спеціальності 242 «Туризм»
кафедри економіки та бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного*

Демко В. С.

*к.е.н., доцент кафедри економіки та бізнесу Таврійського державного агротехнологічного
університету імені Дмитра Моторного*

Культурний туризм на сьогоднішній день є однією із найбільш цікавих сучасних форм дозвілля, відіграє помітну роль в розширенні загальних знань і, зокрема, культурної ерудиції людини.

Основними напрямками культурного туризму є:

- знайомство з різноманітними історичними, архітектурними або культурними епохами, відвідування архітектурних пам'яток, музеїв, історичних маршрутів;
- відвідування фестивалів (музичних, театральних, кіно), релігійних свят, бою биків, виставок і т.д.;
- відвідування лекцій, семінарів, курсів наукової мови;
- участь у фольклорних фестивалях [2].

Культурний туризм є мостом між народами та культурами. Він допомагає обміну досвідом, традиціями та цінностями між українцями та іноземними відвідувачами. Іноземні туристи, відвідуючи Україну, мають можливість побачити багатогранність української культури, а місцеві жителі, зі свого боку, можуть поділитися своїми традиціями та народними звичаями. Це сприяє взаємному розумінню і толерантності між культурами та народами.

Наша країна володіє значним культурно-історичним потенціалом. Саме з початком літнього сезону на ринку вітчизняного туризму почали з'являтися запити українців на відпочинок. У більшості випадків їх цікавить внутрішній туризм. Основними регіонами, які приваблюють українських туристів, залишаються умовно-безпечні регіони: Львівщина, Івано-Франківщина та Закарпаття. Великий попит спостерігається на поїздки у Карпати. Нещодавно почали відновлюватися екскурсійні тури в замки та музеї, які через воєнний стан довгий час не працювали. Підвищується інтерес до екскурсій Київщиною та Полтавщиною [3].

Поступово відкриваються дитячі табори. Переважно, вони діють в західній частині України – на Львівщині, Івано-Франківщині та Закарпатті. Що стосується морського відпочинку, то зі зрозумілих причин він недоступний. В таких умовах внутрішній туризм має особливості, пов'язані з дозволами та обмеженнями, які діють під час війни у відносно безпечних західних та центральних регіонах країни. Їх повинні враховувати не тільки туристи, а й туристичні компанії.

Варто зазначити, що кожна область має свої особливості відпочинку та туристичної діяльності на її території. Здебільшого вони пов'язані з певними обмеженнями, які діють в тих чи інших регіонах. (табл.1)

Формування маршрутів з урахуванням розташування бомбосховищ. Туроператори та екскурсіводи, які складають екскурсійні маршрути, повинні враховувати, що в разі повітряної небезпеки туристам мають бути доступні бомбосховища. Планування туристичних мандрівок відповідно до дії комендантської години. З метою підтримання правопорядку в умовах воєнного стану у всіх областях України встановлена комендантська година. Як правило, вона діє з 23.00 до 05:00. Саме тому планування відпусток чи відвідин тих чи інших локацій має відбуватися з урахуванням цієї вимоги.

На міжнародному туристичному ринку, культурний туризм розвивається шаленими темпами. Все більше з'являються нових цікавих напрямків та інновацій, які дозволяють цьому виду туризму залучати нових туристів, збільшувати попит споживання туристичних продуктів, розвивати туристичну інфраструктуру, динамічно змінювати асортимент послуг, створювати високоякісні туристичні пропозиції [1].

Таблиця 1

Особливості відпочинку та роботи туристичних об'єктів у різних областях України

Область	Особливості
Київська, Полтавська, Волинська	Заборонено відвідування зелених зон, та лісів поза межами житлових масивів, дозволено відпочинок біля водойм, перелік який визначений військовою адміністрацією.
Рівненська	Дозволено відвідувати ліси, збирати гриби та ягоди, крім територій північних частин.
Житомирська	Дозволено відвідувати ліси, збирати гриби та ягоди, крім територій, що розташовані за 20 км від кордону з Білоруссю. Дозволено працювати тим закладам культури, які мають обладнані укриття.
Вінницька	Заборонено відвідування лісів, дозволена туристична діяльність біля водойм, крім тих місць, які знаходяться неподалік об'єктів інфраструктури.
Тернопільська	Дозволено відвідувати ліси, проте заборонено розпалювати багаття. Всі туристичні об'єкти працюють в звичному режимі.
Іванно-Франківська	Дозволено відвідувати ліси та гори, заборонено пересуватися по них на туристично-виділеному транспорті (квадрацикли, баггі, мотоцикли) . Дана заборона поширюється на курорт Буковель.
Закарпатська	Дозволено відвідувати ліси, за виключенням частини Карпатського біосферного заповідника та Ужанського національного парку, заборонені польоти на одномоторних літаках.
Львівська	Дозволено відвідувати ліси, але заборонено пересуватися по них на транспорті. Виключенням є випадки, коли через ліс пролягає транзитний шлях або людина пересувається на велосипеді. Дозволено відпочивати біля водойм, перелік яких встановлений військовою адміністрацією.

Джерело: укладено автором за матеріалами посилання [4].

Все активніше починають застосовуватися інноваційні технології в розвитку світового культурного туризму, які створюють нові можливості для поліпшення галузі та відкритті нових видів діяльності для туристичних підприємств, а саме:

- Використання технологій віртуальної реальності (VR) та доповненої реальності (AR): це дозволяє туристам відвідувати культурні об'єкти і події в онлайн режимі, або ж поглиблювати свій досвід в реальному часі.

- Розробка мобільних додатків та платформ для культурного туризму: технології дозволяють туристам отримувати інформацію про історію, архітектуру та культурні події безпосередньо на своїх смартфонах.

- Сталевий розвиток екологічної свідомості: туристи все більше обирають екологічно чисті та сталі способи подорожей, сприяючи збереженню природи та культурного навколишнього середовища.

- Розвиток усталених маршрутів і привернення уваги до менш відомих місць: туристична індустрія все більше ставить завдання розширити популярність менш відомих регіонів та культурних атракцій.

• Культурний обмін із залученням спільнот: розвиток туризму, який сприяє активному обміну між туристами та місцевими спільнотами, дозволяючи взаємодіяти та ділитися культурним досвідом.

Ці інновації вирішують виклики та реалізують можливості, щоб зробити культурний туризм більш доступним, захопливим і сталим. Можна сподіватися, що ці нововведення допоможуть українському туризму на шляху до відновлення культурного туризму у післявоєнні часи. Україна багата на культурні пам'ятки та події, туристичні об'єкти та місця, національні звичаї та обряди, які виділяють український туризм серед інших країн та світових туристичних дестинацій.

Враховуючи вищесказане можна зробити висновок, культурний туризм в Україні відіграє важливу роль у збереженні культурної спадщини, розвитку економіки та зміцненні міжнародних зв'язків. Він сприяє зростанню інтересу до української культури та історії, розширює можливості для місцевого населення та сприяє розвитку туристичної галузі в цілому.

Саме культурний туризм дає змогу звернутися до вивчення культурної спадщини людства. Військовий конфлікт призвів до руйнування туристичної інфраструктури в багатьох регіонах України, втрати іноземних туристів, заборони використання повітряного простору та інших негативних наслідків. Попри це туризм продовжує функціонувати, проте має певні особливості, зумовлені ситуацією в нашій державі. До них можна віднести формування туристичних маршрутів з урахуванням наявності бомбосховищ, планування туристичних мандрівок відповідно до дії комендантської години, дотримання заборон, до яких відносяться прогулянки та екскурсії біля об'єктів критичної чи військової інфраструктури, проведення масових заходів, відвідування лісів, водойм та гірських маршрутів в різних регіонах України.

Список використаних джерел

1. Демко В. С. Застосування інноваційних інтелектуальних систем прийняття рішень в туризмі. *Вісник ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Серія «Економічні науки»*. 2022. Т. 26, № 1–2. С. 104–113. URL: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2022-1-2-104-113> (дата звернення 24.11.2023).
2. Орлова О. В. Культурний туризм як засіб діалогу культур. *Культура і сучасність*. 2009. № 2. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Kis/2009_2/19.pdf (дата звернення 24.11.2023).
3. Приседська В. Як переживає війну туристична галузь. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62004034> (дата звернення 24.11.2023).
4. Mahdyk N. Turyzm pid chas viyny: yak vidpochyvaty v Ukrayini ts'oho lita [Tourism during the war: how to rest in Ukraine this summer]. URL: <https://ukraine.segodnya.ua/ua/ukraine/turizm-vo-vremya-voynykak-otdyhat-v-ukraine-etim-letom-1629651.html> (дата звернення 24.11.2023) [in Ukrainian].

ТУРИСТИЧНА ГАЛУЗЬ: РЕАЛІ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Колокольчикова І.В.

д.е.н., професор,

Професор кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Лепетченко Д.М.

Аспірант Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

На розвиток будь-якої галузі впливають внутрішні та зовнішні чинники. Галузь туризму має найбільшу чутливість до цих факторів, тому що пов'язана з послугами відпочинку, а відпочинок повинен бути безпечним. Реалії сьогодення показують, що зараз туристичні фірми

працюють в умовах невизначеності та мають стрімке зниження попиту. Тому дослідження розвитку галузі, її кон'юнктури є актуальним.

Науковці проводять моніторинг показників ефективності роботи галузі. Так, питанням визначення напрямів розвитку та її перспектив присвячені роботи А.Л. Помаза-Пономаренко, який виокремлює найвагоміші фактори впливу, а саме «економічні, інфраструктурні, етно-соціальні, фактори туристичного попиту, фактори історичного розвитку туризму, інформаційні, освітньо-кадрові, адміністративно-управлінські» [3]. І.М. Цуркан та Р.Ю. Кривенкова зупиняють увагу на тому, що «першочерговим заходом повинна стати розробка стратегії розвитку національного туризму з урахуванням міжнародного досвіду та євроінтеграції» [5]. Питаннями існування туристичної галузі в умовах війни присвячені роботи Г.В. Олексюк, О. С. Подольський [2] та інш.

До 2019 року туристична галузь була галуззю, яка динамічно розвивається, визначаючи кожен частинку України як туристичну дестинацію, з відповідним брендуванням. Період COVID – 19 додав свої корективи: міжнародні подорожі скоротились, але почав розвиватись внутрішній туризм. За останніми статистичними даними Туристичного барометру України обсяг реалізації товарів і послуг відвідувачами в Україні становив 254,9млрд.грн. Скорочення обсягів реалізації послуг за областями спостерігається з різною тенденцією: найменше скорочення відмічене в Івано – Франківській області (1,3 рази), найбільше – у Чернівецькій (4,4 рази). За видами послуг за останній рік скоротилися показники готелів в КЗЗ – на 1,7 рази, по туристичним операторам – в 2,1рази, туристичним агентам – в 1,8 рази, атракціонам та тематичним паркам – в 1,7 рази [1]. В цілому, валова додана вартість, що створюється в галузях туризму становить 534,9млрд.грн, або 12,6%; валова додана вартість, що створюється безпосередньо в туризмі 165,1млрд.грн. або 3,91% [4].

Пропозиція туристичних послуг складається з надання послуг проживання; з забезпечення стравами та напоями; залізничного або дорожнього, водного/повітряного пасажирського транспорту; здачі в оренду транспортних засобів; послуги туристичних агентств та інші послуги з бронювання; в сфері культури; спортивні та рекреаційні послуги. Кожна з цих пропозицій мала свій попит. COVID – 19 додав змін, переорієнтувавши туристів на внутрішній попит та зменшення міжнародних потоків як в країну та і з неї. Туристична галузь стикнулася з більшими проблемами ніж в попередні роки. Критичне зменшення попиту на послуги змушує зараз суб'єктів туристичного бізнесу реструктурувати пропозицію.

На думку багатьох науковців в період воєнного та післявійськового стану в країні будуть популярні такі види туристичних послуг як: лікувально – оздоровчий, спортивний, реабілітаційний, зелений, екологічний та інші, які спрямовуються на відновлення фізичного та ментального здоров'я. Основним підґрунтям цього є практика роботи туристичних підприємств як волонтерів, практичних психологів під час війни.

Тому для відновлення попиту на туризм, розширення маркетингових пропозицій необхідна злагоджена робота усіх: органів влади, інвесторів, наукових інституцій, суб'єктів бізнесу. Виокремлення та прогнозування популяризації вищенаведених видів туризму вимагатимуть від держави відновлення соціальної інфраструктури, закладів лікування, освіти. Підготовка фахівців з туризму повинна акцентувати увагу на стандартизації та безпеки подорожі, питанням психологічного супроводу туристів, створення відповідних умов відпочинку, безпечність відпочинку, враховуючи інклюзію.

Основними клієнтами – замовниками туристичних послуг прогнозовано є військові, членами їх сімей, постраждали від російської агресії пересічні громадяни. Серед популярних маршрутів з'являться «маршрути пам'яті», наприклад Ірпінь, Оріхів, Маріуполь, Харків, Буча тощо. А головною метою подорожей стане – патріотичне виховання, адаптації до цивільного життя, відновлення ментального здоров'я.

Для напрацювання навичок роботи галузі у визначених умовах необхідно дослідити практику таких країн, як Хорватія, Боснія, Герцеговина, Грузія, які відновили свою популярність як туристичних країн вдвічі після війни. Однак для України наслідки війни, яка ще не закінчилась, більш руйнуючі. Південь та АР Крим практично втрачено для роботи туристичних фірм; виробнича та соціальна інфраструктура і туристичні об'єкти, культурна спадщина в занепаді або зазнала значних руйнувань. Тому для подальшого відновлення та розвитку галузі Україна потребує значних інвестицій, державної підтримки, наукового обґрунтування стратегій розвитку, патріотичного вихованих фахівців, молодих спеціалістів галузі та багато терпіння.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
 2. Г.В. Олексюк, О. С. Подольський Проблеми та перспективи туристичної індустрії України в умовах сучасних викликів. Регіональна економіка 2022, №3. 95-105с. https://re.gov.ua/re202203/re202203_095_OleksyukHV,PodolskyOS.pdf
 3. Помаза-Пономаренко А.Л. Розвиток туризму в Україні у воєнний і післявоєнний періоди. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 33 (72) № 5 2022. 6-11с. https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/5_2022/2.pdf
 4. Туристичний барометр України. URL <http://www.ntoukraine.org/assets/files/ntou-barometer-2020.pdf>
- Цуркан І.М. Кривенкова Р.Ю. Пріоритети функціонування туристичної індустрії під час війни в Україні. Причорноморські економічні студії. Випуск 79. 2023. 247-250с. http://bses.in.ua/journals/2023/79_2023/40.pdf

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ

Кукіна Н. В.

к.е.н., доцент, завідувачка кафедри маркетингу

Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Душак А.

здобувач ОС «Бакалавр» за спеціальністю 241 «Готельно-ресторанна справа»

Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Душак М.

здобувач ОС «Бакалавр» за спеціальністю 241 «Готельно-ресторанна справа»

Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

За часів незалежності, Україна прагне себе реалізувати в аспекті туристичної країни. При цьому, розвиток туристичної галузі не можливий без її складової – ресторанного бізнесу. Даний сектор економіки є найбільш динамічним сектором економіки України, оскільки є дуже залежним від політичних, економічних, демографічних, культурних чинників та факторів поведінки споживача. А під час війни, ресторанна справа взагалі змушена адаптуватися до нових умов ведення бізнесу.

Другий рік війни зумовлює великі зміни в усіх секторах економіки. Багато підприємств призупиняють діяльність, шукають нові бізнес-ідеї, припиняють ризикувати [1]. Ресторанний бізнес також зазнав суттєвих змін. Але багато підприємців адаптуються до змін, впроваджують інноваційні рішення, чим створюють активне підприємницьке середовище.

Так, у секторі ресторанного бізнесу під час війни дуже скоротилася кількість підприємців. З 36,5 тис. фізичних та юридичних осіб-підприємців за період 2022-2023 рр. на ринку України залишилося 32 тис. [3], тобто з ринку ресторанного бізнесу вийшло 12% підприємств. Негативні міграційні процеси, складні економічні умови, втрата бізнесу на окупованих територіях логічно зумовлюють скорочення пропозиції послуг на ринку. Але тенденції оновлення ринку вже мають активний прояв. Так за 6 місяців 2023 року спостерігається позитивна динаміка у кількості реєстрації фізичних та юридичних осіб саме за КВЕДами ресторанного бізнесу (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість зареєстрованих бізнесменів у 2023 році з ресторанными КВЕДами

Показник	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.	2023 р. у % до 2020 р.
ФОП та ТОВ, усього	6290	12699	8059	13721	2,2 рази

Джерело: складено за даними [2;3]

З приведених даних табл. 1 бачимо, що за неповний 2023 рік кількість реєстрації бізнесменів, які бажають займатися ресторанною справою, стала більшою удвічі. При цьому ресторанний бізнес активно обирають як фізичні, так і юридичні особи.

Згідно статистичних даних, у 2023 році, середній розмір чеку у закладах ресторанного бізнесу, порівняно з 2022 роком, зріс аж на 38% [3], а це далеко не позитивна риса сектору економіки. У зв'язку з падінням купівельної спроможності населення та зростанням цін на продукти, які необхідні для приготування якісних та смачних страв, заклади змушені піднімати ціни. Але сьогодні підприємці більш гнучкі до змін ціни та активно впроваджують різні стратегії. Маленькі заклади намагаються оновлювати меню, підлаштовуючись під сезонні продукти. Крупні заклади застосовують маркетингові та економічні стратегії щодо оптимізації постачання продуктів за доступною ціною на певний період часу. Використання стратегічних заходів дає можливість підприємцям підвищувати доходність бізнесу. Так, у 2023 році виручка закладів ресторанного бізнесу зросла на 40% у порівнянні з 2022 роком [3]. Звідси робимо висновок, що галузь ресторанного бізнесу знаходиться на стадії пожвавлення та активного пристосування до сучасних подій.

Отже, ресторанний бізнес активно долає ринкові випробування. Заклади, що вижили, будують свою діяльність на гнучкості (швидке реагування на зміни, новаторські рішення), ризикованості та стратегічному розвитку. Враховуючи досвід країн, які відновилися після військових подій, наприклад Хорватія чи Грузія, в Україні є великі перспективи у швидкій відбудові усіх секторів економіки, у тому числі індустрії гостинності з її ресторанным бізнесом та активними підприємцями.

Список використаних джерел

1. Кукіна Н. В., Трусова А. О. Економічні ризики в сфері послуг регіональної туристичної дестинації. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2023. Т. 2, №48. С. 51-59. URL: <https://oj.tsatu.edu.ua/index.php/zbirnyk/article/view/609> (дата звернення 18.11.2023).
2. Статистична інформація / Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 18.11.2023).
3. Як змінився ресторанний ринок України у 2023 році? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2869/yak-zminivsy-restora> (дата звернення 18.11.2023).

ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Оболенцева Л. В.

д.е.н., професор,

завідувач кафедри Туризму і готельного господарства Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

Діасамідзе М. М.

студентка 1 курсу кафедри Туризму і готельного господарства Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

Перспективним сектором розвитку туризму в Україні Мазур С. А. та Прилуцький А. М. визначають сільський зелений туризм, особливо для національної економіки країни, що пов'язано з перевагами, які він приносить за умови успішного розвитку і, перш за все, це збільшення доходів і зростання добробуту населення, зростання робочих місць не тільки в самій галузі, але і в суміжних обслуговуючих галузях [1]. Розвиток туризму є перевіреною світовою практикою як спосіб підвищення доходів сільського населення, тому необхідно широко використовувати європейську практику та якнайшвидше створити необхідне законодавче середовище для подолання проблем, які гальмують розвиток даної категорії туризму в нашій країні.

За останні роки спостерігається перманентний розвиток сільського зеленого туризму в Україні, що відзначається зростанням як кількості садиб, так і численності гостей, що наочно представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Ключові показники, які характеризують розвиток сільського зеленого туризму в Україні впродовж 2012–2019 рр.

Показники	Роки								Абсолютне відхилення 2019 р. до 2012 р., (+; -)	Відносне відхилення, 2019 р. до 2012 р., (%)
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Кількість садиб, од.	230	285	233	235	375	377	380	389	159	169,1
Чисельність розміщених осіб	50724	49948	39311	49253	79891	82570	83211	85995	35271	169,5
Середня місткість садиб, місць	11,0	12,6	13,5	12,7	13,2	13,4	14,2	16,5	5,5	150,0
Загальна площа садиб, м ²	49425	65986	71208	73241	90811	91300	93435	101329	51904	205,1
У т. ч. житлова	20787	29988	29201	25558	43764	44056	44736	49912	29125	240,1

Джерело: укладено авторами за матеріалами Державної служби статистики України [2].

З 2012 по 2019 роки кількість відвідувачів агросадиб значно збільшилася - майже на 70 %, досягнувши 86 тисяч осіб у 2019 році. Кількість агросадиб у 2019 році зросла до 389, порівняно з 2012 роком, коли існувало 230 агросадиб. Важливо відзначити, що загальна площа агросадиб подвоїлася, а житлова площа збільшилася у 2,4 рази, до 30 тисяч квадратних метрів у 2019 році. Водночас середній розмір агросадиб зріс на 50 %.

Все це свідчить, що населення все більше приділяє увагу внутрішнім подорожам та родинному спілкуванню на природі.

Проведений аналіз законодавства України про сферу сільського зеленого туризму дозволяє прийти до висновку, що основними напрямками державної політики з метою сприяння ефективному розвитку цієї галузі у післявоєнний період повинні стати:

- удосконалення нормативно-правових засад регулювання даної сфери;
- визначення сільського зеленого туризму як ключової галузі туризму в Україні, стимулювання інвестицій та створення робочих місць;
- розвиток внутрішнього та зовнішнього сільського зеленого туризму як конкурентоспроможного сегмента туристичної галузі;
- створення сприятливих умов для послуг сільського зеленого туризму та спрощення регуляторного середовища;
- заохочення громадян України до активного участі у розвитку сфери сільського зеленого туризму як нового джерела доходів.

Таким чином, проведене дослідження та аналіз показують, що сільський зелений туризм вважається важливим та перспективним напрямом для відновлення економіки після війни, і правове регулювання та стратегічний розвиток цієї галузі сприятимуть його популяризації та привабливості, що вплине на туристичний потенціал України. Законодавче регулювання відносин у сфері сільського зеленого туризму, розробка основних стратегічних напрямів його розвитку, надання якісних послуг сприятиме його популяризації, привабливості та нарощуванню потенціалу та підвищить туристичну привабливість України.

Список використаних джерел

1. Мазур С. А., Прилуцький А. М. Сільський туризм як перспективний напрям розвитку внутрішнього туризму. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/47.pdf (дата звернення 31.10.2023).
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. 2023. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 31.10.2023).

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Підлужна О. Б.

к. геогр. наук, доцент

доцент кафедри гуманітарної освіти і туризму,

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

У наш час одним із пріоритетних видів туризму, який динамічно розвивається і здійснює мінімальний вплив на довкілля, є екологічний туризм. Екологічний туризм є досить новим (виник на початку 80-х років ХХ ст.) видом туризму, але популярності і швидких темпів розвитку набрав близько двадцяти років тому. Екологічний туризм виник як вид туризму та орієнтований на принцип сталого розвитку туристичної діяльності, що здійснює мінімальний вплив на довкілля [3].

Екологічний туризм – це різновид пізнавального туризму. Такий туризм дає можливість поспостерігати за природними об'єктами, познайомитися з життям живої природи, вивчити зв'язки живих організмів, виконати заходи природоохоронного характеру.

Тема екотуризму є актуальною та своєчасною як для країн світу, так і для України. Цікавість до екотуризму зумовлена низкою причин, серед яких такі:

- значне збільшення антропогенного навантаження на природні систем, що зумовлює необхідність розробки науково-обґрунтованих заходів щодо збереження довкілля та унікальності природи;

- прагнення захистити населення промислово розвинених країн від стресу, нервового виснаження та різних захворювань шляхом процесів урбанізації;

- зміни в поведінці людей, що полягають у прагненні до тіснішого спілкування з природою, «занурення» в неї, продовження тривалості перебування в недоторканих куточках дикої природи;

- важливість формування ефективної системи екологічного виховання в напрямку любові до природи, її збереження та збільшення природних ресурсів;

- необхідність соціально-економічного розвитку територій з нерозвиненою сферою промисловості, але із багатою недоторканими природними комплексами та унікальним природним потенціалом, здатним зацікавити туристів;

- збереження та подальший розвиток соціокультурного середовища місцевого населення, що проживає поблизу природоохоронних територій [1].

Розвиток екологічного туризму на сьогодні вимагає виконання ряду умов:

- розвиток сучасної транспортної інфраструктури, що дозволить відвідати такі туристичні об'єкти;

- проводити розумну цінову політику для такого виду туризму, яка буде доступною для широкого кола населення з невисоким рівнем доходів;

- ефективна організація екологічних турів із залученням безперервної розробка нових маршрутів до віддалених куточків «дикої» природи;

- наявність привабливих та унікальних природних об'єктів, які сприятимуть еколого-естетичному вихованню туристів, які їх відвідуватимуть [1].

На жаль, російсько-українська війна завдала туристичній сфері нашої країни значних втрат: туризм у центральній, східній та південній Україні повністю припинився. Замість традиційного розвитку внутрішнього туризму спостерігалась багатомільйонна міграція населення всередині держави, війна спровокувала масовий виїзд громадян України за кордон не пов'язаний із туристичною метою (військові біженці). Для України, важливим є досвід функціонування сфери туризму в державі під час постійних військових конфліктів із сусідами.

З 24 лютого 2022 року триває повномасштабна російська збройна агресія в Україні, наслідки якої вимірюються не лише колосальними людськими втратами, але й спадом всіх сфер економіки, зокрема туризму. Масштаби втрат через стагнацію як зовнішнього, так і внутрішнього туризму сьогодні поррахувати неможливо, адже значна територія ще знаходиться під окупацією, де відбуваються активні бойові дії.

Оптимізму надає той факт, що шлях відновлення туристичної сфери після занепаду, спричиненого воєнними конфліктами пройшли такі країни як Ізраїль, Хорватія Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Сербія та інші [4].

Також, через початок повномасштабного вторгнення, Україна масово привернула до себе увагу світових країн-лідерів, що призвело до підвищення інтересу багатьох туристів. Тому, на жаль, але дана ситуація послугувала хорошою рекламою для України. Велика частина людей, які навіть не знали про існування нашої держави, тепер з нетерпінням чекають моменту для того, щоб приїхати і познайомитися з Україною. Зважаючи на те, що зараз таких людей є

чимало, слід очікувати досить немалий потік туристів. Постійні згадки України у світових газетах у даній ситуації рекламують країну для просування туристичних послуг.

Але все-таки для покращення післявоєнних відновлень потрібно буде вжити низку заходів, частину з яких потрібно вживати вже зараз. До них можна віднести:

- становлення та покращення військових пам'яток з метою залучення туристів; іноземні інвестиції;
- створення та підтримання достойних та безпечних умов для проведення післявоєнних турів;
- створення туристичних фірм, які будуть спеціалізуватися в створенні маршруту екскурсії в місцях ведення бойових дій;
- облаштування та створення воєнно-рекреаційних ресурсів;
- організація масштабної маркетингової кампанії з метою привернення уваги туриста;
- втримання інтересу до України в сучасного туриста, підтримання гідних умов та створення здорової конкуренції;
- будівництво туристичних комплексів під вимоги сучасного туриста з урахуванням їхніх інтересів;
- внесення змін до Закону України «Про туризм»[2].

Туризм існував, існує і буде існувати незалежно від подій історії, а деякі з них навіть слугують великим поштовхом до його розвитку.

І дуже важливо не втрачати можливості і щодня намагатися створити гідну конкуренцію для головних туристичних місць усього світу. Адже в перспективі нас очікує неймовірний потік туристів, до якого потрібно приготуватися якнайкраще.

Список використаних джерел

1. Барвінок Н. В. Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні https://tourlib.net/statti_ukr/barvinok.htm (дата звернення 26.11.2023).
2. Бахуринська Н. В., Ярмолюк Д. І. Перспективи розвитку туризму в Україні у післявоєнний час. <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/232.pdf> (дата звернення 26.11.2023).
3. Дубовіч І. А., Фомічева Т. Є. Сучасні проблеми економіко-правового регулювання екологічного туризму в Україні. <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-4-33>
4. Табенська О. І. Прилуцький А. М. Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип.51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-37>.

РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ УКРАЇНИ У БЕЗПЕКОВОМУ КОНТЕКСТІ

Пісецький М. М.

аспірант

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

У сучасному світі туризм визначається не лише як ключова галузь економіки, але й як могутня сила для розвитку культурних та соціальних зв'язків між націями. Україна, яка розташована на перетині історичних та культурних шляхів, має потенціал стати привабливою туристичною дестинацією. Проте, в останні десятиліття країна стала свідком тяжких випробувань, пов'язаних з воєнним конфліктом на сході, повномасштабним вторгненням

Російської Федерації на територію України, що призвело до значної шкоди для туристичної галузі та безпекової ситуації в цілому.

Ці події не лише суттєво вплинули на кількість туристів, які обирають Україну як свою подорожню мету, але й викликали перегляд стратегій та підходів до розвитку туристичної індустрії.

В даному контексті виникає необхідність ретельного аналізу та дослідження можливостей розвитку туристичних дестинацій України в умовах післявоєнного відновлення та зміненої безпекової ситуації. Спрямованість роботи полягає у визначенні стратегічних кроків, які сприятимуть відновленню привабливості України для міжнародних та внутрішніх туристів, а також в розробці ефективних заходів безпеки для забезпечення комфортного та безпечного перебування гостей.

У цьому контексті, розгляд та аналіз інтеграції новаторських підходів до розвитку туризму в Україні стає ключовим завданням дослідження, спрямованого на створення не лише стійкого та ефективного туристичного продукту, але і на вдосконалення системи безпеки для подорожуючих в контексті сучасних викликів і загроз.

Перед початком воєнного конфлікту в Україні туристичний сектор виявляв стійкий розвиток, приваблюючи як місцевих, так і іноземних туристів. Країна славилася своєю багатозаровою історією, культурною спадщиною, природними красотами та гостинністю народу. Галузь туризму відігравала значущу роль у внутрішній та зовнішній економіці, забезпечуючи робочі місця та сприяючи розкриттю потенціалу регіонів.

Однак зміни у безпеці стали основною перешкодою для подорожей, що призвело до скорочення туристичного потоку (а в деяких регіонах повне зникнення туристичних потоків) та вплинуло на економічний вклад галузі.

Історичні пам'ятки, культурні об'єкти та природні резервати стали об'єктами підвищеної уваги та заходів збереження. У той же час, певні регіони втратили свою привабливість через небезпеку для життя та здоров'я.

Слід підкреслити, що галузь туризму продовжує діяти навіть у період воєнних дій [1]. У зв'язку із численними зверненнями туроператорів та туристичних агентств, які висловлюють бажання отримати роз'яснення щодо правил безпеки під час внутрішніх подорожей в країні, Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ) опублікувало інформацію про дозволи та обмеження, які діють під час воєнного стану в центральних і західних областях України [2].

Аналізуючи вплив воєнного конфлікту на туристичні дестинації, ми маємо розглядати не лише зміни в кількості туристів, а й на розробку іміджу країни, створенні нових туристичних продуктів, впровадженні інновацій у галузі гостинності та забезпеченні безпеки для туристів. Також варто зосередитись на можливості партнерства з міжнародними організаціями та інвесторами для забезпечення сталого розвитку туризму в умовах важливих змін.

Найважливішу роль для відновлення та розвитку туризму відіграє безпека. Саме безпека стала однією з ключових аспектів відновлення туризму в умовах нестабільної ситуації. Для подальшої розробки та впровадження, варто проаналізувати сучасні підходи до забезпечення безпеки туристів в Україні, враховуючи міжнародні стандарти та найкращі практики. Необхідно розглянути вплив заходів безпеки на імідж країни та стабільність туристичного бізнесу.

Сучасні підходи до забезпечення безпеки туристів в Україні враховують міжнародні стандарти та найкращі практики для повоєнного відновлення. Основні аспекти цих підходів наведені у таблиці 1.

Сучасні підходи до забезпечення безпеки туристів для повоєнного відновлення в Україні*

№	Заходи	Напрямки співпраці в безпековому контексті
1.	Інтеграція міжнародних стандартів безпеки:	Співробітництво зі світовими організаціями: Активна участь в міжнародних організаціях та платформах, які займаються питаннями туристичної безпеки, дозволяє Україні використовувати передові стандарти та рекомендації.
		Впровадження UNWTO Global Code of Ethics for Tourism: Дотримання глобального кодексу етики для туризму, розробленого Світовою організацією туризму (UNWTO), є важливою частиною стратегії безпеки [3].
2.	Розвиток системи безпеки на рівні транспорту:	Безпека авіаційного та автомобільного транспорту: Вдосконалення систем безпеки в аеропортах, залізничних станціях та автомобільних маршрутах для гарантування безпечної мобільності туристів.
		Забезпечення якості доріг та транспортних маршрутів: Реконструкція та підтримка інфраструктури для забезпечення безпечного руху транспорту.
3.	Розробка інформаційних систем та додатків для туристів:	Електронні системи попередження: Розробка ефективних електронних систем, які інформують туристів про можливі ризики та забезпечують швидке інформування у разі екстрених ситуацій.
		Технології для покращення безпеки: Використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект, для аналізу та прогнозування безпекових ситуацій.
4.	Встановлення камер зовнішнього спостереження:	Розгалужена система камер: Встановлення великої кількості камер зовнішнього спостереження в об'єктах туристичного інтересу, на вулицях міст та в громадських місцях для забезпечення максимального охоплення території.
		Застосування технологій розпізнавання облич та невичерпних образів: Використання сучасних технологій розпізнавання облич та невичерпних образів для виявлення та відслідковування потенційних загроз та осіб, що можуть створювати ризики для безпеки.
		Моніторинг в реальному часі: Забезпечення можливості моніторингу в реальному часі для оперативної реакції на будь-які події чи інциденти та для координації з правоохоронними органами у випадку потреби.
		Інтеграція з центральними системами безпеки: Створення єдиної системи безпеки, яка інтегрує камери зовнішнього спостереження з іншими засобами безпеки, такими як датчики, системи виявлення вибухів та інші.
		Системи попередження і дистанційного управління: Використання систем автоматичного попередження та можливостей дистанційного управління для реагування на ситуації та координації заходів безпеки на відстані.
5.	Безпека готелів та громадських місць:	Сертифікація готелів за стандартами безпеки: Запровадження систем сертифікації готелів та інших туристичних закладів, що гарантує дотримання високих стандартів безпеки.
		Безпека громадських місць: Заходи для забезпечення безпеки в центрах міст, на площах та інших місцях масового відпочинку.
6.	Співпраця зі страховими компаніями:	Страхові пакети для туристів: Розробка та реклама страхових пакетів, які покривають ризики, пов'язані з невідкладними ситуаціями та нещасними випадками.
		Співпраця зі страховими компаніями: Встановлення партнерств зі страховими компаніями для надання індивідуального підходу та швидкого вирішення страхових питань для туристів.

*Складено автором

Ці підходи не лише враховують найкращі практики та стандарти, але і спрямовані на покращення загальної безпеки та комфорту туристів в Україні, сприяючи відновленню та розвитку туристичної галузі після воєнного конфлікту.

Розвиток туристичних дестинацій України після воєнного конфлікту та у контексті критичної безпекової ситуації є складним, але насущно важливим завданням. Оцінюючи динаміку та наслідки конфлікту, ми можемо зробити кілька ключових висновків та визначити шляхи подальшого розвитку туризму в країні.

По-перше, несприятливі умови військового конфлікту суттєво вплинули на імідж України як туристичної дестинації. Зміни в сприйнятті безпеки та стабільності стали визначальними чинниками для подорожуючих. Таким чином, розвиток стратегій та заходів для покращення безпеки визначається як пріоритетна задача для відновлення та розвитку туризму.

По-друге, структурні зміни в туристичному секторі стали необхідними для пристосування до нових реалій. Реструктуризація туристичних продуктів, розвиток туристичної інфраструктури, акцент на екологічно відповідальному туризмі та впровадження інновацій у галузі гостинності стають стратегічними кроками для привертання нового покоління туристів.

По-третє, міжнародна співпраця та партнерство з інвесторами визначаються як ключові компоненти успішного розвитку туризму. Спільні проекти, обмін досвідом та підтримка від міжнародних партнерів можуть сприяти прискоренню процесів відновлення та розвитку галузі [4].

Зазначені висновки стають основою для подальших досліджень та практичних заходів у напрямку розбудови стійкого та привабливого туристичного сектору в Україні. З урахуванням комплексності завдань та необхідності системного підходу, можна стверджувати, що вирішення цих питань буде вимагати спільних зусиль уряду, бізнес-середовища та міжнародних партнерів.

Список використаних джерел

1. Моца А., Шевчук С., & Середя Н. (2022). Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>.
2. Державне агентство розвитку туризму України. Подорожі Україною під час війни: правила безпеки. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/podorozhi-ukrayinoyu-pid-chas-viyni-pravila-bezpeki> (дата звернення 06.12.2023).
3. UNWTO Tourism Data Dashboard. Global Code Of Ethics For Tourism. URL: <https://www.unwto.org/global-code-of-ethics-for-tourism> (дата звернення 05.12.2023).
4. Tsviliy S. M., Ogloblina V. O., Demko V. S., Pavliuk A. A., & Pisetskyi M. M. (2023). Potential of international cooperation of Ukraine in the geoeconomic space of the tourist industry. *GeoJournal of Tourism and Geosites*. 2023. Vol. 49(3). P. 946–961. <https://doi.org/10.30892/gtg.49311-1095>.

СЕКЦІЯ 3
**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА**

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ХЛІБО-БУЛОЧНИХ ВИРОБІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЇСТІВНИХ ГРИБІВ ТА ПРОДУКТІВ ЇХНЬОЇ ПЕРЕРОБКИ

Бандура І. І.

д. с-г. н., доцент

доцент кафедри харчових технологій та готельно-ресторанної справи Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Сокот О. Є.

Здобувач ОКР «Доктор філософії» за спеціальністю 181 «Харчові технології» Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

В останні десятиліття у світі помітна тенденція до популяризації здорового способу життя і особливо здорового харчування. І це не дивно, оскільки саме з їжею до організму людини надходять такі незамінні компоненти як білки, жири, вуглеводи, вітаміни, мінеральні речовини, мікро- та макроелементи, які забезпечують нормальне протікання тисяч біохімічних реакцій, що зумовлюють життєві функції організму. Однак в той же час і підвищення рівня захворюваності населення нерозривно пов'язано з харчуванням, оскільки харчування серед чинників, що формують здоров'я людини займає близько 40 – 45% [1]. Вислів Гіппократа «Ми є те що ми їмо» ідеально описує те, як сильно те що ми споживаємо впливає на нас. Саме тому люди повинні відповідально підходити до питання власного харчування, адже від цього напряму залежить їх здоров'я, а отже і життя в цілому. Сьогодні фахівці взагалі розглядають харчові продукти в якості носіїв БАР (біологічно активних речовин), які беруть участь в процесах регуляції організму[2].

Зважаючи на все вище зазначене, зусилля медиків та технологів з усього світу спрямовані на розробку, обґрунтування та виробництво функціональних харчових продуктів. Функціональні харчові продукти (ФХП) – нові харчові продукти, які не тільки задовольняють потреби людини в енергії, пластичних матеріалах, поживних речовинах, але й надають імуномодулюючі, біорегуляторні, реабілітаційні та інші позитивні фізіологічні впливи на всі органи, системи та функції організму [3].

На нашу думку дуже важливо, щоб нові функціональні продукти впливали на масового споживача, тобто були щоденного вжитку, які можуть собі дозволити різні верстви населення. Одним із таких продуктів в Україні є хліб. Неможливо переоцінити його значення в нашій історії та культурі, в народі кажуть «Хліб – усьому голова» і в цьому прислів'ї чітко відстежується шанобливе ставлення до хлібу; жодне застілля, жодне свято не обходилося без нього. Тож не дивно що і зараз рівень споживання хліба в нашій країні тримається на досить високому рівні навіть попри те, що останнім часом спостерігається значний спад у його виробництві великими підприємствами [4]. Люди стали частіше віддавати перевагу новим, нетрадиційним сортам хлібобулочних виробів (хліб з сухофруктами, гречаний, з висівками, тощо) [5].

В якості інгредієнту, який забезпечить функціональні властивості готового продукту, пропонуємо використати гриби. Цей вибір не випадковий, оскільки вони містять багато органічних та мінеральних сполук, які в хімічному складі близькі до овочів і продуктів тваринного походження. Взявши для прикладу гливу - універсальний гриб. Він має властивість тимчасово заповнювати роль білка в організмі людини. Численними експериментами доведено, що їстівні гриби є гарним джерелом мінеральних речовин, які необхідні людині. Загальний вміст макроелементів, важливих для харчування людини; який включає в себе К, Р, Na, Ca, Mg, 60-70% золи ваги диких і культурних видів їстівних. У грибах, як і в рибних продуктах, переважають калій і фосфор, вміст яких може становити до 50 і 16% відповідно зольної маси [6]. Харчова цінність грибів пов'язана не тільки з наявністю білків, жирів і вуглеводів, але і з

іншими біологічно важливими речовинами, включаючи есенціальні мікроелементи [7]. Але особливу функціональну роль відіграють унікальні полісахариди грибів, а саме β -глюкани. Вони привертають велику увагу дослідників завдяки значному позитивному впливу на здоров'я людини, який виявляється в імуномодуючій, протипухлинній, кардіопротекторній, гепатопротекторній, антиоксидантній та антимікробній дії [8, із сборника тез Бандури с 10].

Дослідження буде проведено в декілька етапів:

1. Моделювання рецептури та виготовлення зразків хлібу (планується розробити та перевірити рецептури пшеничного, житнього, пшенично-житнього та житньо-пшеничного а також більш екзотичні види, такі як полярний хліб).

2. Лабораторна оцінка вмісту поживних речовин (білків, полісахаридів, мінеральних речовин) в зразках з різною концентрацією грибної сировини (0%, 5%, 10%, 15%).

3. Органолептична оцінка зразків.

4. Перевірка придатності до зберігання

5. Статистична обробка та аналіз отриманих результатів.

Термін проведення дослідження 2 роки, орієнтовна вартість дослідження становить 1353 тис. грн., з яких:

- 968 тис. грн. капітальних видатків на обладнання для лабораторії, з них 650 тис. грн на автоматичний дистильатор udk 159; 222 тис. грн. на дигестор dkl 12; 40 тис. грн на сушильну шафу; 29 тис. грн на рН метр, 27 на муфельну піч

- 385 тис. грн., з них 173 тис. грн на оплату праці; 38,06 на відрахування на соціальні заходи; 50,79 тис. грн на матеріали; 30 тис. грн на електроенергію та воду; 39 тис. грн на інші витрати та 54,15 тис. грн на накладні витрати.

Слід зауважити, що найбільша частина суми буде витрачена на обладнання довгострокового користування, що дозволить значно здешевити майбутні дослідження, які будуть його потребувати.

Список використаних джерел

1. Зубар Н. М. Основи фізіології та гігієни харчування. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 336 с.

2. Сімахіна Г. О. Концепція оздоровчого харчування та шляхи її реалізації. *Наукові праці НУХТ*. 2010. № 33. С. 23–26.

3. Стеценко Н. О. Функціональні харчові продукти у забезпеченні здоров'я людини. 2019

4. Солонарь Ю. Є. Дослідження ринку хліба та хлібобулочних виробів України: матер. ІХ університетської студент. наук.-практ. конференції (м. Старобільськ, 16 квітня 2019 року). Старобільськ, 2019. 156 с.

5. Новойтенко І. В., Малиновський В. В. Стан та основні тренди розвитку хлібопекарської промисловості України. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/54 (дата звернення 28.11.2023)..

6. CODEX STAN 38-1981 Гриби їстівні та продукти з грибів. Загальний стандарт Кодексу.

7. Біологічні особливості лікарських макроміцетів у культурі. *Збірник наукових праць*. 2011.Т. 1. С. 19–25.

8. Інноваційні технології переробки екзотичних грибів для отримання продуктів функціонального призначення: матер. ІІІ між нар. наук. – практ.конференції. Мелітополь: ТДАТУ, 2019 р. 196 с.

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Болтянська Л. О.

к.е.н., доцент,

завідувачка кафедри економіки і бізнесу

Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Україна потребує активізації інноваційної та інвестиційної діяльності не тільки на рівні окремих суб'єктів господарювання, а також на рівні регіонів, що мають відмінні ознаки наукового та промислового потенціалів. Виявлення потенціалу інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств в окремих регіонах та ранжування даних територій за наявним потенціалом, дає можливість використовувати на загальнодержавному рівні певні механізми стратегії підвищення інноваційно-інвестиційного потенціалу та сприяння його подальшого розвитку за окремими регіонами. Тому, вивчення питання регіональних можливостей розширення інвестиційної діяльності на інноваційній основі має важливе практичне значення.

Інвестиційно-інноваційний потенціал України і підприємств є ключовими факторами для розвитку національної економіки, зміцнення та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Важливість цього потенціалу розкривається як на макро- так і на мікрорівнях. Зокрема:

- інвестиції в інновації сприяють створенню нових технологій, продуктів та послуг, що стимулюють економічний розвиток і підвищення валового внутрішнього продукту (ВВП) в Україні;
- реалізація інноваційних проєктів уможливорює створювати нові робочі місця, що зменшує рівень безробіття та покращує соціально-економічну ситуацію;
- інвестиції в інновації дозволяють підприємствам стати більш конкурентоспроможними на світовому ринку, що сприяє розвитку зовнішньої торгівлі;
- інвестиції в інновації можуть сприяти розвитку технологічної та транспортної інфраструктури, що покращує умови для бізнесу та зростання ефективності господарювання.

Важливість інвестиційно-інноваційного потенціалу суб'єктів мікрорівня розкривається через: інноваційний розвиток, підвищення продуктивності, залучення інвестицій, стабільність та успішність на ринку. Інвестиції дозволяють підприємству впроваджувати нові ідеї, технології та підходи, одночасно покращуючи їх інноваційний розвиток; інновації можуть призвести до вдосконалення виробничих процесів та підвищення продуктивності, що є ключовим фактором для успішності підприємства; у підприємств з високим інвестиційно-інноваційним потенціалом більше можливості щодо фінансування інвестиційних проєктів за рахунок власних ресурсів, а також значна вірогідність вдалого залучення зовнішніх джерел фінансування; завдяки інноваціям підприємство може стати більш стійкими до змін в економічному середовищі та збільшити свою привабливість для клієнтів і партнерів.

Отже, інвестиційно-інноваційний потенціал України та суб'єктів господарювання відіграє важливу роль у забезпеченні стійкого економічного розвитку, підвищенні конкурентоспроможності та забезпеченні стабільності національної економіки.

Інвестиційно-інноваційний потенціал підприємства - це сукупність ресурсів, можливостей та здібностей, які забезпечують його здатність до реалізації інноваційних проєктів і залучення інвестицій для досягнення стратегічних цілей та підвищення конкурентоспроможності. Загалом, інвестиційно-інноваційний потенціал є джерелом для створення та зміцнення конкурентних переваг підприємства в умовах швидкого змінення зовнішнього середовища.

Інвестиційно-інноваційний потенціал та інвестиційно-інноваційна діяльність тісно пов'язані між собою і взаємодіють для досягнення стратегічних цілей підприємства.

Інвестиційно-інноваційний потенціал розглядаємо як концепцію, яка включає в собі всі ресурси, можливості та здатність підприємства щодо реалізації інноваційних проектів та залучення інвестицій для підтримки цих ініціатив, він забезпечує готовність підприємства до реалізації стратегічних інновацій та його здатність адаптуватися до змін в економічному середовищі. В той же час, інвестиційно-інноваційна діяльність - це конкретні заходи та процеси, які підприємство здійснює для впровадження інновацій та реалізації свого інвестиційного потенціалу. Це може включати в себе внутрішні ініціативи, такі як дослідження і розробки, або зовнішні інвестиції від сторонніх інвесторів або фінансових установ. Взаємодія між цими поняттями виникає в тому, що інвестиційно-інноваційний потенціал підприємства створює базу для виконання конкретних заходів інвестиційно-інноваційної діяльності. Іншими словами, потенціал створює можливості, а діяльність - конкретні кроки для їх реалізації. Успішна інвестиційно-інноваційна діяльність допоможе підприємству використовувати свій потенціал для досягнення стабільності та конкурентоспроможності на ринку.

Згідно з законом «Про інвестиційну діяльність» інвестиції визначаються як сукупність усіх видів майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [1]. Головною метою інвестиційної діяльності є забезпечення фінансової стійкості, зростання капіталу та досягнення інших стратегічних цілей. Прийняття стратегічних та фінансових рішень на підприємстві стосовно ведення інвестиційної діяльності залежить від ряду факторів, зокрема:

1. Економічний клімат. Загальна економічна ситуація в країні або регіоні, рівень інфляції, стабільність валюти та економічні показники впливають на прибутковість та ризики інвестицій.
2. Стратегічні цілі та потреби підприємства в розвитку потребують впровадження нових технологій, розширення обсягу виробництва та поширення напрямків інвестування.
3. Стан Ринку. Потенційна місткість цільового ринку, рівень конкуренції та стабільність попиту на продукцію або послуги підприємства.
4. Стабільне фінансове становище. Наявність та доступність власних ресурсів, здатність залучати кредити, відсутність значних розмірів кредиторської заборгованості, забезпечення фінансових ресурсів.

5. Технологічний розвиток. Спроможність підприємства використовувати нові технології, які можуть забезпечити та підвищити рівень його конкурентоспроможності та результативності.

На сучасному етапі інноваційна діяльність на підприємствах має вплив на стратегії їх розвитку. Можна виокремити наступні напрями інноваційної діяльності:

1. Цифрова трансформація - впровадження цифрових технологій для оптимізації виробництва, підвищення ефективності бізнес-процесів та створення нових продуктів чи послуг за рахунок використання штучного інтелекту, аналіз даних, Інтернет речей тощо.
2. Дослідження та розробки для створення нових продуктів, технологій та рішень, особливо актуально в індустріях, де інновації мають стратегічне значення.
3. Стартап-екосистеми та співпраця зі стартапами - звернення та співпраця з інноваційними компаніями для швидкого впровадження нових ідей та технологій у виробництво.
5. Зосередженість на сталому розвитку та екології - актуальність наявності аспектів сталого розвитку в своїй інноваційній стратегії, спрямовані на виробництво екологічно чистих продуктів, використання відновлювальних джерел енергії та зменшення відходів.
6. Глобальна конкуренція за таланти - залучення талановитих кадрів, створюючи глобальні команди для реалізації інновацій.

7. Фокус на користувача - зосередження на розробці продукції та послуг, які відповідають реальним потребам та очікуванням клієнтів.

8. Безпека та захист даних - активне впровадження нових технологій для забезпечення безпеки своїх інновацій та захисту конфіденційної інформації.

Інновації стають необхідним елементом стратегічного розвитку підприємств, спрямованим на забезпечення конкурентоспроможності та протистояння викликам сучасного бізнес-середовища.

Фінансування інноваційних рішень може здійснювались за рахунок різноманітних джерел, вибір яких залежить від стратегічних та економічних потреб підприємства. Окрім цього на вибір джерела фінансування інноваційних рішень мають вплив тип інновацій (технологічні зміни, або науково-дослідні проекти), рівень ризику, розмір та ресурси підприємства, тривалість проекту, конкуренція.

На теперішній час підприємства в якості джерел фінансування інноваційної діяльності можуть використовувати: власні фінансові ресурси, джерела зовнішнього фінансування (банківські кредити та позики, венчурні капітали), державне фінансування та гранти, кошти інноваційних фондів. Дозволення при виборі джерела фінансування комбінація різних джерел, оптимальність якої забезпечить стійкий та ефективний розвиток інноваційної діяльності на підприємствах.

Таким чином, вибір способів фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності слід здійснювати з урахуванням притаманних інвестиціям та інноваціям класифікаційних ознак, а саме: типу, сфер впливу, глибини і масштабності впровадження в економіці країни, ступеня новизни, джерела ідеї, виду новинки та способу заміщення існуючих аналогів [2]

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України «Про інвестиційну діяльність» URL: https://urst.com.ua/act/pro_investytsiynu_dijalnist (дата звернення 13.11.2023).
2. Інвестиційна діяльність в Україні URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення 20.11.2023).
3. Болтянська Л. О., Лисак О. Вибір ідеї та фінансування стартапів. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2021. № 1(43). С. 5-12.
4. Болтянська Л. О., Лисак О. І. Розвиток підприємницького середовища Запорізького регіону. *Modern science: problems and innovations: abstracts of the 7th International scientific and practical conference*. Stockholm, 2020. P. 387-392.
5. Лисак О. І., Тебенко В. М. Вдосконалення управління проектами інноваційного розвитку підприємств торгівлі. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2020. № 1(41). С. 108-114.
6. Тебенко В. М., Завадських Г. М., Лисак О. І. Пріоритетні напрями інноваційного розвитку. *Науковий вісник Таврійського державного агротехнологічного університету: електронне наукове фахове видання*. 2022. Вип. 12, т. 3. С. 34-46.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КАЙДЗЕН У ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Власюк Ю. О.

к.е.н., доцент

*викладач кафедри менеджменту ВСП Хмельницький політехнічний фаховий коледж
Національного університету «Львівська політехніка»*

Успіх будь-якої компанії залежить від грамотного виробництва. Щоб його налагодити, потрібно постійно оптимізувати процеси на всіх бізнес-рівнях. Ключова роль у цих процесах може бути відведена системі Кайдзен, яка може надати можливість грамотно організувати

виробництво, налагодити взаємодію між членами команди та досягти найкращого результату.

Кайдзен – це японська філософія або система, мета якої полягає у постійному поліпшенні виробничих процесів, оптимізації управління, роботі з усіма аспектами життя співробітників. Японці бачать у цій системі можливість грамотно організувати виробництво, налагодити взаємодію між членами команди та досягти найкращого результату. Кайдзен підходить для вирішення завдань у різних сферах бізнесу, в державному управлінні, у повсякденному житті людини.

Світ дізнався про кайдзен завдяки Масаакі Імаї, автору книги «Кайдзен: ключ до успіху японських компаній», яка вийшла в Англії у 1986 р., а у 1997 р. Масаакі Імаї випустив другу книгу «Гемба кайдзен: шлях до зниження витрат і підвищення якості» [1, 2]. Переважна більшість публікацій, присвячених системі Кайдзен та її використанню на підприємствах, базуються на книгах Масаакі Імаї та описують досвід компаній, що проваджують свою діяльність відповідно до системи управління кайдзен.

У загальному значенні концепція Кайдзен передбачає безперервне вдосконалення загального процесу створення цінності або окремих його етапів з метою збільшення цінності (у тому числі і нематеріальної) та скорочення втрат.

Кайдзен породжує мислення, орієнтоване на процес, оскільки, щоб отримати вищі результати, треба спочатку поліпшити процес. Відповідно до процесного підходу ключові ролі відводяться керівнику та працівникам. Керівник повинен, перш за все, підтримувати та заохочувати прагнення працівників удосконалювати процес. Вважається, якщо менеджер застосовує переваги мислення, орієнтованого на процес, і підкріплює його стратегією кайдзен, він обов'язково виявить, що в довгостроковій перспективі це призведе до значного зростання конкурентоспроможності підприємства [2, 3].

Унікальна японська практика базується на таких принципах:

1. Постійне покращення. Саме в цьому полягає суть філософії кайдзен, цей принцип вважається ключовим у дбайливому виробництві. Адже, якщо компанія не буде розвиватися, вона може втратити своє місце на ринку. Постійне покращення має сприйматися і керівництвом, і персоналом компанії як норма.

2. Повага до людства. Ощадливе виробництво та люди – це дві основні та безпосередньо пов'язані одна з одною складові системи. Керівництво підприємства, яке впроваджує кайдзен, має дбати про підлеглих, клієнтів та суспільство в цілому. Будь-якому члену команди хочеться відчувати свою значущість, бачити, що він важливий для розвитку компанії та людства. Клієнтам необхідно відчувати турботу з боку продавця товару. Суспільство має розуміти, що фірма поділяє його цінності, турбується про оточуюче середовище та майбутнє.

3. Безперервне виробництво. Зазвичай виробник залежить від клієнтів, обсягу замовлень. Якщо компанія простоює, це призводить до неприпустимих витрат. Можна прогнозувати кількість покупців, готових придбати товар за запропонованою ціною. Поруч з цим, можна знизити ціну або підвищити рівень якості продукції, що дозволить збільшити обсяги реалізації продукції. В результаті фінансові показники можуть покращитися за рахунок ефекту масштабу.

4. Продукція «точно вчасно». Якщо запаси сировини або готової продукції тривалий період часу перебувають на складі, підприємству не уникнути значних фінансових втрат. Те саме стосується ситуацій, коли не вдається забезпечити ритмічність виробництва з вини постачальника. З метою уникнення таких ситуацій доцільно застосовувати принцип «точно вчасно». Значна кількість сучасних компаній працюють за системою організації виробництва та постачання «Канбан».

5. Вбудована якість. При роботі підприємства за системою кайдзен дефекти вдається виявляти на ранніх стадіях та одразу виправляти їх. В результаті підприємство скорочує свої витрати та досягається можливість безперервного виробництва.

Одне з ключових правил кайдзен – хороші процеси формують добрі результати. Тобто, ощадливе виробництво має бути спрямоване на усунення та/або запобігання непродуктивним витратам.

Друге ключове правило – поліпшення базуються на незначних змінах. Мається на увазі, що зміни забезпечуються невеликими кроками. Така політика підприємства має підвищувати швидкість вдосконалення та знижувати тиск, пов'язаний зі здійсненням серйозних змін. Незначні зміни менш затратні і тому менш ризиковані, а також легше сприймаються працівниками. Їх простіше впроваджувати в існуючі процеси.

Третє ключове правило – поліпшення мають бути стандартизованими та такими, що можуть бути виміряні та відтворені. Філософія кайдзен акцентує увагу на необхідності «говорити з даними та керувати фактами».

Крім того, якщо керівник вирішив почати працювати за системою кайдзен, він має бути добре ознайомлений з ситуацією на виробництві, у місцях створення продукції, надання послуг. У кайдзен це місце називається загальним словом *gemba* [1].

До основних умов успішного впровадження системи кайдзен у діяльність вітчизняних підприємств можна віднести:

- дисципліна, що ґрунтується на високому рівні самосвідомості робітників, їх прагненні до самовдосконалення у сферах тайм-менеджменту, продуктивності праці та витрат ресурсів;
- мотивація працівників та постійне підтримання її високого рівня є також важливою складовою концепції Кайдзен. При цьому вище керівництво має надавати персоналу стимули до розвитку, не виключено застосування і матеріальних, і нематеріальних засобів мотивації;
- формування злагодженості у роботі всього трудового колективу, що сприяє швидкому обміну інформацією, взаємодопомозі, взаємному навчанню, згуртованій роботі на благо всього підприємства;
- відкритість керівників підприємства до співпраці і прийняття до розгляду будь-яких ідей виробничого персоналу, спрямованих на поліпшення якості, незалежно від посади.

Концепція Кайдзен, в першу чергу, передбачає складний й тривалий процес впровадження та осмислення з боку як керівництва, так і пересічних робітників. Такі заходи повинні плануватися на довгостроковій основі, разом із очікуваним результатом у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Masaaki Imai. *Gemba Kaizen: A Commonsense, Low-Cost Approach to Management*. McGraw-hill, 1997.
2. Masaaki Imai. *Kaizen: The Key To Japan's Competitive Success*. McGraw-Hill Education, 1986.
3. What is Kaizen? Institute Kaizen: офіційний сайт. URL: <https://www.kaizen.com/what-is-kaizen> (дата звернення 30.11.2023).

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, НЕОБХІДНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Єременко А.А.

здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр»

Голуб Н.О.

к.е.н., доцент,

*доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування Таврійського державного
агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного*

В умовах сьогодення страхування цивільної відповідальності займає надзвичайно важливе місце. У зв'язку з розвитком світу, виникла необхідність у страхуванні цивільної відповідальності.

Страховання відповідальності - це галузь страхування, предметом якої є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди юридичній чи фізичній особі або її майну. Шкода, заподіяна третім особам, може бути наслідком діяльності чи бездіяльності страхувальника [5].

Об'єктивна необхідність запровадження страхування цивільної відповідальності зумовлена тим, що: по-перше, особа, яка завдала збитки іншій особі (особам), повинна за законом чи рішенням суду відшкодувати їх; по-друге, в сучасних умовах заподіяні третім особам збитки можуть бути такими значними, що винуватцю не вистачить і життя, щоб їх відшкодувати.

Цивільна відповідальність має майновий характер і пов'язана з компенсацією шкоди. Цивільне право ґрунтується на презумпції вини, тобто на припущенні, що страхувальник вважається винним у збитках, спричинених внаслідок страхової події доти, доки не буде доведена його невинність [3].

Страховання відповідальності, як процес, як захист, як підхід до вирішення загострених проблем в суспільстві, надто молодий. Але з точки зору суті страхування відповідальності можна сказати: через таке пройшов кожен народ світу. І вже в середині XIX ст. постала гостра потреба в законодавчих актах, які регулювали б взаємини товаровиробника і споживача, роботодавця і працівника, упущення під час виконання професійних обов'язків і т. ін. Проте перші законодавчі норми в цьому забезпечували відносно слабкий правовий захист таких взаємин. Подальший розвиток законодавства європейських та інших економічно розвинутих країн Заходу і Сходу привів до встановлення строгої відповідальності щодо цих питань. Тоді ж було закладено підвалини страхування відповідальності в різних сферах життєдіяльності людини. Так, при збільшенні одиниць транспортних засобів, що однозначно визнане як джерело підвищеної небезпеки, практично у всіх країнах світу діють норми страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Відчутне збільшення рік у рік забруднення навколишнього середовища привернуло увагу людства та загострило розуміння небезпеки для життя, здоров'я, господарської діяльності людини у неможливості вже використовувати певні водні та земельні ресурси, примусило уряди багатьох країн ухвалити закони, які регулюють питання відповідальності та компенсації за забруднення. [1]

Страховання відповідальності — це різновид страхування, в якій об'єктом страхування виступає відповідальність перед третіми юридичними або фізичними особами, котрі можуть зазнати збитків внаслідок будь-якої дії чи внаслідок бездіяльності страхувальника.

Закон України "Про страхування" (стаття 7) зобов'язує до таких видів страхових послуг:

1. страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних з обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошти та вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам;
2. страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів;
3. страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту;
4. страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварії екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру;
5. страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою;
6. страхування цивільної відповідальності тимчасового ліквідатора фінансової установи;
7. страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування збитків, які можуть бути заподіяно

здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів;

8. страхування цивільної відповідальності суб'єктів космічної діяльності;

9. страхування відповідальності щодо ризиків, пов'язаних із підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі;

10. страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів;

11. страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, визначеним Кабінетом Міністрів;

12. страхування відповідальності власників собак (за переліком порід, визначених Кабінетом Міністрів України) щодо шкоди, яка може бути заподіяна третім особам;

13. страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї;

14. страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну;

15. страхування відповідальності морського судновласника;

16. страхування відповідальності виробників (постачальників) продукції тваринного походження, ветеринарних препаратів, субстанцій за шкоду, заподіяну третім особам. [2]

Страхування відповідальності відноситься до сфери загального страхування і має деякі особливості, які не властиві іншим галузям страхового ринку [4].

По-перше, страхування відповідальності не має підгалузевого поділу, що свідчить про універсальність страхових послуг, які можна розмежувати на дві групи:

1 група - страхування відповідальності на транспорті;

2 група - страхування інших видів відповідальності.

По-друге, в договорі страхування відповідальності наперед невизначеною є третя постраждала особа і невідомим розмір збитків. Тому страхова компанія обмежує свою відповідальність деякою сумою, що називається лімітом відповідальності, тобто максимально можливою відповідальністю страховика, що впливає з умов договору страхування.

Список використаних джерел

1. Фінансова звітність СК "Універсальна" за 2021 рік. URL: https://clarity-project.info/edr/20113829/finances?current_year=2021
2. Цивільне право України / За ред. Я.М. Шевченко. – К., 2003. – 360
3. Андрійчук О. В. Проблеми та перспективи розвитку страхування цивільної відповідальності в Україні. – Науковий вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Економіка». – 2020. – Вип. 780. – С. 109–114.
4. Довгий В. В. Оцінка ефективності страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів. – Страхова справа. – 2019. – № 1. – С. 2–5.
5. Калитко В. В., Ставенко В. В. Страхування цивільної відповідальності: сучасний стан та перспективи розвитку. – К.: КНЕУ, 2021

ІНВЕСТИЦІЇ В АГРАРНИЙ СЕКТОР: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ**Завадських Г. М.***к.е.н., доцент**доцент кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного***Кукіна Г. В.***здобувач ОС «Бакалавр» за спеціальністю 051 «Економіка»**Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного*

Забезпечення продовольчої безпеки України є важливою стратегічною задачею країни, яка безпосередньо залежить від результатів діяльності аграрного сектору. На жаль, в останні роки аграрний сектор зазнав суттєвих втрат у наслідок повномасштабної війни РФ проти України. За оцінкою Мінагрополітики України та Київської школи економіки, загальна сума втрат, завданих сільськогосподарській галузі внаслідок широкомасштабного російського вторгнення в Україну, станом на 15 вересня 2022 р. сягнула 6,6 млрд дол. США [3]. При цьому непрямі втрати у сільському господарстві України через зменшення виробництва, блокаду портів і збільшення виробничих витрат оцінюються у 34,25 млрд дол. США (зокрема у рослинництві через зниження виробництва – 11,2 млрд дол. США; у тваринництві – 348,7 млн дол. США; втрати через скорочення виробництва озимих культур оцінено у 3 млрд дол. США; багаторічних культур – у 322 млн дол. США; втрати внаслідок порушення логістики становлять 18,5 млрд дол. США) [4].

У сьогоденних складних ринкових умовах сільськогосподарські товаровиробники пристосовуються до динамічних змін у політичному, економічному та соціальному середовищі. Вони активно продовжують трансформувати ресурси у продукцію рослинництва та тваринництва, що сприяє забезпеченню продовольчої безпеки країни та формуванню ВВП у виробничому та експортному аспекті [2; 6]. Але, враховуючи сучасні складні виробничі та фінансово-економічні умови, головним інструментом подальшого розвитку аграрного сектору є інвестиції в галузь сільське господарство.

Враховуючи те, що активна участь у формуванні сільськогосподарськими виробниками продовольчої безпеки – це забезпечення суспільної корисності, то держава в цьому випадку зобов'язана сприяти розвитку інвестиційного потенціалу аграрної галузі. Аграрний сектор економіки, як базис формування продовольчої безпеки країни, на жаль завжди був малопривабливим для інвестицій. Так, у 2018 р. частка капітальних інвестицій у галузь «сільське господарство» становила 11,2%, тоді як у галузь «промисловість» – 30,7%. За останні п'ять років картина не змінилась: у 2022 р. доля капітальних інвестицій у сільське господарство становить 12,1%, у промисловість – 30,8% [5]. Така ситуація є несправедливою, оскільки існує значна різниця між часткою вкладу аграрного сектору у ВВП та експорт країни і часткою інвестицій в галузь (табл. 1). Так, у 2022 р. третина ВВП та половина обсягу експорту були сформовані за рахунок галузі «сільське господарство». Аграрний сектор став галузю-локомотивом. За повідомленням Мінагрополітики, у 2022 р. зібрано понад 67 млн т врожаю, що стало одним з п'яти кращих показників за 30 років. Станом на 12 січня 2023 р. зернових та зернобобових культур зібрано на площі 10,9 млн га (94 %), намолочено 50,965 млн т зерна, зокрема: пшениці обмолочено на 4,979 млн га (100 %), намолочено – 20,2 млн т; кукурудзи на зерно обмолочено на 3,6 млн га (85 %), намолочено – 23,5 млн т. Соняшника зібрано на площі 4,8 млн га (99 %), намолочено 10,5 млн т насіння; сої – на площі 1,5 млн га (100 %), намолочено 3,7 млн т; ріпаку – на площі 1,1 млн га (100 %), намолочено 3,2 млн т насіння[1].

Питома вага аграрного сектору економіки у структурі макропоказників

Показники	Роки			2022 рік у % до 2018 року
	2018	2020	2022	
Обсяг ВВП у постійних цінах 2016 р., млн. грн.	2526835	2509820	1841312	72,9
Обсяг виробництва сільськогосподарської продукції у постійних цінах 2016 р., млн. грн.	671294,0	612121,5	534380,3	79,6
Питома вага обсягів виробництва сільського господарства у структурі ВВП, %	26,6	24,4	29,0	+2,4
Загальний обсяг експорту, млн. USD	57280,9	59394,0	44148,8	77,1
Обсяг експорту сільськогосподарської продукції (групи 1-24), млн. USD	18611,8	22179,4	23390,0	79,6
Питома вага обсягу експорту сільськогосподарської продукції у структурі загального обсягу експорту, %	32,5	37,3	53,0	+20,5
Обсяг капітальних інвестицій, млн. грн.	578726,4	508217,0	409660,0	70,8
Обсяг капітальних інвестицій у сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних з цим послуг, млн. грн.	65059	50189	49612	76,3
Питома вага обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних з цим послуг у структурі загального обсягу капітальних інвестицій, %	11,2	9,9	12,1	+0,9

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [5]

Однак, доля інвестицій у сільське господарство у структурі капітальних інвестицій залишається низькою – 12%.

Враховуючи мультиплікативний ефект інвестицій на макропоказники [2], дослідимо рівень залежності обсягів виробництва аграрної продукції від розміру інвестицій в галузь.

Рівняння регресії має наступний вираз:

$$Y_{\text{виробництво}} = -210439,7 + 12,06X_{\text{інвестиції}} \quad (1)$$

де $Y_{\text{виробництво}}$ – обсяг виробництва продукції сільського господарства
 $X_{\text{інвестиції}}$ – розмір капітальних інвестицій у сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних з цим послуг

Отже, кореляційний аналіз дав можливість встановити той факт, що розвиток сільського господарства на 72,3% залежить від розміру інвестицій в галузь. Коефіцієнти кореляції та детермінації становлять 0,85 та 0,723 відповідно. Згідно рівняння (1) можна зробити висновок, що за відсутності інвестицій в галузь відбуватиметься скорочення валового виробництва продукції сільського господарства на 210434 млн. грн щороку. Тому інвестиції – це шлях до розвитку аграрного сектору економіки та формування продовольчої безпеки.

Таким чином, констатуємо недостатній рівень інвестицій аграрного сектору, що зумовлює зниження потенціалу агробізнесу, підвищення ступеня ризиків, відсутність інноваційного розвитку галузі. Сьогодні аграрний сектор є одним з гарантів забезпечення продовольчої безпеки в Україні та у світі. Тому подальший розвиток сільського господарства не можливий без зростання розміру інвестицій в галузь.

Список використаних джерел

1. В Україні намолочено майже 51 млн тонн зерна. URL: <https://minagro.gov.ua/news/v-ukrayini-namolocheno-majzhe-51-mln-tonn-z...> (дата звернення 26.11.2023).
2. Кукіна Н. В., Бакіна Т. В. Оцінка експорту як важеля конкурентоздатності національної економіки. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1. С. 804-808.
3. Огляд збитків від війни в сільському господарстві України. Непряма оцінка пошкоджень. Другий випуск, 10 листопада 2022. URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/damagesreport...> (дата звернення 26.11.2023).
4. Огляд непрямих втрат від війни в сільському господарстві України. Другий випуск, 10 листопада 2022. URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/lossesreporti...> (дата звернення 26.11.2023).
5. Статистична інформація / Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 26.11.2023).
6. Трусова Н. В., Кукіна Н. В. Активізація бізнес-процесів із залучення інвестицій на розвиток сільських територій України. *Modern Economics*. 2022. № 36. С. 143-151.

ІМПАКТ-ІНВЕСТИЦІЇ І СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В СТВОРЕННІ СОЦІАЛЬНОГО ВПЛИВУ

Завадських Г. М.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Імпакт-інвестування, представляє собою стратегію, спрямовану на досягнення конкретних позитивних соціальних та екологічних результатів, що призводять до значущих позитивних змін. Цей вид інвестування виник нещодавно як реальна можливість мобілізації капіталу для інвестування з вимірюваним позитивним соціальним, економічним чи екологічним впливом, одночасно з досягненням фінансового прибутку. Зросла кількість інвесторів, які включають імпакт-інвестиції у свої портфелі, багато з них використовують корпоративну соціальну відповідальність (КСВ) та інші стандарти як орієнтир для визначення взаємозв'язку між їхніми інвестиціями та впливом.

Хоча ринок імпакт-інвестування є відносно новим явищем, він стрімко розвивається і активно наближається до стандартів управління інвестиціями з метою досягнення впливу. Більшість міжнародних фінансових фондів, що інвестують в країни, такі як Україна, внесли зміни до своїх інвестиційних стратегій, надаючи пріоритет імпакт-інвестиціям у своїх портфелях, починаючи з 2020 року. На сьогоднішній день загальний обсяг імпакт-інвестиційного капіталу становить 2,3 трильйона доларів США, а понад 400 мільярдів доларів США інвестуються відповідно до Принципів впливу - ринкового стандарту з управління інвестиційним портфелем для досягнення впливу.

Імпакт-інвестиції та соціальне підприємництво є потужними інструментами для стимулювання соціального та економічного розвитку громад. Хоча обсяг імпакт-інвестицій

українськими стандартами може бути невеликим, зростання їх популярності та позитивний вплив на громади свідчать про те, що цей підхід знаходить підтримку та визнання. Соціальне підприємництво, в якому бізнес-модель спрямована на вирішення соціальних проблем та створення суспільної користі, також грає важливу роль у сталому розвитку.

Отже, імпакт-інвестиції або соціально-перетворюючі інвестиції, як сучасний інструмент забезпечення розвитку, розглядається в контексті одного з типів інвестиційної стратегії, реалізація якої орієнтована на отримання певних корисних соціальних або екологічних ефектів на додаток до фінансових вигід [1.,с.226].

Соціально-перетворюючі інвестиції можуть бути спрямовані як на комерційні, так і на некомерційні підприємства, за умови, що вони можуть забезпечити фінансовий прибуток. Кілька посередників можуть пов'язувати впливових інвесторів з цими підприємствами за допомогою різноманітних індивідуальних послуг. Серед таких послуг можуть бути дослідження, збір коштів, сертифікація, оцінка впливу, бізнес-інкубація, прискорення бізнесу та юридичні послуги.

Ситуація в Україні є складною і характеризується економічною та гуманітарною кризами. Так, міста зазнають системних руйнувань, загострюються екологічні проблеми. Всеце відбувається на фоні значних соціальних викликів, що призводять до великої кількості вимушених переселенців і втрат майна. Це створює складні умови для інвестування, зокрема з погляду приватних інвесторів.

Основні виклики включають низьку інвестиційну привабливість через великі потреби у вкладеннях та повільну очікувану фінансову віддачу. Важливо враховувати, що відновлення та відбудова можуть вимагати значних ресурсів та часу, а ризики, пов'язані з невизначеністю політичної та економічної ситуації, можуть впливати на рішення інвесторів. Для полегшення інвестування відновлення і розвиток, можливо, буде ефективно впровадження стратегій та заходів, спрямованих на зменшення ризиків інвестування, створення стабільного правового середовища, залучення міжнародної підтримки та розвитку партнерств між урядом, бізнесом і громадськістю. Це може сприяти залученню інвестицій та ефективнішому вирішенню викликів, пов'язаних із відновленням та розвитком.

Імпакт-інвестування відрізняється від інших інвестиційних підходів через кілька ключових особливостей:

1.Намір мати позитивний соціальний та/або екологічний ефект. Інвестор вибирає проекти для вкладення капіталу, спрямовані на вирішення конкретних соціальних чи екологічних проблем. Основна мета полягає в досягненні позитивного впливу, сприяючи вирішенню конкретних проблем чи досягненню позитивних соціальних та екологічних змін.

2.Вимірність отриманого впливу. Інвестор має зобов'язання звітувати перед громадськістю та іншими зацікавленими сторонами про досягнуті соціальні та/або екологічні показники, які виникли в результаті реалізації інвестиційного проекту. Це підкреслює фокус на вимірюванні та відстеженні конкретних соціальних та екологічних змін.

3.Намір отримати прибуток та варіативність фінансового результату. Інвестор сподівається отримати прибуток від реалізації проекту, але при цьому фінансовий результат може варіюватися в залежності від конкретних цілей, можливостей та умов інвестора. Ця особливість визначає варіативність фінансового винагородження в контексті відповідальних інвестицій.

Ці особливості визначають імпакт-інвестування як стратегію, що поєднує фінансові цілі з соціально-екологічною відповідальністю та вимірюванням конкретного впливу.

Для відновлення міст і селищ повоєнної України доцільно використовувати різноманітні механізми залучення інвестицій, адже інвестиційний спектр за останні роки значно розширився. Імпакт-інвестування є відносно новим видом вкладення коштів, однак цікавість до нього зростає, як і обсяги імпакт-інвестицій. А використання імпакт-інвестицій як потенційного

джерела для вирішення/пом'якшення гострих соціальних й екологічних проблем в Україні, яка страждає від війни, є особливо актуальним і важливим [4, с. 72].

Наразі в «Дії» є можливість обрати один або кілька проєктів імпаکت-інвестування, що там представлені. Ці проєкти включають розвиток мережі жіночих автосервісів, реконструкцію старого заводу для створення креативного маркетплейсу або розвиток чистої енергетики в регіоні

Список використаних джерел

1. Іванова Н. Імпакт-інвестування як сучасний концепт сталого розвитку логістичних систем. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 1(33). С. 226 - 237.
2. Завадських Г. М., Тебенко В. М. Практичні аспекти становлення соціального підприємництва в Україні. *БІЗНЕС ІНФОРМ*. 2020. № 11. С. 177-185.
3. Інвестиційна пріоритетність галузей економіки: монографія / С. О. Гуткевич, О. О. Шеремет, Г. М. Завадських та ін. За заг. ред. проф. Гуткевич С. О. Харків: Діса Плюс, 2021. 208 с.
4. Сич О. Імпакт-інвестиції для повоєнної ревіталізації міст України. *Галицький економічний вісник*. 2023. Т. 81(2). С. 71–82.

РЕЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Завадських Г. М.

к.е.н., доцент,

*доцент кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного
університету імені Дмитра Моторного*

Ковнацька О. С.

*здобувач ОКР «Бакалавр» за спеціальністю 076 «Підприємництво та торгівля»
Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного*

Вітчизняні компанії в сучасному світі стикаються з тим, що їх конкурентоспроможність та репутація визначаються не лише комерційним успіхом, таким як прибутковість та капіталізація, але й рядом неекономічних показників, що характеризують їхню діяльність. До цих показників відносяться чесні та прозорі операційні практики, впровадження екологічно безпечних технологій, соціальне забезпечення працівників, відповідальні відносини зі стейкхолдерами та інші аспекти.

З метою забезпечення власної конкурентоспроможності і створення передумов для сталого розвитку в майбутньому, вітчизняні компанії все активніше інтегрують у загальні стратегії розвитку таку бізнес концепцію як корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) [2].

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) розглядається як система послідовних соціальних та екологічних заходів компанії. Ці заходи підтримуються вищим керівництвом, вбудовані в стратегію компанії та реалізуються на основі постійної взаємодії із зацікавленими сторонами (стейкхолдерами). Мета цих заходів - зниження нефінансових ризиків, довгострокове покращення іміджу і ділової репутації компанії, а також зростання капіталізації та конкурентоспроможності. Всі ці аспекти сприяють прибутковості і сталому розвитку підприємства.

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) набула поширення завдяки значному позитивному впливу на суспільство та репутаційним вигодам для компаній, що обрали впровадження таких програм. Хоча історично ця практика була започаткована в європейських

країнаї та США, вітчизняні компанії вже протягом тривалого періоду успішно впроваджують методіку КСВ у своїй діяльності. Важливо відзначити, що переважна більшість українських науковців-економістів, які вивчають розвиток і впровадження концепції соціальної відповідальності в тривимірній системі взаємовідносин «держава-підприємство-суспільство», основну роль виділяють саме підприємствам і підприємництву.

У зв'язку з початком військових дій більшість компаній змушені були переглянути свою стратегію корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) та адаптувати її до нових обставин і викликів. Першими проявами адаптації КСВ до воєнного стану стали вирішення безпекових питань: деякі співробітники потребували релокації або притулку через втрату житла; окремі компанії взяли на себе зобов'язання облаштувати укриття; частка компаній забезпечувала продуктами харчування та первинними потребами людей, що перебували в окупації [3].

В сучасних реаліях, коли війна трває вже майже 2 роки, головний акцент соціально відповідальні бізнеси роблять на підтримці економіки та армії. Більшість соціально відповідальних підприємств віддають перевагу благодійним проектам, спрямованим на допомогу постраждалим, підтримку збройних сил та відновлення зруйнованих об'єктів.

Центр «Розвиток КСВ», який є експертною організацією зі сталого розвитку і виміпу соціальної відповідальності українських компаній, сформував перший Каталог внеску бізнесу в перемогу України. Партнером Каталогу є національний проєкт з розвитку підприємництва та експорту «Дія.Бізнес». В Каталозі представлено понад 300 компаній, що активно здійснюють свій внесок у підтримку розвитку країни. Серед компаній, які представлені в Каталозі 227 (73%) українських («Книгаря Є», «Нова Пошта», «НК Богдан», «ВМК-Україна» і т.д.) і 83 (27%) міжнародних компаній («Corezoid», «Decathlon», «EPAM», «Grammarly», «MacPaw»). 189 компаній представляють великий бізнес, 124 – представники сектору малого та середнього підприємництва.

Основні напрями внесків українського бізнесу під час війни насупні:

1. фінансова допомога;
2. гуманітарна підтримка;
3. участь в інформаційному спротиві;
4. допомога співробітникам/-цям;
5. IT-підтримка.

В Каталозі кейсів представлено ТОП-6 галузей економіки, а саме:

- IT – сфера;
- сільське господарство;
- готельно-ресторанний бізнес;
- роздрібна торгівля;
- промисловість;
- логістика.

Крім очевидних переваг для суспільства та бренду, в умовах війни корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) отримала новий сенс для співробітників самої організації. Так, впевненість у своїй компанії та її соціально відповідальній поведінці надає працівникам і місцевим громадам відчуття стабільності. Соціальні активності є нагадуванням співробітникам, що вони не тільки заробляють гроші, а разом із своєю компанією роблять важливий внесок у наближення до перемоги. Незалежно від масштабу та спрямування КСВ-ініціативи, яку впроваджує компанія, головне в тому, що вона має відповідати лише одному критерію – створювати цінність для суспільства [4].

Узагальнюючи вищезазначене, важливо відзначити, що корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) може відігравати ключову роль у відновленні та розвитку регіонів, суспільства та України в цілому. Дії соціально відповідальних компаній мають бути спрямовані на зміцнення соціальної взаємодії та партнерства, включаючи можливість створення соціальних

підприємств та залучення воїнів-інвалідів на роботу. Крім того, компанії повинні активно підтримувати місцеве населення, надавати допомогу постраждалим, а також спрямовувати зусилля на підвищення рівня психологічного здоров'я та самопочуття своїх співробітників.

Список використаних джерел

1. Деліні М. М. Індексний метод в оцінці соціально-економічної відповідальності підприємництва: міжнародний та український досвід. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. Вип. 6(62). С.63-69.
2. Завадських Г.М., Лисак О.І., Тебенко В.М. Корпоративна соціальна відповідальність: формування та реалізація в Україні. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)*. 2023. № 2(48). С.130-139.
3. Євтушенко В. А. Методика діагностики соціальної відповідальності українських підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. № 4. С.49-69.
4. Орлова Н. С., Ладонько Л. С., Філіпова Н. В., Мітал О. Г. Репутація соціально відповідальних корпорацій на світовому фінансовому ринку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2020. № 4(35). С. 144-151.
5. Шумінська О. Б. Теоретичні засади соціальної відповідальності. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)*. 2023. № 1(47). С.142-150.

СУТНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКІВ ТА ЇЇ МІСЦЕ І РОЛЬ У СТРАХОВОМУ БІЗНЕСІ

Зеленецька Д.О.

здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр»

Голуб Н.О.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

На сьогоднішній день інвестиційна діяльність страховиків в нашій країні залишається недостатньо розвинутою, але з великим майбутнім потенціал в сфері страхової справи. Тому в перспективі вона здатна забезпечити зростання економіки України.

Актуальні проблеми інвестиційної діяльності страховиків були висвітлені у працях провідних вчених України та інших країн світу, таких як: В.Д. Базилевич, В.В. Бачарова, І.А. Бланк, О. Гончаренко, Л.М. Горбач, О.Р. Квасовський, Дж. Кейнс, О.В. Кнейслер, Р.М. Костюкевич, І.Лісюк, П. Массе, А.С. Музиченко, Н.І. Налукова, С.М. Панчишина, М.В. Стецько, Дж. Стоул, В.Г. Федоренко, В.О. Чернова, В.В. Шахов та багато інших науковців. Вони здійснили важливий внесок у вивчення даної теми, працюючи над аналізом інвестиційних стратегій та ризиків у страховій сфері.

В даний час інвестиційна діяльність страхових компаній залишається недостатньо розвинутою, і поки вона служить лише забезпеченню ефективного функціонування компанії в рамках нормативної бази, вимогами якої є встановлені норми і напрямки формування інвестиційних страхових резервів. Проте, завдяки добре організованій інвестиційній діяльності підвищується якість послуг, що надаються страховою компанією, а також визначається її позиція на ринку страхових послуг. [1]

Немає сумнівів у тому, що вивчення проблемних аспектів інвестиційної діяльності страхових компаній в умовах нестабільності економічної та політичної ситуації в Україні є проблематичним.

Інвестиційна діяльність в області страхування є основним видом діяльності.

Український страховий ринок характеризується ситуацією, коли страхові компанії в основному займаються страховою діяльністю і в набагато меншій мірі інвестиційною діяльністю. Це впливає на ряд стримуючих факторів. Дослідження експертів показало, що серед стримуючих чинників розвитку інвестиційної активності страхових компаній негативний вплив (близько 70%) в першу чергу обумовлено політичною та економічною нестабільністю в країні, підтверджуючи, чому існує загальна невизначеність щодо місця і ролі страхування в українському суспільстві і непослідовність нормативно-правова політика у сфері страхування. Це також уповільнює розвиток інвестиційної діяльності страховиків через обмежений перелік інвестиційних інструментів, які могли б бути інвестовані страховими компаніями (47,1% експертів).

В умовах ринкової і нестабільної економіки держава використовує один із основних інвестиційних ресурсів, а саме - використання коштів страхових компаній. Це передбачає високу потребу залучення страхових компаній в Україні. Умовою успішного розвитку вітчизняних страхових компаній є інвестиційна діяльність. У статті 2 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. подано таке визначення: «Інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій». В умовах ринкової економіки страхування є важливою складовою розгортання інвестиційної діяльності. Страхові компанії в цьому процесі є рушійною силою. З одного боку вони здійснюють свою основну діяльність, а саме страхують економічні інтереси суб'єктів господарювання від ймовірних ризиків і цим самим стимулюють інвестиційну активність, з іншого боку – виступають безпосередніми інвесторами [5].

Завдання страхових компаній полягають у виборі безпечних і в той же час прибуткових варіантів інвестування, тому що від ефективних дій інвестиційної роботи залежать надійність вкладених інвестицій та величина отриманого доходу. Інвестиційна діяльність має значний вплив на фінансовий стан страхової компанії, а правильно підібраний вектор розвитку інвестиційної політики є запорукою майбутнього прибутку та високого рівня платоспроможності страхової компанії. У розвинутих країнах світу страхові компанії за обсягом інвестиційних вкладень значно перевищують банки й інвестиційні фонди. Наприклад, прибуток від інвестицій у зарубіжних страхових компаніях становить у середньому 20–30% від сукупного доходу, у країнах СНД – 3–10%, а в Україні – 2–3%. [2]

Важливе значення має інвестиційна діяльність страховиків, виступаючи одним із головних факторів забезпечення ефективного функціонування страхової компанії.

З огляду на це завдяки інвестиційній діяльності страховики можуть надавати послуги за рахунок формування достатніх обсягів страхових резервів. Також гарно організована інвестиційна діяльність забезпечує якість страхових послуг і визначає ринкову позицію страховика. Інвестиційна діяльність має вплив на основні характеристики страхового продукту, в першу чергу на його вартість, і фактичне виконання зобов'язань страховиком, обумовлене строками страхових виплат.

На сьогоднішній момент страховий ринок України демонструє зростання, покращуються його характеристики, збільшується частка страхових послуг у ВВП, що сприятиме зростанню ролі страхових компаній у національній економіці. З погляду на це, є нагальна потреба у проведенні комплексних досліджень не лише економічної природи страхових операцій, а й політики страховиків у галузі ефективного нагромадження й інвестування. [3]

Страхові компанії України в інвестиційній сфері не є дуже активними.

Це зумовлено низкою причин, зокрема:

- українська нормативно-правова база у сфері страхування є недосконалою та не відповідає європейським стандартам;
- рівень капіталізації українських страхових компаній є низьким;

- ліквідні фінансові інструменти є недостатніми для проведення ефективної інвестиційної політики;

- недосконале нормативно-правове врегулювання діяльності страхових посередників.

Інвестиційна діяльність в українських страхових компаніях тільки починає розвиватися та набирати обертів в страховій діяльності. З часом це призведе до того, що страхові компанії набудуть якостей потужних інституціональних інвесторів.

Роль страхових компаній як постачальника капіталу визначають два фактори: обсяг ресурсів, якими вони володіють, і термін, протягом якого ці ресурси можуть використовуватись. Ріст інвестиційного капіталу обумовлений наявністю страхових резервів, що збільшуються з розширенням страхових операцій, та власним капіталом. На сьогоднішній день в Україні недостатність внутрішнього капіталу є серйозною проблемою, тому збільшення обсягу інвестиційних можливостей вітчизняних страховиків є одним із найважливіших чинників. Володіючи значними фінансовими ресурсами, страхові компанії можуть надати свої кошти для реалізації найрізноманітніших проєктів загальнодержавного значення, забезпечуючи цим самим фінансування пріоритетних галузей економіки [4].

Таким чином, досліджуючи поняття інвестиційної діяльності страховиків, можемо зробити висновок, що страхова інвестиційна діяльність – це діяльність страхових компаній щодо вкладення їх власних і залучених ресурсів на даний час і отримання доходу в майбутньому.

Інвестиційна діяльність має відповідати вимогам Закону України «Про інвестиційну діяльність», який регламентує її здійснення на території України, а також вимогам Закону України «Про страхування» та іншим нормативним актам, які регулюють правила розміщення страхових резервів. Головною метою

страхової інвестиційної діяльності можна вважати забезпечення найбільш ефективних шляхів реалізації інвестиційної стратегії страхової компанії та максимальної дохідності від фінансових вкладень за мінімальних ризиків.

Саме тому можна зробити висновок, що активізація інвестиційної діяльності страхових компаній сприятиме розвитку інвестиційного клімату України, забезпечення якого повинно стати першочерговим завданням протягом найближчого періоду.

Список використаних джерел

1. Базилевич В.Д. Новітні тенденції та протиріччя на страховому ринку України / В.Д. Базилевич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2012. – Вип. 133. – С. 5-8.
2. Бойко, С. І. Інвестиційна діяльність страхових компаній: теоретичні та методичні аспекти: монографія. Київ: КНТЕУ, 2020. 272 с.
3. Братюк В.П. Інвестиційна діяльність страхових компаній / Бошинда І. М. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. с 69-71
4. Гавриляк Т.С. Зарубіжний досвід формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності страхових компаній / Науковий вісник НЛТУ України.-2015.- Вип.25.
5. Гончаров, В. В. Інвестиційна діяльність страхових компаній: правовий аспект: монографія. Київ: КНТЕУ, 2022. 280 с

НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.

Колач С. М.,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економіки Львівського національного університету природокористування

Періг Ю. А.

асистент кафедри економіки Львівського національного університету природокористування

Формуванню і використанню економічного потенціалу сільського господарства, зокрема, сільськогосподарських підприємств, його проблематиці присвячено низку досліджень вітчизняних науковців, серед яких можна виділити ряд авторів, як О.Ф. Балацький, О.Є. Бабина, Б.Є. Бачевський, Н.С. Краснокутська, А.П. Гречан, Е.В. Лапін, О.С. Федонін, В.Г. Бикова, Л.С. Головова, О.І. Гончар, І.В. Заблодська, Б.М. Мізюк, О.І. Олексюк, І.П. Отенко, О.О. Решетняк, О.С. Федон, І.М. Рєпіна, В.В. Россоха, В.Ф. Савченко, М.В. Савченко, Л.В. Скоробогата. У роботах указаних авторів досліджуються питання сутності потенціалу сільського господарства як економічної категорії, визначаються складники, що його формують, досліджуються механізми управління потенціалом. За визначенням Н.С. Краснокутської, потенціал – це наявні в економічного суб'єкта ресурси, їхня оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети [2].

Варто відзначити цікаву тенденцію, що все більше великих українських компаній працює у форматі кооперації з малими та середніми виробниками. Метою даного дослідження є удосконалення та забезпечення подальшого розвитку сільського господарства, його результативного функціонування, для якого необхідна конкретна співпраця між важливими гравцями на ринку, що є вигідно: для великих компаній – це забезпечення якісної сировинної бази, для малих – можливість отримувати фінансову підтримку та виходити на нові ринки, а для держави зростання зайнятості у сільській місцевості, можливість реалізації політики формування якісного економічного потенціалу.

Важливою умовою досягнення високих показників у галузях сільського господарства є максимально повне використання їх наявних потенційних можливостей. Ці можливості в економічній науці називають економічним потенціалом. Указуючи на значення потенціалу на рівні підприємства, зазначено, що «потенціал для досягнення цілей організації в майбутньому є одним із кінцевих продуктів стратегічного управління. Стосовно фірми цей потенціал полягає з боку «входу» – у фінансових, сировинних і людських ресурсах, інформації; а з боку «виходу» – виробленій продукції і послугах, випробуваних із погляду потенційної прибутковості; з набору правил соціальної поведінки, дотримання яких дає змогу організації постійно добиватися своїх цілей» [5]. Ефективне і раціональне використання матеріальних, виробничих і трудових ресурсів, пошук нових можливостей, впровадження новітніх досягнень науково-технічного прогресу, сучасний менеджмент сприяють стійкому економічному розвитку сільськогосподарських підприємств. Під час оцінки економічного потенціалу сільського господарства враховується загальна величина економічних ресурсів, якими володіють і розпоряджаються агропромислові формування, та економічні результати від їх раціонального використання.

Основним чинником формування економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств є наявний інноваційний потенціал, який дає можливість підприємству досягти поставлених цілей, а саме: знизити собівартість продукції, збільшити прибуток та в цілому розширити свою діяльність і закріпитися в конкурентній боротьбі на ринку.

Важливою ланкою оцінки ефективності використання економічного потенціалу трудових ресурсів є аналіз продуктивності праці, який включає вивчення її рівня, динаміку та загальну оцінку виконання поставлених завдань.

Продуктивність праці є важливим показником інтенсифікації й ефективності виробництва. Від її рівня і динаміки залежить тією чи іншою мірою всі основні показники роботи підприємства: обсяг виробництва продукції, чисельність працівників, фонд заробітної плати, зниження собівартості продукції, розмір прибутку, рівень рентабельності та інше.

Продуктивність праці – це показник ефективності, результативності праці, що характеризується співвідношенням обсягу продукції, робіт чи послуг, з одного боку, та кількістю праці, витраченої на виробництво цього обсягу – з іншого.

Показник продуктивності праці може розраховуватися на одиницю робочого часу (середньорічний, середньоденний та середньогодинний виробіток одним працюючим), чи на одного працюючого. Розрізняють три методи вимірювання продуктивності праці: натуральний, трудовий та вартісний.

Необхідність забезпечення умов для розвитку підприємств висуває вимоги цілеспрямованого формування їх економічного потенціалу, величина якого не є детермінованою ні в часі, ні в просторі. Зі зміною стану підприємства відбувається трансформація його потенціалу, ускладнюється структура, відбувається переорієнтація векторів його формування та реалізації. Зовнішнє середовище є джерелом, що забезпечує підприємство ресурсами, необхідними для підтримки його економічного потенціалу на належному рівні.

Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • Потенціальні можливості сільського господарства дають змогу значно нарости виробництво сільськогосподарської продукції, сільськогосподарські землі придатні до вирощування екологічно чистої продукції. • Чисельність сільського населення забезпечує достатньою мірою потребу агропромислового комплексу в трудових ресурсах. • Дешева та відносно добре кваліфікована робоча сила є привабливою для залучення іноземних інвесторів у сільське господарство. • Запровадження прогресивних технологій в агропромисловому комплексі дає змогу підвищити врожайність сільськогосподарських культур та продуктивність тварин. • Наявність вищих освітніх закладів підготовки спеціалістів для аграрного сектора. • Наявність площадок для будівництва (реконструкції) великотоварних ферм із виробництва продукції тваринництва. • Наявність умов для вирощування овочів, фруктів та переробки харчової продукції. Розвиток садівництва за рахунок освоєння земель. 	<ul style="list-style-type: none"> • Не сформований регіональний ринок сільськогосподарської продукції. • Не функціонує належним чином акредитована «Агропромислова біржа». • Слабка матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств, що зумовлює високу трудомісткість і собівартість виробництва тваринницької продукції. • Диспаритет цін на продукцію сільського господарства та матеріально-технічні ресурси для села. • Високий рівень безробіття на селі. • Низький рівень оплати праці спеціалістів високого рівня. • Недостатній розвиток підприємництва на селі. • Відсутність належної інфраструктури сільських поселень. • Низький рівень доходів сільського населення. • Незавершеність реформування сільського господарства. • Недостатня кількість кваліфікованих, сучасно мислячих керівників. • Деконцентрація галузі тваринництва

Рис.1. Можливості й загрози економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств

Об'єм доданої вартості сільськогосподарського виробництва на один гектар сільськогосподарських угідь в Україні у 2020 році становив 355 доларів США, порівнюючи з 792 дол. у Польщі, 502 дол. у Бразилії, 1316 дол. у Німеччині, 1558 дол. у Франції та 456 дол. у США» [1]

Крім того, значна частина виробництва продукції сільського господарства зосереджена в дрібнотоварних особистих селянських господарствах, які стихійно реагують на потреби ринку і де досить складно застосовувати новітні технології виробництва. Існує низка можливостей, які варто задіяти для поліпшення становища сільських територій. Україна має невикористаний сільськогосподарський потенціал у галузі вирощування овочів, фруктів та переробки харчової продукції. Основою цього потенціалу є частково незабезпечені споживчі потреби населення. Країна має значний потенціал у виробництві екологічно чистих продуктів харчування. На жаль, згадані можливості часто не використовуються. Собівартість виробництва не відрізняється від цін в інших країнах, проте високі проміжні витрати (велика кількість посередників, податки, відсутність належних приміщень для зберігання продуктів, центрів дистрибуції тощо) впливають на високу ціну збуту.

Важлива проблема пов'язана з концентрацією земель – вивільнення робочої сили із сільської місцевості та пов'язане із цим «вимирання» сіл. Окрім того, вихід дрібних агровиробників до зовнішніх ринків збуту є досить обмеженим, поряд із чим значні потреби регіону в місцевій сільськогосподарській продукції забезпечуються за рахунок імпорту. Впродовж багатьох років великою проблемою цього сегменту ринку є значна затримка в розвитку його логістики. Проведені дослідження, оцінка і аналіз потенціалу та ринкових позицій України дають змогу виділити можливості і загрози. На основі проведених оцінок (SWOT-аналізу, експертних оцінок та оцінок населення) визначений ранг проблем економічного та соціального розвитку країни за ступенем гостроти. Таким чином, згідно з підсумковою оцінкою (SWOT аналізом, експертними оцінками й оцінками населення) визначено такі конкурентні переваги України в розвитку:

- високотехнологічного агропромислового комплексу;
- виробничої та соціальної інфраструктури;
- середнього та малого бізнесу, туристично-рекреаційної сфери освіти і науки в напрямі європейського науково освітнього простору.

Розглянемо фінансування сільськогосподарських виробників з боку державної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку земельних відносин в Україні. 2021. URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/zemlya.pdf2> (дата звернення 20.11.2023).
2. Балацький О. Ф. Економічний потенціал адміністративних і виробничих ситем: моногр. Суми: Університетська книга, 2006. 972 с.
3. Лапін Є. В. Економічний потенціал підприємств промисловості: формування, оцінка, управління: дис. д-ра екон. наук: спец. 08.07.01. Харків, 2006. 432 с.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Коноваленко А.С.

д.е.н., доцент,

професор кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Сучасний бізнес в Україні стикнувся з загрозами та викликами, пов'язаними з військовими діями на території України, окупацією територій, необхідністю релокацію бізнесу, забезпечення його життєздатності під час блекаутів, втратою кадрового потенціалу, руйнуванням виробничих потужностей тощо. Водночас, все частіше постає питання необхідності визначення стратегії розвитку бізнесу у довгостроковій перспективі з орієнтиром на інтеграцію до європейського простору, що привертає увагу дослідників, науковців, експертної спільноти. З іншого боку, науковців стикнулись з проблемою різниці сприйняття самого поняття «відбудова економіки», «відновлення України», відсутнє єдине розуміння того, що саме мається на увазі під подальшим стратегічним розвитком цілісності економічної системи держави в цілому, так і окремих галузей зокрема [1, с.142].

Міжнародним фондом «Відродження» за підтримки Європейського Союзу було ініційовано проведення дослідження з метою визначення сприйняття громадським суспільством вектору відновлення України, пріоритетів подальшого розвитку та ризиків, що можуть ускладнити процес ефективної відбудови. Відновлення України передбачає як відбудову фізичної інфраструктури, відновлення людських ресурсів, так і створення передумов для відновлення людських ресурсів й відновлення соціальних, міжнародних, економічних зв'язків [2, с.9].

За результатами проведення глибинних інтерв'ю в ході здійснення якісного дослідження було визначено ключові напрями подальшого відновлення України:

1. Необхідність позбавлення радянської спадщини та деколонізація країни (як переосмислення історії, спадку та впливу культур попередніх історичних періодів) на загальнонаціональному, інституціональному та особистісному рівнях, через зміну сприйняття цінності державності України, ;
2. Відновлення взаємної довіри та формування нового суспільного договору;
3. Модернізація та реформування, у тому числі переосмислення економічної моделі розвитку країни.

Практична площина концептуальних змін стосується архітектури суб'єктів і процесів відновлення, пріоритетних напрямів та заходів для досягнення результатів.

Концептуальна площина концептуальних змін в Україні передбачає переосмислення фундаментальних принципів функціонування і розвитку українського суспільства та держави після війни [2, с.5].

За результатами дослідження визначено, що подальші економічні реформи мають бути спрямовані на реформування податкової системи, дерегуляційної реформи, трансформації системи корпоративного управління, перебудови системи функціонування Державної митної служби, реформи енергетичного сектору, земельної реформи тощо. Однак, це неможливо здійснити без посилення спроможності громад, формування відповідальності громадян за розвиток територій, інвестиції у розвиток громад тощо.

З огляду на необхідність забезпечення взаємодії усіх суб'єктів заради відновлення України актуальним є впровадження Quadruple Helix моделі (рис. 1), що передбачає інноваційне забезпечення економіки на основі взаємодії науки та освіти, діяльності державних органів влади та інституцій, залучення громад та активного соціуму на принципах доброчесності та демократичних цінностей. Застосування даного підходу забезпечить встановлення правил та

принципів стимулювання інноваційної діяльності, що не суперечить законам ринкової саморегуляції [3, с.9]. Дана модель зосереджується на взаємодії чотирьох основних підсистем у інноваційних системах та дозволяє забезпечити поєднання державного, ринкового та соціального регулювання формує сприятливі умови для створення ефективних моделей та політики реалізації цілей сталого розвитку суспільства через формування рамок та забезпечення достатнього рівня контролю додержання правил поведінки на ринку інноваційних товарів і послуг.

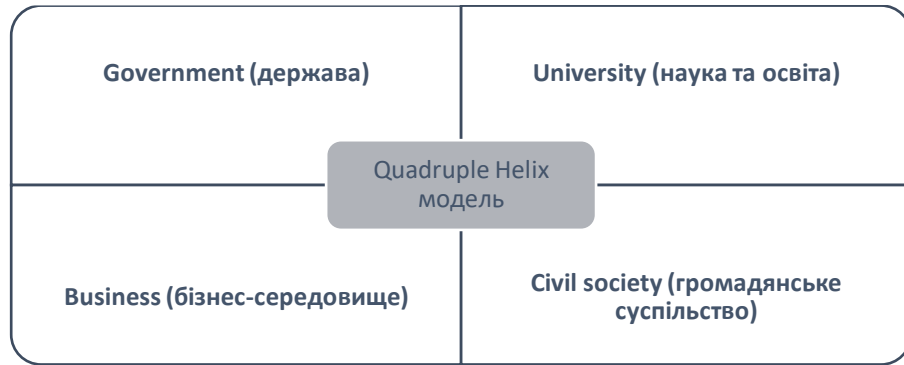

Рис. 1. Quadruple Helix модель впровадження інноваційних змін при визначенні європейського вектору розвитку

Стратегічний вектор розвитку бізнесу має передбачати ключові напрями, зокрема, сталий розвиток інноваційного простору, забезпечення інклюзивності діяльності підприємств для безбар'єрності для людей з інвалідністю, врахування природоорієнтованих рішень, впровадження циркулярної економіки та напрямів біоекономіки тощо.

Водночас, українські підприємці наразі зосереджені на забезпеченні виживання бізнесу, мало приділяючи увагу перспективному розвитку. Підприємства мають забезпечувати здійснення господарської діяльності, створювати нові робочі місця, сплачувати податки. За таких умов роль економічної науки у реалізації ключових напрямів євроінтеграційного розвитку бізнесу передбачає визначення вектору здійснення наукових досліджень, проведення аналітичної роботи, визначення прогнозів та трендів, генерації нових знань, впровадження інновацій, забезпечення трансферу технологій, здійснення апробації та впровадження наукових здобутків. Вбачаючи те, що найважливішим завданням, є відновлення людського ресурсу, необхідним стає державна підтримка освіти задля забезпечення потреби у фахівцях, формування інтелектуального потенціалу суспільства [2, с.59].

Центральною ланкою у забезпеченні європейського вектору розвитку бізнесу є діяльність органів влади, що мають забезпечити завдання стратегічної рамки та визначення пріоритетів відновлення, розробити нормативно-правову базу, забезпечити консолідацію інформації про потреби громад, формування єдиної бази даних, здійснити аналіз потреб та запитів про необхідність надання підтримки тому чи іншому сектору економіки. Важливим постає завдання залучення агентів змін до співпраці та взаємодії, здійснення експертизи та створення робочих груп, здійснення координації, відновлення інфраструктури, надання всебічної підтримки (у т.ч. фінансової, організаційної, інформаційної тощо). Залучення потенційних інвесторів та міжнародної підтримки.

Таким чином, всебічний аналіз проблематики забезпечення європейського вектору розвитку бізнесу, залучення учасників до впровадження інноваційної політики здатне забезпечити трансформацію та відновлення української економіки у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Коноваленко А.С. Напрями підвищення ефективності управління проектами. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2023. № 2 (48). С. 140-147
2. Відновлення України: пріоритети, ризики, включеність. Міжнародний фонд «Відродження» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.irf.ua/publication/ukraine-recovery-cs-research-ua/> (дата звернення 21.11.2023 р.)
3. Болтянська Л.О. Вибір ідеї та фінансування стартапів // Л.О. Болтянська, Л.О. Андреева, О.І. Лисак // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2021. №1.(43) С.5-12 DOI: 10.31388/2519-884X-2021-43-5-11 URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/14978>

ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Красномовець В. А.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри туризму і готельно-ресторанної справи Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Зростаюче занепокоєння щодо зміни клімату та викидів вуглецю призвело до запровадження низки глобальних, національних і місцевих ініціатив, спрямованих на захист планети та створення більш стійкого майбутнього. Одним з таких підходів є розвиток екологічного або зеленого менеджменту.

Екологічний менеджмент — це підхід до управління організацією, спрямований на зменшення впливу бізнес-операцій на навколишнє середовище, одночасно підвищуючи ефективність і прибутковість бізнесу. У центрі уваги екологічного менеджменту – стійкість, а також прийняття рішень і вжиття дій, які є екологічно відповідальними, соціально вигідними та економічно життєздатними. У цій статті обговорюватиметься концепція екологічного менеджменту, його важливість, переваги та проблеми, а також стратегії впровадження практик зеленого менеджменту в організаціях [3].

Екологічний менеджмент — це проактивний підхід до управління бізнесом таким чином, щоб мінімізувати вплив його діяльності на навколишнє середовище. Це передбачає прийняття стратегій і практик, які зменшують відходи, зберігають енергію та природні ресурси, а також мінімізують забруднення. Екологічний менеджмент виходить за рамки простого дотримання екологічних норм; це передбачає взяти на себе провідну роль у захисті навколишнього середовища та сталому розвитку [3].

За своєю суттю екологічне управління полягає в усвідомленні того, як організаційна поведінка, методи роботи чи методи виробництва впливають на навколишнє середовище, і що може зробити кожне підприємство, щоб зменшити свій «слід» на навколишнє середовище та покращити свій бізнес. Це може включати такі заходи, як:

- зменшення забруднення;
- впровадження ініціатив щодо переробки та зменшення відходів;
- використання стійких ланцюжків постачальників і виробництва;
- збільшення використання відновлюваної та зеленої енергії;

– компенсація свого вуглецевого сліду екологічними ініціативами, такими як відродження дикої природи, програми висадки дерев або партнерство з екологічними благодійними організаціями;

– інвестиції в зелені технології.

Багато хто з нас хоче зробити свій внесок в турботу про навколишнє середовище, і для цього є багато вагомих причин. Запобігання забрудненню, наприклад, може покращити наше здоров'я; захист дикої природи означає, що ми можемо продовжувати насолоджуватися нашим природним світом; а зменшення споживання зберігає ресурси на майбутнє [2].

Практики екологічного менеджменту (GMP) мають значення не лише для покращення ефективності діяльності організації (екологічної, економічної та соціальної), а й можуть підтримувати конкурентну перевагу. Результати дослідження [1] показали, що малі та середні підприємства сфери гостинності повинні зосередитись на створенні культури піклування про навколишнє середовище та активно залучати працівників до зелених ініціатив для підвищення сталої ефективності. Дослідження є важливим, оскільки воно допомагає зрозуміти роль проекологічної поведінки працівників у екологічному управлінні та стабільній продуктивності в малому та середньому гостинному бізнесі та може допомогти галузі прийняти більш стійкі практики [1].

До основних переваг екологічного менеджменту слід віднести:

1. Економія коштів. Практики екологічного управління можуть допомогти організаціям зменшити витрати за рахунок збереження енергії та природних ресурсів, зменшення відходів і підвищення ефективності роботи.

2. Покращена репутація бренду: організації, які застосовують екологічні методи управління, часто сприймаються як соціально відповідальні та екологічно свідомі, що може підвищити репутацію їх бренду та привернути увагу клієнтів.

3. Збільшення лояльності клієнтів: клієнти все більше усвідомлюють вплив продуктів і послуг, які вони споживають, на навколишнє середовище. Організації, які можуть продемонструвати прихильність до сталого розвитку, з більшою ймовірністю утримають лояльних клієнтів.

4. Покращення морального духу співробітників: екологічне управління може допомогти створити більш зацікавлену та мотивовану робочу силу, демонструючи прихильність екологічній відповідальності та сталому розвитку.

5. Відповідність нормативним вимогам. Організації, які застосовують екологічні методи управління, з більшою ймовірністю дотримуватимуться екологічних норм, зменшуючи ризик штрафів, судових позовів і шкоди репутації [3].

Незважаючи на те, що екологічне управління має багато переваг, існує також кілька проблем, з якими організації можуть зіткнутися під час впровадження цих практик. Деякі з ключових проблем включають:

1. Початкові витрати: Впровадження практики екологічного менеджменту може вимагати початкових інвестицій у нові технології, інфраструктуру та навчання. Ці витрати можуть бути значною перешкодою для деяких організацій.

2. Стійкість до змін: деякі працівники або зацікавлені сторони можуть протистояти змінам у діяльності чи культурі, які необхідні для впровадження екологічних практик управління. Організації повинні бути готові подолати цей опір і за потреби забезпечувати навчання та підтримку працівників.

3. Відсутність досвіду: впровадження методів екологічного менеджменту може вимагати спеціальних знань у таких сферах, як енергоефективність, зменшення відходів або екологічний дизайн. Організаціям може знадобитися наймати зовнішніх експертів або проводити навчання для співробітників для розвитку цих знань.

4. Складність. Запровадження практики екологічного управління може бути складним і вимагати змін у багатьох сферах діяльності організації. Координація та комунікація є важливими для того, щоб усі зацікавлені сторони були узгоджені та ефективно працювали разом [3].

Таким чином, екологічний менеджмент являє собою інноваційний підхід до організації процесу управління. Суть його полягає в забезпеченні такої діяльності, що становитиме екологічно орієнтований вектор концепції сталого розвитку. Впровадження даних засад є запорукою інноваційного розвитку та забезпечення конкурентних переваг.

Список використаних джерел

1. Elshaer IA, Azazz AMS, Fayyad S. Green Management and Sustainable Performance of Small- and Medium-Sized Hospitality Businesses: Moderating the Role of an Employee's Pro-Environmental Behaviour. *J Environ Res Public Health*. 2023. Vol. 20(3). P. 2244. <https://doi.org/10.3390/ijerph20032244>.
2. Green Management. URL: <https://www.mindtools.com/aevwa71/green-management> (дата звернення 01.12.2023).
3. What is Green Management? URL: https://www.mbaknol.com/modern-management-concepts/what-is-green-management/#google_vignette (дата звернення 01.12.2023).

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОПОЗИЦІЇ СОНЯШНИКУ НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Кукіна Н. В.

к.е.н., доцент, завідувачка кафедри маркетингу

Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Петлюк Н. І.

здобувач ОС «Бакалавр» за спеціальністю 241 «Готельно-ресторанна справа»

Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Україна, в останні роки, є світовим лідером виробництва та експорту соняшникової олії. Не дивлячись на військові події, підвищення рівня політичних і економічних ризиків, олійно-жирова галузь продовжує свій розвиток та демонструє активне нарощування експортного потенціалу. Так, за 11 місяців маркетингового року 2022-2023 наша країна експортувала 5,2 млн т соняшникової олії, що становить майже 40% всього світового експорту [4]. У порівнянні з попереднім маркетинговим роком, обсяг експорту олії збільшився на 26%. Тому, виробництво соняшнику сільськогосподарськими товаровиробниками є стратегічно важливим видом діяльності аграрного сектору економіки для загального розвитку України [2].

Через окупацію Південних регіонів України країною-агресором, в 2022 р. частка землі під посівами сільськогосподарських культур зменшилась по відношенню до рівня 2021 р. на 29% [3], що зумовило скорочення питомого показника виробництва продукції рослинництва на 6%. Обсяги виробництва соняшнику не стали винятком. Так, зменшення посівних площ культури у 2022 р., порівняно з 2021 р., у зв'язку з військовими подіями, становило 1840 тис. га, зокрема: у Запорізькій області – 465 тис. га, Херсонській – 349 тис. га, Луганській - 442 тис. га, Харківській – 342 тис. га [4].

Розглянемо динаміку формуючих факторів пропозиції соняшнику в Україні в табл.1.

З приведених даних бачимо, що за період 2019-2022 роки відбулося значне погіршення екстенсивних та інтенсивних факторів формування пропозиції на ринку. Так, площа посівів

соняшнику збільшилася з 5928 тис. га до 6622 тис. га у 2021 р., але у 2022 р. розмір площі скоротився до 4817 тис. га або на 27,3%.

Таблиця 1

Показники формування пропозиції соняшнику на внутрішньому ринку України за 2019-2022 роки

Показники	Роки				2022 р. у % до 2019 р.
	2019	2020	2021	2022	
Площа, з якої зібрано врожай соняшнику, тис. га	5928	6457	6622	4817	77,0
Урожайність соняшнику, т/га	2,57	2,03	2,46	2,17	93,3
Валовий збір соняшнику, тис. т	15254	13110	16392	10473	71,7

Джерело: складено за даними [4;5]

Причиною цього є втрата землі, яка знаходиться в тимчасовій окупації, під активними бойовими діями або замінована. Урожайність культури у 2022 р., порівняно з 2019 р., знизилася на 6,7%. Це було зумовлено зниженням рівня витрат на виробництво, а саме на добрива, засоби захисту рослин, насіння тощо. Таким чином, умови виробництва культури стають складнішими.

З метою визначення тенденцій подальшого розвитку виробництва соняшника застосуємо трендове моделювання (рис. 1).

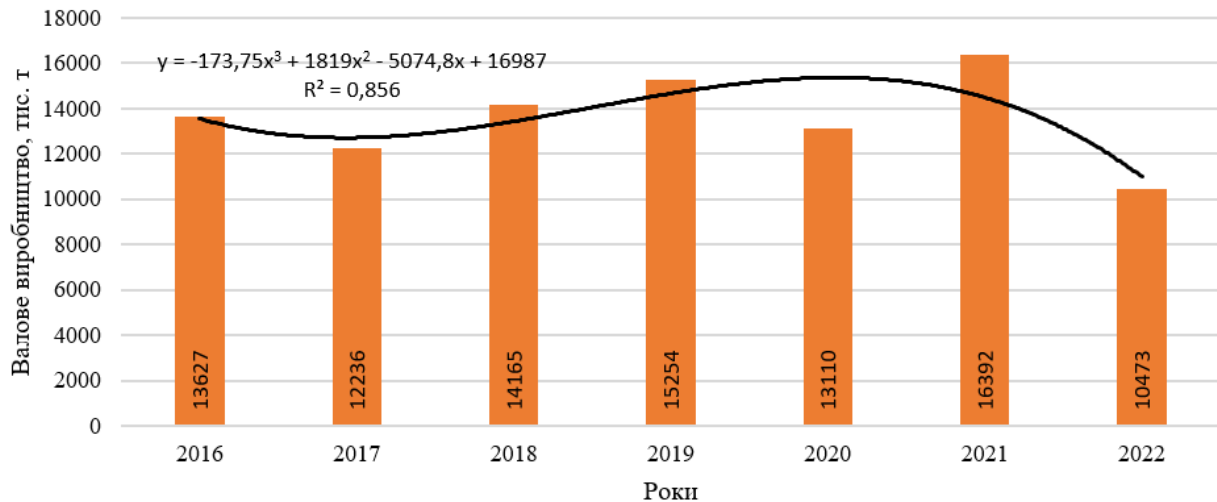

Рис. 1. Трендова динаміка валового виробництва соняшнику в Україні за період 2016-2022 рр.

Джерело: складено за даними [4;5]

Отримане рівняння кривої тренду демонструє негативну динаміку обсягів виробництва соняшнику на найближчі 3 роки. Таким чином, можемо прогнозувати скорочення виробництва культури, і, як наслідок, переробної продукції соняшнику. Тому, вже сьогодні необхідно впроваджувати інноваційний підхід до виробництва сільськогосподарської культури, що значно підвищить продуктивність одного гектару посівної площі та урожайності соняшнику [1].

Отже, сучасні військово-політичні події негативно впливають на формування пропозиції соняшнику на внутрішньому ринку України. За незмінності умов виробництва культури найближчими роками пропозиція соняшнику продовжуватиме скорочуватися, що негативно вплине на переробну промисловість та експортні позиції на світовому ринку соняшникової олії. Тому актуальним сьогодні є впровадження у виробництво соняшнику інновацій у технології

обробки ґрунту, догляду за посівами, збору урожаю тощо, що підвищить урожайність культури та продуктивність 1 га посівної площі [1]. Саме інноваційний підхід здатний, за умов скорочення сільськогосподарських угідь, забезпечувати високі валові збори соняшнику та утримувати лідерські позиції на ринку соняшникової олії.

Список використаних джерел

1. Захарченко О. Г., Кукіна Н. В. Енергетичний менеджмент в аспекті підвищення ефективності виробництва насіння соняшнику. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. Вип. 2. С. 407-410
2. Кукіна Н. В., Бакіна Т. В. Оцінка експорту як важеля конкурентоздатності національної економіки. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1. С. 804-808.
3. Огляд збитків від війни в сільському господарстві України. *Непряма оцінка пошкоджень*. 2022. Вип. 2. URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/damagesreport> (дата звернення 21.11.2023).
4. Огляд українського ринку соняшнику та соняшникової олії - 2022/23. URL: <http://shareupotential.com/ru/BE/ukrainian-podsolnechnik-maslo-2023.html> (дата звернення 21.11.2023).
5. Статистична інформація / Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 21.11.2023).

ДРОПШИПІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В ЕЛЕКТРОННІЙ ТОРГІВЛІ

Лисак О. І.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Кількість оптових та роздрібних торгових підприємств в Україні постійно збільшується. Одним із визначальних чинників успішної діяльності торговельних підприємств є наявність достатньої величини оборотного капіталу.

Успішне управління оборотним капіталом торговельного підприємства буде визначальним для його ефективного функціонування у майбутньому. У сфері торгівлі оборотні активи складають значну частину валютного балансу. Це найбільш легко реалізовуваний капітал, і результати економічної діяльності та фінансовий стан підприємства значною мірою залежать від стану і раціонального використання цих активів.

Етап становлення торговельного підприємства зазвичай характеризується недостатністю ресурсів для формування необхідного розміру оборотних активів. Підприємства стикаються з проблемою пошуку фінансових ресурсів для закупівлі товарів в потрібній кількості. Одним із наслідків є невеликий асортимент товарів для продажу та неможливість сформувати достатній товарний запас.

В електронній торгівлі можливим рішенням проблеми недостатності оборотного капіталу є здійснення на початковому етапі торговельної діяльності за допомогою дропшипінгу.

Дропшипінг – це практика продажу товарів, які відправляються покупцю безпосередньо від виробника, дистриб'ютора або постачальника. Ритейлери, які продають способом дропшипінгу, не зберігають запаси на складі та не купують товари заздалегідь для продажу – натомість замовлення клієнтів надсилаються постачальнику для виконання, при цьому

продавець збирає різницю між ціною продажу товару та його оптовою ціною за вирахуванням певних комісій.

Багато ритейлерів електронної комерції вважають дропшипінг надзвичайно привабливим. Ідея продавати товари без необхідності формування запасів або турбот про доставку подобається багатьом, особливо тим, хто тільки починає. Без необхідності інвестувати в склади або продукти, і, як правило, через низький стартовий капітал, бізнес з дропшипінгу електронної комерції часто здається найкращою можливістю для починаючого підприємця. Дропшипінг є популярним способом організації продажів для нових компаній, оскільки він пропонує низькі бар'єри входу, гнучкість і просте тестування. Цей ринок зростає у всьому світі; з 2020 по 2026 рік очікується, що середньорічний темп зростання становитиме 24%. Значне зростання відбудеться у 2026 році, коли прогнозується зростання на 27,82%. [1]

Водночас, іноді підприємці недооцінюють дропшипінг, вважають його недостатньо ефективним. «Завдяки низьким початковим капіталам і накладним витратам дропшипінг заслужив репутацію схеми «легких грошей і швидкого збагачення», — каже Шейн Ліу, експерт з оптимізації пошукових систем First Page. «Звичайно, деякі люди скептично ставляться до дропшипінгу».[2]

Так, дійсно, схема організації торгівлі засобами дропшипінгу є доволі простою (рис. 1).

Насправді, продажі за системою дропшипінгу потребують значних зусиль та певних знань з бізнесу та маркетингу. Ноа Вікхем, власника IdleShopper, чий магазин дропшипінгу генерує у середньому 40% валового прибутку та 20% чистого прибутку стверджує: «Це дійсно залежить від продуктів, які ви продаєте, і від того, наскільки серйозно ви докладаєте маркетингових зусиль. Однак майже будь-який магазин дропшипінгу може бути прибутковим за відповідних обставин». [3]

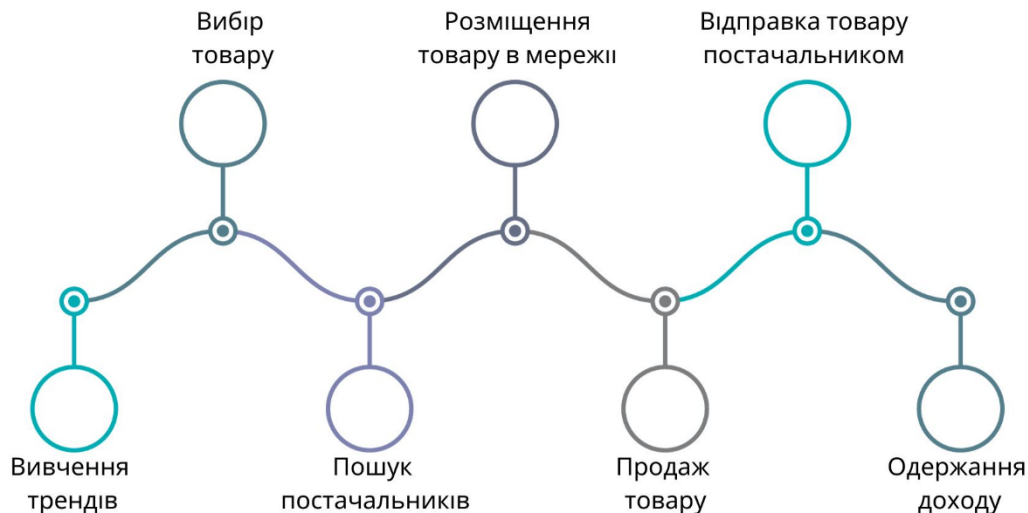

Рис. 1 Схема організації торгівлі через дропшипінг.

У бізнесі, орієнтованому на продажі, в будь-якому разі необхідно бути компетентним продавцем. Багато дропшипперів продають свою продукцію на своїх веб-сайтах або в профілях у соціальних мережах.

Чудова стратегія продажів не може працювати без загальної бізнес-стратегії. Щоб виділитися серед інших, необхідно фахово підходити до усіх аспектів діяльності компанії. При торгівлі за дропшипінгом необхідно опанувати певні навички:

1. Бухгалтерія та загальні фінанси. Щоб усунути більшість фінансових недоліків, важливо розраховувати норму прибутку, яка є справедливою для як для бізнесу, так і для покупців. Актуальними будуть знання бухгалтерського обліку, які допоможуть орієнтуватися в питаннях оподаткування і управління рахунками-фактурами.

2. Уміння знаходити відмінних постачальників. Дропшипінг суттєво залежить від постачальників. Щоб мінімізувати проблеми із якістю товарів, термінами доставки та шахрайством постачальників, важливо ретельно перевіряти компанії, з якими планується співпраця.

3. Навички обслуговування клієнтів. Репутація бізнесу будується завдяки відгукам покупців, вмінням вирішувати конфлікти та реагувати на негатив. Тому спілкування із покупцями є важливим на кожному етапі продажу товарів.

4. Організованість та контроль часу. Відсутність товарних запасів, складського обліку та робіт по відправці товарів створює ілюзію низьких затрат часу при продажах по дропшипінгу. Проте цей час необхідно використовувати для відстеження трендів, пошуку постачальників та контролю за виконанням замовлень.

5. Адаптивність, гнучкість і винахідливість. Усі компанії мають бути адаптованими, але в дропшипінгу ця навичка є важливою з двох причин. По-перше, потрібно вміти вчасно змінити товар на основі коливань ринку та потреб клієнтів. Також корисною буде навичка швидко знаходити рішення у випадку проблем у постачальників, наприклад раптового закінчення товару.

6. Вміння мислити нестандартно. Зазвичай, при дропшипінгу однаковий товар продають багато компаній. Висока конкуренція в так званих «перегрітих» нішах потребує творчого підходу до «відбудовування» від конкурентів та залучення покупців.

7. Технічні навички. Багато платформ пропонують шаблони сайтів для організації продажів, проте стати по-справжньому конкурентоздатним можна лише у випадку створення неординарної платформи, яка буде вирізнятися від інших та задовольняти усі потреби цільової аудиторії. Знадобляться також вміння використовувати інструменти Google Analytics та пошукової SEO-оптимізації.

8. Навички маркетингу/контент-маркетингу. Розуміння принципів роботи e-mail-маркетингу, SMM, , Google AdWords і реклами з оплатою за клік (PPC) також можуть підтримувати конкурентоспроможність бренду. Без реклами навіть найкращі продукти складно продати, тому необхідно інвестувати в маркетингову стратегію.

9. Рішучість та терпіння. Ведення бізнесу може бути стресовим, сповненим помилок та неправильних рішень. Необхідно бути готовим до втрат, а також не варто розраховувати на прибуток в перші місяці створення бізнесу. Важливим має стати розуміння, що лише готовність долати труднощі та націленість на результат дозволить досягти успіху.

Концепція дропшипінгу існує вже деякий час і все частіше використовується різними онлайн-бізнесами. Однак, незважаючи на те, що це стало звичним явищем у сучасну епоху електронної комерції, цей напрям організації роботи торговельного підприємства є достатньо ефективним та може використовуватись малими підприємствами та фізичними особами-підприємцями не лише на початковому етапі становлення, а й впродовж усього періоду функціонування підприємства

Список використаних джерел

1. The ultimate shopify dropshipping guide. URL: <https://www.oberlo.com/blog/shopify-dropshipping-guide> (дата звернення 01.12.2023)
2. Firstpage. URL :<https://www.firstpagedigital.sg/> (дата звернення 01.12.2023)
3. Is Dropshipping Worth It? (6 Things To Know). URL :<https://www.shopify.com/blog/is-dropshipping-worth-it?term> (дата звернення 01.12.2023)

4. Shevchenko I., Lysak O., Zalievska-Shyshak A., Mazur I., Korotun M., & Nestor V. Digital Economy in a Global Context: World Experience. *International Journal of Professional Business Review*. 2023. Vol. 8(4).e 01551. <https://doi.org/10.26668/businessreview/2023.v8i4.1551>.

5. Лисак О. І., Тебенко В. М. Інноваційні методи інтернет-торгівлі. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2020. № 2(39). С. 103-111.

6. Стендер С. В., Лисак О. І., Лук'яненко Н. Е. Розвиток електронної комерції та її вплив на цифрову економіку. *Академічні візії*. 2023. № 24. С. 32-36.

МЕТАПРОСТІР ЯК ІННОВАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Мельник О. В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

В умовах загострення загроз України під час воєнного стану, актуалізується проблема захисту національних інтересів, зокрема захисту фінансового ринку, який пов'язує усі сфери економіки, здійснює зберігання коштів та кредитне обслуговування клієнтів через національні та валютні потоки. Фінансовий ринок України, залежний від зовнішніх регуляторних механізмів захисту національної грошової одиниці, капіталізації та розподілу капіталу на електронних носіях платіжних систем, яким характерний сегментарний цифровізований метапростір в інноваційному середовищі цифрових технологій. Це призводить до формування нових сервісів, форм і моделей управління платіжними системами на засадах інноваційності, прозорості як домінуючих важелів розвитку фінансової інфраструктури національних та світової економічних систем [1].

Метапростір як інноваційне середовище цифрових технологій на фінансовому ринку України є віртуальною мережею соціальної взаємодії людей із віртуальними цифровими об'єктами за допомогою технологій віртуальної, доповненої або змішаної реальності [10]. Метапростір, як будь-який організм, вважається ітерацією тривимірного віртуального світогляду, де цифрові технології поглинають реальні фінансово-економічні відносини між суб'єктами бізнесу на фінансовому ринку та постійно абсорбують у свою діяльність все нові і нові інноваційні ідеї, які відкривають доступ до нових можливостей. У широкому розумінні метапростір – це цифрова екосистема, побудована на різних видах 3D-технологій, програмному забезпеченні для спільної роботи в режимі реального часу та інструментах децентралізованих фінансів на основі блокчейну [9]. Так, з'явилися фінансові технології («фінтех»), які через інноваційні методи та ідеї впроваджують у фінансову сферу нові можливості для функціонування банківських та інших фінансових установ.

В даний час існує безліч світів метапростору на фінансовому ринку. Однак консенсус полягає в тому, що вони з часом стануть взаємопов'язаними. Споживачі послуг фінансових установ можуть носити з собою свої цифрові персони та активи в одному взаємопов'язаному просторі. По суті, метапростір на фінансовому ринку є підсвітом в одному гігантському просторі світового фінансового ринку. Відповідно фінансова система країни, що розвивається в метапросторі, залежать від ступеня інтегрованості між віртуальними світами фінансового ринку та дозволяє переносити данні, управляти та користуватись інтерфейсами. Для цього користувачі фінансових установ використовують сучасні технології, такі як віртуальна реальність (VR), доповнена реальність (AR), тактильні датчики та багато іншого [10]:

віртуальна реальність – це змодельоване 3D-середовище, яке дозволяє користувачам взаємодіяти з віртуальним оточенням у спосіб, що наближає реальність до того, як вона

сприймається через наші органи чуття. Таке наближення реальності зараз зазвичай досягається за допомогою гарнітури віртуальної реальності, яка перехоплює поле зору користувача та дозволяють більш реалістично взаємодіяти з віртуальним середовищем; доповнена реальність менш захоплююча, ніж віртуальна. Вона додає цифрові накладки на реальний світ через певний тип ресурсів для користувачів, які можуть взаємодіяти зі своїм реальним оточенням за допомогою дій, яким надається вигляд легальних та (або) економічно обґрунтованих. Це надає цифровій взаємодії вигляд фізичного простору на фінансовому ринку. Тобто, існують можливі три сценарії розвитку метaproстору на фінансовому ринку при його впровадженні [10]: метaproстір залишається сферою додатків фінансових установ, що використовуються споживачами платіжних системах, але не розширює всеохоплюючу віртуальну реальність; метaproстір контролюється великими конкуруючими екосистемами – наприклад, метасвітами Apple і Android – з обмеженою функціональною сумісністю; метaproстір – це динамічний, відкритий і взаємодіючий простір, подібний до інтернету, але у форматі 3D.

На фінансового ринку існує конфлікт інтересів, який маскується у вигляді оптимізації інформаційних носіїв для прискорення потоку фінансових ресурсів через електронні платежі. Тому миттєвий захист платіжних операцій в мережі фінансових установ за допомогою метaproстору в 3D-середовищі є результатом своєчасного реагування електронного фінансового регулятора на шахрайство та дезінформацію щодо правомірності здійснення фінансових потоків між користувачами платіжних систем [8].

Суб'єкти фінансового ринку експериментують з метавіртуальними додатками на робочому місці, які були розгорнуті під час пандемії для підтримки віддаленої роботи. Так, корпоративні функції додатків метaproстору на фінансову ринку включають в себе наступні типи: цифрові аватари-близнюки, які існують не лише на екранах комп'ютерів, але й у вигляді голограм на основі штучного інтелекту або голографічних зображень (наприклад, менеджер фінансової установи може активувати свою голограму на основі штучного інтелекту, щоб взаємодіяти з кількома групами зацікавлених сторін одночасно); метавсесвіт для спільної роботи, як додаток «елемент реалістичності» до віддаленої роботи (наприклад, створення 3D-кімнат, де співробітники можуть співпрацювати) [10].

Об'єктивно складна для фінансових установ ситуація, під час воєнного стану в Україні, загострюється тією обставиною, що цифровізація фінансових операцій здійснюється надзвичайно швидкими темпами, практично не залишаючи часу на адаптацію до принципово нової віртуальної реальності. Ці обставини змушують фінансовий ринок України інтегруватись у інноваційній цифровій екосистемі, що включає мобільні додатки, безконтактні платежі, онлайн-кредитування, електронні гроші тощо.

Метпростір є кіберзахистом інформаційних технологій як складна керуючою технологічною системою фінансового ринку, з набором конкретних процесів і засобів управління безпекою (захисту як від окремих видів загроз або розслідувань кіберінцидентів, до більш широких – застосування стандартів конфігурації та харденінга безпеки) [7]. Відповідно, інноваційні технології метaproстору є інформаційними носіями персоналізаційного захисту фінансових операцій клієнтів фінансових установ, що вимагає комплексного, чітко спланованого, поетапного проекту впровадження фінтек-екосистем. Такий комплекс об'єднує підходи до виявлення загроз функціонування інформаційних систем фінансових установ. Він починається з технологічних операцій захисту (оптимізація всієї ІТ-інфраструктури фінансових установ) до можливих загроз (безпека ІТ-технологій фінансових установ), а також інформаційного захисту всього фінансового сектору – робота з керівництвом щодо розуміння всіх можливих ризиків кібератак, дотримання вимог законодавства, використання інструментів централізованого моніторингу) та проведення тренінгів з персоналом (конфіденційність даних, кваліфікація, робота з носіями інформації, функціонування серверів банку) [2].

Регуляторний механізм фінансового ринку України, здійснюється за принципами синергізму та гібридності. Це суттєво покращує процес кіберзахисту платіжних систем, як складової національної безпеки держави. Він здійснюється через інтеграцію інформаційних ресурсів (ІР) фінансових установ країни в світову фінансову систему, що суттєво зменшує загрози кіберінцидентів та створює платформу для розвитку фінтех-екосистем, як мережі інноваційних технологій мето простору [5]. З позицій кіберзахисту фінансового ринку, фінтех-екосистеми дозволяють визначити рівень ієрархії обслуговування учасників та користувачів Системи електронних платежів Національного банку України (СЕП НБУ) на основі комплексного оцінювання об'єктів загроз, а саме: інформаційної безпеки (IS), безпеки оверсайту платіжних систем (SOPS), безпеки платіжного портфеля фінансових установ (SPPB) [3; 7]. Він включає в себе: побудову інтегрованої моделі конфіденційності, цілісності, автентичності та достовірності фінансових послуг при зміні інформаційних ресурсів, за умови визначення ймовірності впливу загроз на об'єкти IS, SOPS, SPPB, що забезпечують обслуговування учасників та користувачів СЕП НБУ; індикатори захисту інформаційних ресурсів на умовах оверсайту платіжних систем та платіжного портфеля фінансових установ для забезпечення кіберзахисту СЕП НБУ [3; 7].

Таким чином, розвиток інноваційних технологій метапростору змінив український фінансовий ринок. Під впливом зовнішніх факторів розпочато цифровізацію екосистеми в усіх сферах суспільного життя. Визначною ознакою сучасного розвитку фінансового ринку – поява нових гравців даного ринку – фінтах-компаній, які не є фінансовими посередниками, проте вони використовують певні технологічні розробки й спеціалізоване програмне забезпечення для надання визначеного виду фінансових послуг, замінюючи традиційних фінансових посередників [6]. Динамічний розвиток фінтех-екосистем забезпечив функціонування технологій розподіленого доступу (блокчейн), штучного інтелекту, аналітики великих даних (Big Data), інтерфейси програмування додатків, хмарні технології, біометрію та інше. У широкому розумінні фінтех-екосистема – сфера фінансової системи країни, що об'єднує компанії, які використовують новітні розробки для надання якісніших послуг на фінансовому ринку, а у вузькому розумінні – це компанії, що належать до галузі фінансового обслуговування користувачів платіжних систем [4].

Список використаних джерел

1. Doran N. M., Bădîrcea R. M., Manta A. G. Digitization and Financial Performance of Banking Sectors Facing COVID-19 Challenges in Central and Eastern European Countries. *Electronics (Switzerland)*. 2022. № 11(21). P. 3483.
2. Eisenbach T. M., Kovner A., Lee M. J. Cyber risk and the U.S. financial system: A pre-mortem analysis. *Journal of Financial Economics*. 2022. № 145(3). P. 802-826.
3. Fintech development strategy in Ukraine until 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin/uploads/article/Strategy_finteh2025.pdf?v=4 (дата звернення 20.11.2023).
4. Pavlenko L. I. Financial technologies: development and regulation. *Economy and society*. 2017. № 13. P. 1193-1200.
5. Reagan J. R., Raghavan A., Thomas A. Quantifying risk: What can cyber risk management learn from the financial services industry? URL: <https://www2.deloitte.com/insights/us/en/deloitte-review/issue-19/quantifying-risk-lessons-from-financial-services-industry.html> (дата звернення 20.11.2023).
6. Semenog A. Yu., Tsyruyk S. V. Trends in the development of Fintech services on the world and domestic markets of financial services. *Business Inform*. 2018. № 10. P. 327-334.
7. Trusova N. V., Chkan I. O. Payment systems in Ukraine and the risks of their operation. *Business Inform*. 2021. № 1. P. 257-263.

8. Trusova N.V., Chkan I.O., Kondratska N.M., Zakharova N.Yu., Osypenko S.O. Cybersecurity of the Banking Sector in the Context of Digitalization of the World's Economy. *The Banking Law Journal*. 2023. №140(9). P. 471-502.

9. Volosovich S. V., Vasylenko A. V. Regtech in the financial technology ecosystem. *Modern Economics*. 2019. № 15. P. 62-68.

10. What is the metaverse? An explanation and in-depth guide. URL: <https://www.techtarget.com/whatis/feature/The-metaverse-explained-Everything-you-need-to-know> (дата звернення 20.11.2023).

БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Павлова М. Б.

к. е. н.,

*Викладач кафедри менеджменту ВСІП Хмельницького політехнічного фахового коледжу
НУ «Львівська політехніка»*

Початок війни в Україні завдав суттєвих втрат українському бізнесу. За загальними підрахунками сума втрат малого та середнього бізнесу (МСБ) перевищила 83 мільярди доларів США. При цьому понад 10 мільйонів українців залишилися без житла і були змушені переїхати або у більш безпечні регіони країни, або за кордон, а бізнесу довелося пристосуватися до нових умов та вирішувати ряд проблем [3].

За півтора роки війни ситуація змінилась. На український ринок повернулись компанії, повернулась і значна частина працездатного населення. Якщо протягом 2022 року бізнес не мав можливості спланувати свою діяльність навіть на місяць, то зараз компанії успішно адаптувалися до нових умов і розробляють повноцінні стратегії розвитку на 2-3 роки вперед.

Американська торговельна палата в Україні (Палата) разом з компанією-членом Палати Citi Україна провели опитування «Ведення бізнесу в воєнній Україні». Метою опитування було оцінити стан бізнесу в Україні після 1,5 року жорстокого повномасштабного вторгнення росії, виявити ключові проблеми та очікування бізнес-спільноти на найближчі шість місяців та зрозуміти загальні перспективи щодо ведення бізнесу та інвестування в Україну в 2024 році.

За результатами опитування було окреслено 5 ключових викликів бізнесу під час війни:

- безпека та захист співробітників (91%);
- ракетні атаки росії на критичну інфраструктуру та бізнес-активи (66%);
- здоров'я та психічний стан співробітників (65%);
- економічна та споживча рецесія (45%);
- доступ до електроенергії, водопостачання, мобільного зв'язку або теплопостачання (44%) [1].

Щодо інших проблеми, то це – втрата майна, дефіцит клієнтів, нестача сировини та працівників, пошкоджена логістика та ін.

Щоб продовжувати свою діяльність, підприємства вживали такі заходи: проводили релокацію до центральних і західних регіонів країни, адаптовували продукцію та послуги до сучасних потреб, налагоджували зв'язки із новими постачальниками та по-новому будували логістику, отримували кредити на пільгових умовах. І не дивлячись на численні проблеми, український бізнес не лише вистояв, але й почав досить активно розвиватись у 2023 році.

На початок осені 2023 року в Україні працюють понад 2 мільйони ФОПів. У вересні українці відкрили 35 587 нових ФОПів. Це найбільша кількість нових справ за останні три роки.

Найбільш затребуваними сферами залишаються роздрібна та оптова торгівля (35,9% та 6,6% відповідно), а також надання індивідуальних послуг (9,1%) [2].

Розвиток МСБ в Україні відбувається незважаючи навіть на повномасштабну війну. Після стрімкого падіння економіки в 2022 році, вже через рік бізнес почав зростати, відкриваються нові фірми, підприємства, повертаються до стабільної праці вже існуючі компанії.

Нові інвестиції, гранти і фінансування сприяють підтримці ініціатив бізнес-спільноти. Проте залишаються проблеми із нестабільною державною політикою, тиском з боку держустанов тощо.

Представники української бізнес-спільноти налаштовані оптимістично – 36% планує збільшення бізнесу у наступному році, тож, за умови створення сприятливих умов, ці плани є цілком реальними.

Загалом, бізнес в умовах повномасштабної війни – справжнє випробування, але треба адаптуватися і виживати. Кожен власник бізнесу знає, що найважливіше завдання зараз – не просто вистояти, а й стати сильнішими: прискорювати перемогу за рахунок сплати податків та соціальних ініціатив і зменшувати відтік людей за кордон, зберігаючи та створюючи робочі місця. Одне слово – успішно функціонувати в поточних умовах.

Список використаних джерел

1. 84% компаній повністю функціонують після 1,5 року повномасштабної війни росії в Україні – нове опитування Американської торговельної палати в Україні та Сіті Україна. 2023. URL: <https://chamber.ua/ua/news/84-kompaniy-povnistiu-funktsionuiut-pislia-1-5-roku-povnomasshtabnoi-viyny-rosii-v-ukraini-nove-opytuvannia-amerykanskoj-torhovelnoj-palaty-v-ukraini-ta-citi-ukraina/> (дата звернення 27.11.2023).

2. Рекордну кількість нових справ українці відкрили у вересні. 2023. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/fop-records-september> (дата звернення 27.11.2023).

3. Український бізнес під час війни: реальна аналітика та перспективи на майбутнє у 2024 році. 2023. URL: <https://finstream.ua/ukrayinskyj-biznes-pid-chas-vijny-analityka/> (дата звернення 27.11.2023).

ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Прус Ю. О.

к.е.н., доцент,

*доцент кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного
університету імені Дмитра Моторного*

Сафарова А.С.

*Здобувач ОКР «Бакалавр» за спеціальністю 051 «Економіка» Таврійського державного
агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного*

Економічна безпека сільськогосподарського землекористування означає здатність країни/регіону/підприємства підтримувати стабільне та стійке економічне зростання, захищати свої земельні ресурси та протистояти зовнішнім потрясінням. Загалом економічна безпека сільськогосподарського землекористування має вирішальне значення для реалізації прав людини, зменшення бідності, економічного процвітання та сталого розвитку, що веде до досягнення Цілей сталого розвитку, ініціатив зростання на регіональному та національному рівнях.

Економічна безпека відіграє значну роль у сільськогосподарському землекористуванні, в

його формуванні, функціонуванні та результативності. Це особливо проявляється в кризові та/або трансформаційні періоди, чим власне, і характеризується поточний стан економіки України.

Система землекористування структурується по мікро- мезо- та макроекономічному рівнях [1, 2]. Відповідно, зовнішні фактори, що впливають на економічну безпеку в контексті сільськогосподарського землекористування можуть діяти на цих рівнях. Для кожного рівня існує власна сукупність зовнішніх факторів впливу, причому одна їх частина може діяти на декількох рівнях, а інша – тільки на одному.

Аналіз показує, що на економічну безпеку землекористування впливає низка зовнішніх факторів, які можуть позначатися на стабільності, продуктивності і загальному добробуті власників, орендарів і громад, які залежать від землі. Ці фактори відрізняються в різних регіонах і країнах, але зазвичай можна виділити наступні.

Зміна клімату та екологічні фактори. Зміни клімату, такі як підвищення температури, зменшення або збільшення кількості опадів та зростання частоти екстремальних погодних явищ (посухи, повені, урагани) можуть вплинути на продуктивність сільського господарства та порушити ланцюг постачання і загальну економічну стабільність землекористування.

Світові економічні тенденції. Економічні умови, що включають глобальні ринкові тенденції та ціни на товари, можуть вплинути на економічну життєздатність сільського господарства та інших видів діяльності, що залежать від землі. Коливання цін може вплинути на дохід і прибутковість, що в свою чергу впливатиме на стійкість землекористування.

Глобалізація та торгова політика. Торгова політика та зміни в глобальних торгових угодах можуть вплинути на конкурентоспроможність місцевої продукції, та вплинути на економічну безпеку землекористування.

Державна політика та нормативні акти. Закони та нормативні акти щодо землеволодіння і землекористування можуть значно вплинути на економічну безпеку. Захищені права власності та чітка політика землеволодіння і землекористування створюють основу для економічного розвитку. Зміни в державній політиці, зокрема щодо умов купівлі-продажу та оренди земельних ділянок, перерозподілу землі між галузями, націоналізації тощо можуть мати серйозні наслідки для безпеки землекористування.

Політична стабільність. Політична нестабільність та конфлікти, у тому числі військові, можуть призвести до невизначеності та незахищеності щодо землекористування. У країні з політичними потрясіннями права власності можуть не враховуватися або змінюватися.

Технології та інновації. Технологічний прогрес, зокрема точне землеробство, може вплинути на продуктивність та економічну безпеку. Доступ до сучасної сільськогосподарської техніки та інструментів може підвищити ефективність землекористування.

Розвиток інфраструктури. Доступ до інфраструктури, зокрема шляхів сполучення, зрошення та технологій може посилити або перешкодити економічній безпеці землекористування. Удосконалена інфраструктура може призвести до збільшення продуктивності та покращити доступ до ринків.

Доступ до фінансів і кредиту. Наявність фінансових ресурсів і кредитів для діяльності, пов'язаної із землею, може вплинути на економічну безпеку. Відсутність доступу до капіталу може перешкоджати інвестиціям у поліпшення землі.

Конкуренція та рейдерство. Конкуренція за земельні ділянки, особливо в умовах переважно недовготривалого орендного землекористування може привести до перерозподілу земельних ділянок між землекористувачами. Наявність у орендаря конкурентів та потенційних рейдерів є факторами зменшення безпеки його землекористування.

Соціальні та культурні фактори. Соціальні та культурні чинники, включаючи традиційну практику землекористування та громадські норми, можуть відігравати певну роль у формуванні економічної безпеки. У деяких випадках ці фактори можуть суперечити сучасним цілям

економічного розвитку.

Демографічні зміни. Зростання або зменшення населення можуть вплинути на попит на землю та моделі її використання. Урбанізація, зокрема, призводить до змін у землекористуванні та землеволодінні.

Рис.1. Розподіл зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку сільськогосподарського землекористування по рівнях економічної системи
(Джерело: авторська розробка)

Отже, розуміння та вирішення цих зовнішніх факторів має вирішальне значення для сприяння безпечному та стійкому економічному середовищу землекористування. Політики, громади, землевласники та орендарі мають співпрацювати для розробки та реалізації стратегій, які посилюють економічну безпеку в контексті землекористування.

Список використаних джерел

1. Третяк А. М., Третяк В. М. Теоретичні засади розвитку сучасної системи землекористування в Україні. *Агросвіт*. 2021. № 1-2. С. 3–11.
2. Прус Ю. О. Оренда землі як економічна система. *Вісник Львівського державного аграрного університету. Економіка АПК*. 2006. № 13. С. 627–634.

РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Тебенко В. М.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Конкуренція в галузі туристичного бізнесу стимулює пошук нових стратегій та ефективних рішень. Важливою тенденцією в цьому секторі економіки є розробка та впровадження різноманітних інновацій та новаторських елементів, які можуть виявитися

сильним стимулом для розвитку галузі гостинності. Використання різних інновацій стає ключовим елементом для життєздатності та конкурентоспроможності готельних підприємств.

Основна складова туристичної індустрії – це готельно-ресторанний бізнес, який включає цілий комплекс послуг для туристів та визначає перспективи розвитку туризму. На сучасному етапі науково-технічного прогресу інновації в готельно-ресторанному бізнесі відіграють чи не головну роль у висококонкурентній боротьбі за кожного клієнта. Застосування новітніх технологій готельно-ресторанному бізнесу дає можливість підвищити ефективність господарської діяльності, знаходити нові резерви підвищення якості обслуговування [1].

Однією з сфер підприємницької діяльності є туристичне підприємництво. Туризм вважається пріоритетним напрямком економічного розвитку у багатьох країнах, оскільки він призводить до припливу валюти, податкових надходжень, створення нових робочих місць та підвищення іміджу країни. Індустрія туризму виступає суттєвим фактором економічних і соціальних змін у країні. Останні роки були викликані складністю для туристичної галузі України через закриття кордонів, обмеження на подорожі, карантинні обмеження та введення воєнного стану, що серйозно ударило по туризму як внутрішньому, так і міжнародному. Ці фактори, окремо та взаємодіючи, впливають на розвиток туризму в Україні та вимагають адаптації галузі до нових умов.

На рисунку 1 можна побачити динаміку кількості збиткових підприємств в сфері туризму. Найбільша частка збиткових підприємств була в 2014, 2018 та 2022 році. Частка збиткових підприємств в діяльності готельних та подібних засобів тимчасового розміщення відповідно складала в ці роки 51,8%, 53 та 53,5 %. На відміну від діяльності готельних підприємств діяльність ресторанів є дещо кращою, частка збиткових підприємств в кризові роки по них складала відповідно 38,3 %, 38,4% та 41,3 %.

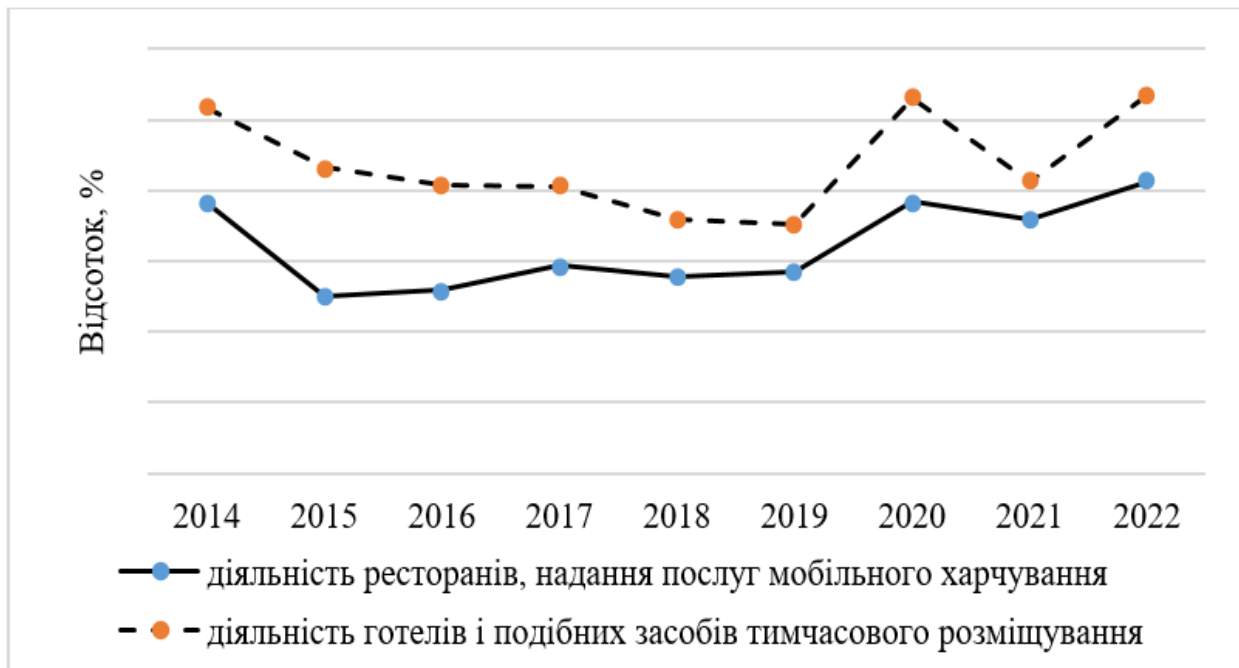

Рис. 1. Питома вага підприємств, які отримали збиток, у загальній кількості підприємств, за видами економічної діяльності [2]

Військова агресія 2022 року мала серйозний вплив на готельно-ресторанний бізнес, пов'язаний із втратами та безпекою. Безпека стає великою проблемою, і туристи можуть утримуватися від відвідування через страх перед непередбачуваними обставинами та

можливими ризиками. Війна призводить до зменшення економічної активності, що впливає на платоспроможність населення та інтерес до ресторанно-готельних послуг.

З початку введення військового режиму на території України багато представників бізнесів виїхали закордон, але й багато хто продовжив розвивати економіку держави, не боячись створювати нові ресторани, кафе, готелі, навіть за новими технологіями та сучасними тенденціями. Багато господарів готелів та ресторанів відкрили свої двері для біженців, надаючи їм першу необхідну допомогу. Бізнес був вимушений слідкувати за новими технологіями у світі, щодо ведення управління, фінансування та окремих виробничих аспектів. Більшість об'єктів господарювання ставали не рентабельними, а деякі працювали на покращення послуг та не втрачали часу.

На рисунку 2 можна побачити динаміку рівня чистого прибутку підприємств готельно-ресторанного бізнесу та помітити взаємозв'язок між подіями 2014, 2019 та 2022 року в країні. Саме в ці роки підприємства мали найвищий рівень збитковості, особливо постраждав готельний бізнес.

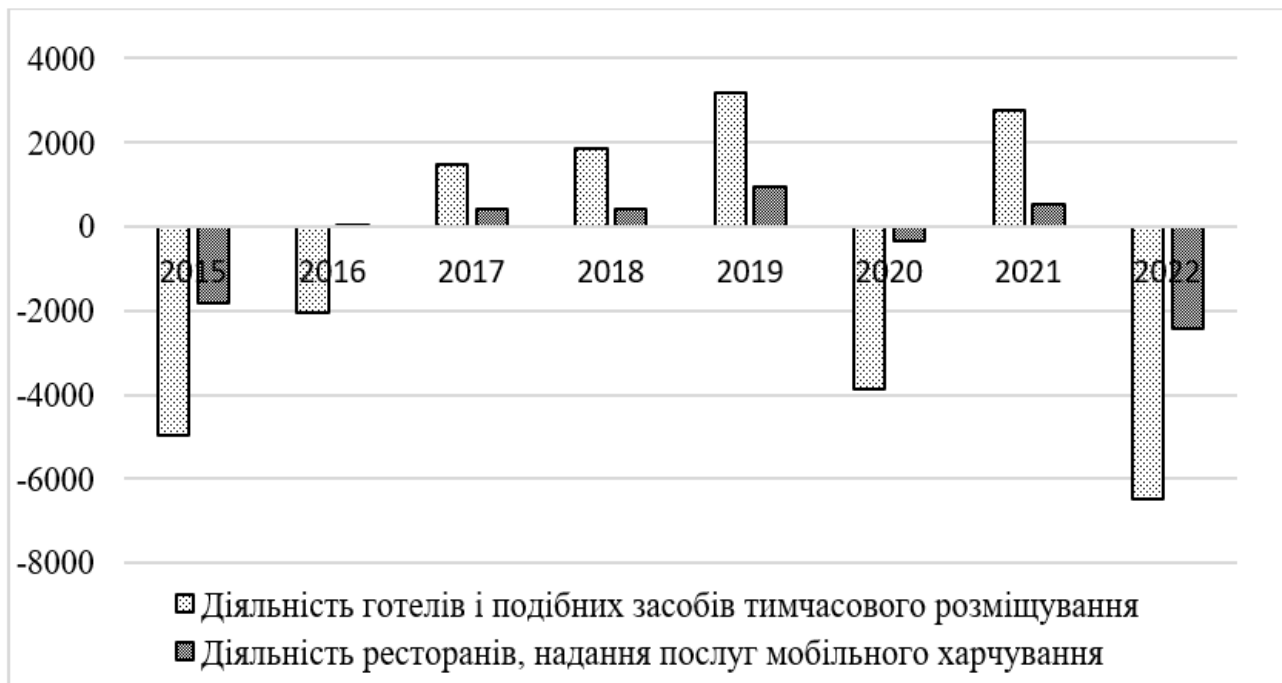

Рис. 2. Динаміка рівня чистого прибутку в туристичному бізнесі, млн.грн. [2]

За інформацією директора з розвитку бізнесу одного з найбільших туроператорів країни, компанії Join UP, внутрішній туризм в Україні наразі перебуває на піку зростання. Попит на внутрішні подорожі зросли зокрема через обмеження на виїзд чоловіків із країни та економічне становище туристів, які раніше обирали іноземні курорти. Попит на внутрішні маршрути зріс у дев'ять разів порівняно з 2022 роком та у 2,5 рази у порівнянні з 2021 роком,

при цьому основний напрямок – курорти на заході України. За останні 12 місяців в Україні відкрилися вісім готелів, з яких п'ять – на заході України (Львів і область та «Буковель») [3]

За даними бенчмарк-системи Hotel Matrix, у травні 2023 року середнє завантаження готелів склало 57% у Львові, 22% у Києві та 25% в Одесі. У 2022 році столицю відвідали 172 тис. туристів (внутрішні та іноземні), що у 12,2 рази менш, ніж у 2021 році, внаслідок чого туристичний збір Києва зменшився до 38,8 млн гривень. У 2023 році українці вибирали лікувальні курорти та готельний відпочинок (48,5% від проданих турів), відпочинок у Карпатах та Прикарпатті (40,5%) та дитячий відпочинок (табори) - 6,7%.

Підприємницькі можливості в туристичному бізнесі можна згрупувати за наступними напрямками [4]:

- Можливості розміщення: готелі, мотелі, кемпінги, садиби;
- Рекреаційні можливості: парк, парк розваг, пляжні види спорту, спортивні споруди, пансіонати;
- Транспортні можливості: туристичні агенти, таксі, оренда велосипеда;
- Торгівельні можливості: кіоски, магазини, ринки;
- Культурні можливості: музеї, художні експонати, інформаційні послуги;
- Можливості для бізнесу: покупки, ремесла, постійні виставки;
- Можливості для здоров'я: лікарні, аптеки, лабораторії;
- Ділові можливості: паспортні послуги, послуги зв'язку;
- Фінансові можливості: банківська справа, страхування, обмін валют;
- Можливості харчування: ресторан, фаст-фуд, кафе, кав'ярня.

Важливо відзначити, що розвиток готельно-ресторанної галузі в Україні є перспективним, з урахуванням наявних рекреаційних ресурсів та сприятливих умов. Проте необхідно розглядати й інші фактори, які впливають на цей процес, такі як законодавче регулювання, економічна і політична нестабільність в країні. Важливо врахувати, що військовий стан в Україні та наслідки від збройної агресії ворога створюють перешкоди для нормального розвитку готельно-ресторанного бізнесу на сучасному етапі. Нестабільна економічна та політична обстановка в Україні, обмеження, пов'язані з пандемією, та військова агресія ворога негативно впливають на динаміку розвитку та функціонування суб'єктів готельно-ресторанної галузі. Аналіз статистичних даних свідчить, що у 2022 році спостерігалось погіршення фінансових показників для готельно-ресторанних суб'єктів господарювання порівняно з попередніми роками, збільшилася частка збиткових суб'єктів господарювання у галузі готельно-ресторанного бізнесу.

Інноваційна діяльність у сфері туристичного бізнесу повинна спрямовуватися на створення нових продуктів або якісних змін у існуючих, на удосконалення транспортних, готельних та інших послуг, відкриття нових ринків, впровадження передових інформаційних та телекомунікаційних технологій та сучасних методів організаційно-управлінської діяльності. Ключовим аспектом відновлення України після війни буде здатність розробити і реалізувати масштабну кампанію на міжнародних ринках, що дозволить сприймати нашу країну як безпечний туристичний напрямок, а не лише зону бойових дій [5].

Список використаних джерел

1. Ткаченко А. М. Інновації та їх роль у готельно-ресторанному господарстві. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2017. № 3 (96). С.29-33.
2. Чистий прибуток підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010–2022). Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 18.11.2023).
3. Тривожний відпочинок. *Forbes Ukraine*. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/> (дата звернення 18.11.2023).
4. Havryliuk S., Melko L., Uvarova G., Karyuk V. and Mihus I. Implementation of the model of innovative tourist product in Ukraine: financial and economic aspects. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2021. Vol. 1, no. 36. P. 219-232
5. Тебенко В. М., Завадських Г. М., Лисак О.І. Інноваційні складові відновлення сфери туризму. *Бізнес-навігатор*. 2022. № 3(70). С. 70-75.

ЗМІНИ КЛІМАТУ ЯК ЧИННИК ДИВЕРСИФІКАЦІЇ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Черевко І. В.

д.е.н., професор,

*професор кафедри економіки Львівського національного університету
природокористування*

Проблема зміни клімату загострюється по всій Землі і все більше кидає виклик межах нашого звичайного розуміння сучасної кліматичної ситуації. А згідно прогнозів Всесвітньої метеорологічної організації (ВМО), екстремалізація кліматичних умов у найближчому десятиріччі буде все інтенсивнішою і проявлятиметься у високих середніх температурах і сильних опадах, що закономірно негативно відобразиться на функціонуванні сільськогосподарських виробників і виробництві сільськогосподарської продукції. яке у вирішальній мірі залежить від природних, в першу чергу – кліматичних умов.

Інтенсивність впливу змін клімату на різні галузі сільського господарства є різною. Наприклад, на ягідну галузь найбільше можуть вплинути весняні приморозки, відсутність запилювачів, проблеми з комахами та хворобами. Горіхові та фруктові дерева є дуже уразливі на тривалі зміни клімату, а період вирощування плодоносного горіхового або фруктового дерева триває десятки років. Виробники ж зернових можуть змінити структуру культур практично протягом року. Є різниця і у розташуванні різних країн – у країнах з переважним помірним кліматом зміни можуть бути не такі помітні [1,с.2].

Літо 2023 року визнано найтеплішим за всю 174-річну історію спостережень. В Україні воно було більш поблажливим, найспекотнішим у нас досі вважається літо 2010 року.

У світі встановлена безліч температурних рекордів, максимальна температура сягала небувалих значень. Наприклад, в Тунісі 49°, в Марокко - 50°. Постраждала південна Європа, де температура сягала 48°.

Глобальне потепління загрожує підвищенням температури на 3° деяким континентальним країнам, зокрема, і Україні. У нас уже були роки, коли середньорічна температура перевищувала звичайні показники на 2-2,5°. Це передусім 2019 та 2022 роки.

Підвищення температури на 2° може спровокувати падіння врожайності по всіх культурах більше як на 20%. А при потепління на 3-4° безглуздо вирощувати пшеницю і кукурудзу в Штатах та Африці.

Підвищення в Україні середньорічної температури на 1° загрожує зникненням Полісся і північного Лісостепу. Це невелика зона, але достатньо зволожена [3].

Україні кліматичні зміни також викликають певні побоювання у виробників, бо тут, починаючи з 2000 р., також має місце ріст середньорічних температур, почастишали посухи і повені. Згідно прогнозів, кількість літніх та осінніх посух до 2030 р. може збільшитися на 15–30%. Дуже небезпечною є тенденція до поширення посух у північних та західних районах країни, які вважалися зонами достатнього вологозабезпечення. В Україні вже сьогодні збільшилася тривалість активної вегетації в середньому на 10 днів. До 2030 року ймовірно продовження періоду росту і розвитку теплолюбних культур ще на 10 днів. Потепління збільшило загальний вегетаційний період розвитку лохини та інших плодкових культур майже на три тижні. Тому рослини потребують не того живлення, що було актуальним впродовж попередніх 5 років. Такі «теплові хвилі» можуть спричинити передчасне дозрівання ярих культур і знижувати їхню врожайність [4,С.6].

Разом з тим, на сьогодні має місце ще один чинник поглиблення проблеми - російська мілітарна агресія в Україні, окрім завданих економічних збитків локального і глобального масштабу, інтенсивно негативно впливає на динаміку зміни клімату всієї планети, оскільки кліматичні та екологічні проблеми не мають адміністративних меж. Росіяни знищують все, що не можуть вкрасти і вивезти. Вони абсолютно безвідповідально знищують ліси, водойми, флору

і фауну, ландшафтне середовище. Викиди парникових газів, пов'язані із воєнними діями, за дванадцять місяців війни, відповідно до оновленої оцінки Ініціативи з обліку викидів парникових газів від війни, склали 120 млн тонн CO₂. Це рівнозначно загальному обсягу річних викидів парникових газів такої країни як Бельгія.

Вплив на клімат – це лише один із багатьох руйнівних наслідків війни для довкілля та екосистем. Викиди парникових газів не настільки помітні, як затоплення величезних територій внаслідок руйнування дамби Каховської ГЕС, знищення природоохоронних ділянок чи забруднення земель внаслідок вибухів, однак вони також спричиняють суттєві негативні наслідки не лише для країни, але й у глобальному масштабі. Негативні зміни клімату внаслідок війни поруч із іншими її впливами на довкілля мають бути включені до оцінки загальних збитків і втрат від війни і враховані при притягненні агресора до відповідальності [5].

Якщо існуючі тенденції у кліматичних змінах зберуться, а на сьогодні немає підстав очікувати протилежного, то через кілька десятиліть Україна повністю втратить своє кліматичне різноманіття: буде лише одна посушлива природна кліматична зона, дещо схожа на теперішній степ, а південь без забезпечення зрошення стане взагалі непридатним для вирощування будь-яких культур [2]. На українських аграріїв чекають сильні зливи, град та відчутні заморозки – як своєрідна розплата за теплі зими. Україна вже знаходиться у зоні ризикованого землеробства: триває інтенсивне збільшення кількості днів зі світловим і тепловим стресом, відповідно з'являються нові шкідники та хвороби рослин. Тому диверсифікація напрямів господарської діяльності із зміною спеціалізації виробників сільськогосподарської продукції за рахунок переорієнтації їх на вирощування нішевих культур в такій ситуації видається достатньо обґрунтованим рішенням, яке органічно вписується у схему пріоритетних напрямів запобігання змінам клімату та адаптації до них.

Крім того, до впливу кліматичних чинників на зміну традиційного сільськогосподарського виробництва і його диверсифікацію долучається також і існуючий дуальний характер аграрної економіки України. Відповідна поляризація великих і порівняно малих виробників сільськогосподарської продукції також змушує останніх у пошуках можливостей конкурентного протистояння першим дедалі інтенсивніше розвивати виробництво так званих «нішевих» рослинницьких і тваринницьких продуктів. Дрібні господарства формують свої ефективні ніші на ринку сільськогосподарської продукції і навіть, в силу високого незадоволеного попиту на таку продукцію за кордоном, експортують продукцію свого виробництва, що, з одного боку, є перевагою, з другого – вимушеним існуючою ситуацією рішенням, яке, проте, має перспективне значення.

Нішеве виробництво відповідає можливостям виробників у цьому секторі і має відповідні перспективи розвитку, бо наразі конкуренції з боку крупних господарств на ринку нішевої продукції немає, оскільки вони нею переважно не займаються в силу об'єктивних проблем із масштабуванням цього типу виробництва, за винятком окремих господарств. Хоча наведена вище ситуація із змінами клімату змушує і крупні підприємства дедалі більше займатись пошуком подібних нішевих можливостей для свого розвитку.

Список використаних джерел

1. ВМО: клімат змінюється в гірший бік. *Агросфера. Добрі новини*. 2011. № 9. С. 2.
2. Вплив змін клімату на водо забезпечення, водоспоживання і продовольчу безпеку. *Укрінформ*: веб-сайт. URL: <http://www.ukrinform.ua/rubric-pressconference/1912344-vpliv-zmin-klimatu-na-vodozabezpechennya-vodospojivannya-i-prodovolchu-bezpeku-zala-1.html> (дата звернення 23.11.2023).
3. Клімат по всій Україні став як в Одесі та на Півдні — Тетяна Адаменко. URL: <https://latifundist.com/blog/read/3046-klimat-po-vsij-ukrayini-stav-yak-v-odesi-ta-napivdni--tetya-na-adamenko?ct=t%28Пятничная+ревизия%29> (дата звернення 23.11.2023).
4. Панічев Р. Зміни клімату: плюс чи мінус? *Агромаркет*. 2013. Травень. С. 6.
5. Шлапак М. Війна руйнує довкілля і шкодить клімату. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/06/7/700922/> (дата звернення 23.11.2023).

СЕКЦІЯ 4
**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ**

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ**Березівський З. П.***к.е.н., доц. кафедри економіки**Львівського національного університету природокористування***Кривов'яза В. О.***здобувач вищої освіти другого курсу спеціальності 051 Економіка**Львівського національного університету природокористування*

В сучасному світі інновації та технологічний трансфер є важливими факторами конкурентоспроможності. Інновації охоплюють розробку та впровадження нових ідей, продуктів, послуг, процесів або методів, які приносять вигоди та стимулюють прогрес. Процес технологічного трансферу включає передачу технологій, знань та ноу-хау від одного суб'єкта до іншого. Це може бути передача технологій від університетів та дослідницьких організацій до підприємств, між компаніями чи від країн-лідерів до країн-реципієнтів.

Основна мотивація для проведення технологічного трансферу полягає в отриманні економічної вигоди через використання технологій, які є більш розвинутими або ефективними. Країни, що є лідерами з технологій, можуть отримати прибуток від продажу своїх технологій, а країни-реципієнти отримують доступ до нових технологій, що поліпшують їх економічне становище та технічний потенціал.

Розвиток інновацій та технологічний трансфер мають не тільки економічну, але й соціальну та екологічну складову. Інновації можуть сприяти розв'язанню складних проблем, таких як зміна клімату, енергетична нестабільність, медичні виклики, і покращенню якості життя людей. Технологічний трансфер може сприяти переходу до сталого розвитку та зменшенню нерівності між країнами. Уряди та міжнародні організації вкладають значні зусилля для підтримки інновацій та технологічного трансферу шляхом створення спеціальних програм, фінансування досліджень та розвитку, створення інкубаторів та науково-технологічних парків, та політики сприяння співпраці між науковими та бізнес-секторами.[1]

Загалом, інновації та технологічний трансфер впливають на розвиток економіки, підвищення конкурентоспроможності країн, поліпшення якості життя та розв'язання глобальних проблем. Це стимулює співпрацю між країнами, компаніями та науковими установами для спільної розробки та впровадження нових ідей та технологій.

Трансфер технологій охоплює різні сфери діяльності, а участь у ньому беруть спеціалісти багатьох професійних компетенцій. Тому і в кожній з цих областей існують проблеми, які стримують процеси комерціалізації. У зв'язку з цим, важливим аспектом виступає налагодження системи обміну досвідом між науковими установами у сфері трансферу технологій.

Інновації впроваджуються не вченими, яких цікавить сам процес отримання нових знань, а підприємцями, які систематично знаходять нові ідеї, розповсюджують, випускають на їх основі успішної продукцію, очікуючи зростання ринку в цій області.

Для виходу на вищий рівень розвитку національного трансферу технологій в Україні необхідно формувати комплексну стратегію, що включатиме наступні напрями:

1. *Залучення інвестицій.* Створення сприятливої інвестиційних умов дозволить привернути як внутрішні, так і зовнішні інвестиції в технологічний сектор. Цього можна досягнути шляхом створення податкових пільг, стимулюванням фінансової підтримки, покращанням правового регулювання тощо.

2. *Запровадження інноваційних систем.* Національний трансфер технологій потребує наявності ефективної інноваційної системи. Це включає фінансування досліджень і розробок,

сприяння співпраці між університетами, державними організаціями та приватними компаніями, створення технологічних парків та інкубаторів.

3. *Розвиток людського капіталу.* Національний трансфер технологій потребує наявності кваліфікованих фахівців, які зможуть ефективно працювати з новими технологіями. Забезпечення освіти та навчання у галузі інновацій та технологій, формування наукових дослідницьких груп і сприяння мобільності фахівців можуть бути важливими кроками в цьому напрямку.

4. *Сприяння розвитку стартапів.* Підтримка початкового етапу розвитку нових технологій і стартапів може сприяти національному трансферу технологій. Це можливо за допомогою фінансової підтримки, технологічного консультування, доступу до мережі партнерів та відкритих джерел фінансування.

5. *Сприяння взаємодії між галузями.* Важливим елементом національного трансферу технологій є створення сприятливих умов для взаємодії між різними галузями. Для цього потрібно сприяти співпраці між компаніями, університетами та державними організаціями, створювати платформи для обміну досвідом та інформацією [2].

Така комплексна стратегія сприятиме ефективному розвитку національного трансферу технологій та підвищенню конкурентоспроможності України на міжнародному ринку.

Список використаних джерел

1. Омеляненко В. А. Методичні основи оцінки потенціалу трансферу технологій. *Становлення економіки України у післякризовий період: ризики та проблеми розвитку: [монографія] / за ред. д.е.н., проф. О. О. Непочатенко.* Умань: Видавець «Сочінський», 2012. С. 350-353.

2. Ляшенко О. М. Комерціалізація та трансфер технологій: категорії та методи інноваційної діяльності. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2010_5/8.pdf (дата звернення 27.11.2023).

СУТНІСНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНАЛЬНО-РЕСУРСНОЇ СКЛАДОВОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ В ЦИФРОВІЗОВАНІЙ ЕКОСИСТЕМІ

Козак В. М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного*

За умови фінансової нестабільності, економічних криз та об'єктивних змін в Україні виникають передумови та потреба в забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів агропродовольчого ринку, яким притаманно міжтериторіальні взаємовідносини з фінансовими інститутами для посилення гарантій та покращення безпечного середовища функціонування в умовах впливу загрозливого середовища, зокрема під час воєнного конфлікту. Становлення України як незалежного суб'єкта міжнародної економічної діяльності та поступове їх включення в глобальний цифровий простір все більшою мірою обумовлено впливом загрозливих економічних чинників, яким притаманна піделементна фінансова залежність. Внаслідок цього, більшого поширення набувають такі поняття як національна, економічна, продовольча та фінансова безпека, а їх імплікація в формуванні стабільного функціонування макро- та локально-регіональних системах держави в цифровізованій екосистемі стає більш суттєвою.

З позиції теоретичний і методологічний підходів, які визначають парадигму наукових досліджень на законодавчій платформі України, фінансова безпека трактується як стан захищеності відповідної системи чи інтересів того чи іншого суб'єкта (особи, суспільства, держави), який характеризується відсутністю загроз або стійкістю до їх впливу, здатністю до розвитку та самовідтворення [4]. Зокрема, В. Шлемко, І. Бінько, В. Мунтіян визначають фінансову безпеку як «такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів; здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання» [5; 8]. З позиції Є. Дмитренко фінансова безпека забезпечує стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз у фінансовій сфері [2]. С позиції концептуальних характеристик фінансової безпеки О. Барановський вважає, що вона базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитних інститутів, відображається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів; ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин [1].

Така концептуальна характеристика категорії фінансова безпека як аспект збалансованості фінансових ресурсів і прав є засобом гарантування функції захищеності та упорядкованості об'єкта у сфері управління фінансовими ресурсами. Іншим аспектом важливості досліджуваної даного питання є те, що за рахунок фінансових ресурсів покриваються витрати на забезпечення фінансової безпеки загалом і кожного з її складників зокрема. С.Ф. Покропивний визначає, що серед функціональних складників безпеки є фінансовий концепт, як провідник, як «двигун» будь-якої фінансової системи [6].

Закладаючи в основу розуміння фінансової безпеки стан захищеності, зазначене трактування часто відрізняються у мотивувальній частині. Причину це можна віднайти у побудові внутрішньої структури поняття фінансової безпеки, яка складається з окремих елементів – характеристик. Вони є кількісним та якісним відображенням стану об'єкту забезпечення певний рівень його безпеки. Якісні характеристики орієнтують об'єкт до забезпечення загальними критеріями оцінки: вище чи нижче визначеного рівня. Кількісні характеристики дають відносно чітке уявлення про межі переходу об'єкту з одного рівня фінансової безпеки в інший (цифровий). Отже, фінансова безпека уособлює стан фінансової системи, яка залежна від впливів зовнішніх та внутрішніх чинників, стабільність і стійкість якої символізує здатність до адаптації в цифровізованого простору.

Поряд з цим, при зміні економічних умов розвитку України відстежується трансформація стану фінансової безпеки суб'єктів агропродовольчого ринку в цифровізованій екосистемі за наявної функціонально-ресурсної компоненти, яка контролює рух кожного його ресурсу від початкового етапу (акумулювання та формування) до кінцевого (розподілу, використання), встановлюючи, таким чином, цілісний механізм забезпечення стійкого розвитку суб'єктів агропродовольчого ринку та необхідні резерви для стабілізації їх діяльності [3].

Підхід до визначення функціонально-ресурсної компоненти фінансової безпеки, як цілісного механізму фінансового забезпечення беззбиткового розвитку суб'єктів агропродовольчого ринку в цифровізованій екосистемі, враховує не лише наявність можливостей до її залучення, а й умови, за яких мобілізуються елементи їх відтворення, що визначаються: за кількісним підходом – як арифметична сума фінансових ресурсів та джерел їх забезпечення; за якісним підходом – як ліквідний оборот фінансових ресурсів [7].

Вважаємо, що для визначення функціонально-ресурсної компоненти необхідно розглядати кожний її елемент на предмет виявлення особливих характеристик, притаманних лише фінансовій безпеці в цифровізованій екосистемі. Такий підхід дасть змогу обґрунтовано включати до його складу ті чи інші ресурси, а також їх джерела. З цією метою скористаємося

напрацьованою методичною базою, яка застосовується в діяльності об'єктів фінансової системи (суб'єктів агропродовольчого ринку) детермінованих у наукових підходах, запропонованими Н.В. Трусовою, для характеристики окремих інструментів [9], які закладають основу для фінансового забезпечення активів. Ціна на будь-який актив визначається зрівноваженою кон'юнктурою попиту й пропозиції на цей актив [7]. Характерною рисою інструментів є спрямування ресурсів на потреби фінансового забезпечення [9].

При розгляді якісної характеристики функціонально-ресурсної компоненти фінансової безпеки в цифровізованій екосистемі обґрунтованим є поняття «середньозважена вартість джерел фінансових ресурсів», що дозволяє означити їх ціну, а також витрати покриття зобов'язань за джерелами фінансових ресурсів. В площині їх вартісного виміру виникає потреба у їх розподілі за рівнем стійкості. З одного боку, їх слід розглядати як ресурси з високим рівнем стійкості, що відповідним чином формує рух фінансових потоків із дотриманням необхідних вартісних пропорцій на всіх забезпечення стійкого стану фінансової безпеки суб'єкта агропродовольчого ринку, з іншого – як фінансові ресурси, формування, розміщення та використання яких в цифровізованій екосистемі здійснюється на основі платності. Остання властивість вартісного аспекту фінансових ресурсів знаходиться в тісному взаємозв'язку з такою їх якісною характеристикою як середній рівень стійкості, що забезпечує суб'єкту агропродовольчого ринку акумулювання прибутку [9].

Збільшення акумульованої вартості прибутку супроводжується вищим рівнем ризику. Ризик у фінансово-інвестиційній діяльності суб'єкта з одного боку визначається наявністю множинності варіантів зниження стану стійкості фінансової безпеки, з іншого – відсутністю достатнього причинно-наслідкового зв'язку між розвитком та факторами, що його зумовлюють певні важелі цифровізованої екосистеми [10]. На нашу думку, не всі результати здійснених заходів можуть бути кількісно виражені якісними ознаками. Тому, в процесі забезпечення стійкого стану фінансової безпеки суб'єктів агропродовольчого ринку в цифровізованій екосистемі за функціонально-ресурсною компонентою, важливе значення мають тактичні й стратегічні методи оцінки ризик-факторів фінансово-інвестиційного ланцюга. Здійснюючи ризикові заходи, суб'єкт агропродовольчого ринку делегує функції фінансової системи в формалізовану форму прояву генерації його фінансових можливостей. Таким чином, ризик забезпечує об'єктивну ознаку функціонально-ресурсної компоненти фінансової безпеки, а його носієм цифрова екосистема, яка визначає рівень стійкості фінансових ресурсів до зміни середньозваженої вартості джерел їх забезпечення за умови формування такої величини власних фінансових можливостей, який дозволяє покриття зобов'язання за цими джерелами.

Специфічною особливістю функціонально-ресурсної компоненти є те, що в процесі оцінювання рівня стійкості фінансової безпеки суб'єкта агропродовольчого ринку, можливість власних фінансових ресурсів потенційно стабілізує її трансформацію в часовому просторі цифровізованої екосистеми, оскільки в період зміни середньозваженої вартості їх джерел забезпечення, прибуток не обов'язково втрачає акумулюючу симпотатику. В період подовженого фінансового циклу, забезпечення стійкого стану фінансової безпеки суб'єкта з найменшими витратами на формування власного фінансових можливостей в цифровізованій екосистемі дозволяє задіяти власний капітал для реінвестування активів в часовому періоді. Економічна інтерпретація зміни рівня стійкого стану фінансової безпеки найбільш повно знайшла своє відображення в концепції дохідності активів, з позиції запланованих об'єктів інвестування [10].

Дохідність запланованих об'єктів інвестування обумовлює потенційну можливість швидкого реінвестування фінансових ресурсів у випадку зміни часового лагу середньозваженої вартості джерел їх забезпечення та їх руху через цифровізовану екосистему. Крім того, цей вид дохідності активів пов'язаний з вибором альтернативних об'єктів інвестування, які забезпечують різний

рівень ефективності фінансових операцій [10]. Відповідно, застосування неформальних методів оцінки стійкого стану фінансової безпеки, з погляду безальтернативності визначення дохідності активів уже створених ресурсів, дозволяє використовувати будь-які порівняння. Ми вважаємо, що незалежно від того, в якому сенсі розуміється фінансова стійкість, передбачається, що величина фінансових ресурсів, які рухаються через цифровізовану екосистему, змінює стійкий стан фінансової безпеки суб'єкта, є обґрунтованою.

Таким чином, встановлення якісних ознак функціонально-ресурсної компоненти фінансової безпеки в цифровізованій екосистемі дозволяє ідентифікувати сукупність неформалізованих інструментів фінансової системи суб'єктів агропродовольчого ринку, визначити індивідуальні способи забезпечення його стійкого стану за наявності причинно-наслідкових зв'язків. Це створює новий теоретико-методичний базис для оцінювання оптимальних сценаріїв забезпечення стійкого стану фінансової безпеки, з метою впливу на середньозважену вартість джерела фінансових ресурсів в цифровізованій екосистемі та темпів зростання беззбиткового розвитку суб'єктів агропродовольчого ринку.

Список використаних джерел

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні: методологія оцінки та механізми підтримки. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет. 2004. 247 с.
2. Дмитренко Є. Фінансова безпека держави потребує нормативно-правового регулювання. *Віче*. 2003. № 10. С.53-55.
3. Гривківська О. В. Забезпечення фінансової безпеки сільського господарства. Тернопіль: Астон. 2012. 312 с.
4. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України. Київ: Академпрес, 2003. 64 с.
5. Мунтян В. І. Економічна безпека України. Київ: Вид-во КВІЦ, 1999. 462 с.
6. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства. Київ: КНЕУ, 2001. 528 с.
7. Приказюк О. Прибуток у формуванні фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. *Банківська справа*. 2009. № 2. С. 82-88.
8. Шлемко В. Т., Білько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Київ: НІСД, 1997. 144 с.
9. Trusova N. V., Prystemskyi O. S., Hryvkivska O. V., Sakun A. Zh., Kyrylov Yu. Y. Modeling of system factors of financial security of agricultural enterprises of Ukraine. *Regional Science Inquiry*. 2021. Vol. 13(1). P. 169-182.
10. Trusova N. V., Chkan I. O., Kondratska N. M., Zakharova N. Yu., Osypenko S. O. Cybersecurity of the Banking Sector in the Context of Digitalization of the World's Economy. *The Banking Law*. 2023. Vol 140 (9). P. 471-502.

ВПЛИВ СТАНДАРТИЗАЦІЇ НА ЯКІСТЬ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ

Красномовець В. А.

к. е. н.,

доцент кафедри туризму і готельно-ресторанної справи

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Бойко Наталія Сергіївна

здобувач ОКР «магістр» за спеціальністю 242 «Туризм»

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Стандартизація виступає одним із основних методів державного контролю якості готельних послуг в Україні. Стандартизація – це вагомий спосіб управління, який встановлює

порядок і методи планування підвищення якості обслуговування, визначає вимоги щодо методів контролю і оцінки якості готельних послуг, які сформульовані у вигляді нормативного документа з юридичною силою впливу [1].

Згідно із статтею 15 Закону України «Про туризм», всі готельні послуги, які надаються суб'єктам туристичної діяльності повинні підлягати обов'язковій відповідності вимогам міжнародних стандартів ISO 9000, яку у 1987 році було розроблено Міжнародною організацією із стандартизації ISO в основу якої було покладено стандарт BSI 5750 Британської організації по стандартизації [2].

На сьогоднішній день головною цільовою установою на міждержавному рівні, що визначає вимоги щодо якості є відповідність стандартам ISO 9000. Згідно міждержавних стандартів ISO 9000, для забезпечення якості необхідна [4]:

- матеріальна база готельного підприємства;
- кваліфікований персонал;
- глибоко продумана організаційна структура і чітке управління підприємством в цілому та управління якістю - зокрема.

Два з перелічених факторів, а саме матеріальна база і кваліфікований персонал визначають важливу основу для надання якісних послуг, тому можна сказати, що дані фактори виступають фундаментом. А третій фактор доповнює фундамент, оскільки не можливо надавати послуги з одним обладнанням, персоналом і матеріалами, також важливо створити структуру і налагодити управління самого готельного підприємства.

Також у сфері гостинності застосовується як стандарт ISO 9000 так і стандарт ISO 10000. Однак у той час як ISO 9000 є загальним набором стандартів, застосованих до будь-якого типу організації, ISO 10000 конкретно стосується у індустрії гостинності, включаючи стандарти якості готельних послуг.

Серія ISO 9000 включає кілька стандартів, таких як [4]:

ISO 9001:2015: визначає вимоги до системи управління якістю, включаючи такі сфери, як відповідальність керівництва, управління ресурсами, реалізація продукції, вимірювання, аналіз і вдосконалення.

ISO 9000:2015: надає огляд понять і термінології, що використовуються в серії ISO 9000.

ISO 9004:2018: надає вказівки для організацій щодо підвищення загальної ефективності та досягнення стійкого успіху.

З іншого боку, серія ISO 10000 включає набір стандартів, які зосереджуються на задоволеності клієнтів і управлінні якістю в сферах послуг. Стандарти цієї серії спрямовані на те, щоб допомогти готельним підприємствам відповідати та перевершувати очікування клієнтів, підвищувати задоволеність клієнтів і постійно вдосконалювати процеси надання послуг.

Серія ISO 10000 включає наступні стандарти, а саме[5]:

ISO 10002:2018: надає вказівки щодо розгляду скарг в організаціях, включаючи планування, проектування, експлуатацію, обслуговування та вдосконалення процесу розглядання скарг.

ISO 10004:2018: надає рекомендації щодо моніторингу та вимірювання задоволеності клієнтів, включаючи методи збору та аналізу відгуків від клієнтів.

ISO 10006:2017: надає рекомендації щодо управління якістю в управлінні проектами, включаючи процеси планування, впровадження та моніторингу діяльності з управління якістю протягом життєвого циклу проекту.

Загалом серії ISO 9000 та ISO 10000 спрямовані на сприяння управлінню якістю, тому готелі, які відповідають цим стандартам, визнані своєю відданістю якості та задоволенню клієнтів.

Проте без застосування стандартів обслуговування готельне підприємство приречене на невдачу. Оскільки стандартизація робіт по обслуговування робить роботу учасників процесу максимально ефективною та одночасно спрощує контроль якості робіт. Основа структури розробки стандартів має наступний вигляд [6]:

- загальні стандарти (стандарт управління готелем, стандарт якості);
- внутрішні стандарти відділів обслуговування готелю (служба прийому, ресторанне обслуговування, розміщення);
- внутрішні стандарти відділів підтримки готелі (фінансова служба, інформаційні технології готелі, відділ кадрів);
- технічні стандарти (будівельні вимоги готелі, область застосування, територія, будівля готелю, функціональні зони, інженерно-технічні рішення, вимоги до експлуатації).

В загальному можна сказати, що якість готельних послуг є визначальним фактором конкурентоспроможності, тому стандартизація послуг виступає як об'єктивна оцінка якості, яке набуло широке значення у сфері гостинності. Також стандартизація якості стало одним із найбільш ефективних шляхів вирішення проблем із забезпечення якості готельних послуг.

Список використаних джерел

1. Мальська М. П., Пандяк І.Г. Готельний бізнес: теорія та практика: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 472 с.
2. Кардаш В. Я. Стандартизація і управління якістю продукції. Київ: Вища школа, 1995. 120 с.
3. Стандартизація і сертифікація послуг як інструменти державного регулювання якості обслуговування, цін і тарифів в Україні та в інших країнах світу. URL : <https://buklib.net/books/26768/> (дата звернення 25.11.2023)
4. Стандарти серії ISO 9000 URL: <https://studfile.net/preview/9853589/page/6/> (дата звернення 25.11.2023)
5. Клименко Л. П., Пізінцалі Л. В., Александровська Н. І., Євдокимов В. Д. Метрологія, стандартизація та управління якістю. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011.155 с.
6. Шаповал М. І. Менеджмент якості: підручник. Київ: Т-во «Знання», 2008. 475 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЦЕ РЕАЛІЗАЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ортіна Г. В.

д.н.держ.упр., проф,

професор кафедри менеджменту та публічного адміністрування

Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Безпека і мир для людей в усьому світі є необхідною умовою для того, щоб вести гідне життя, розвивати і зберігати засоби до існування.

Трагічно ілюструється руйнування цілей сталого розвитку в глобальному світі через повномасштабну війну в Україні, це війна в Європі, це напад на весь світовий порядок, на права людини.

З втратою безпеки і миру, перспективи гідного і, перш за все, сталого життя були втрачені. Ця втрата стосується як збереження недоторканого довкілля, так і збереження цінностей соціальної стійкості, таких як доступ до їжі, води та всіх інших передумов для гідного життя людей, які страждають від війни.

Доступ до їжі, води та всіх інших передумов для гідного життя, як Підкреслено в Стратегії сталого розвитку "Україна — 2020", Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року, а також Стратегії національної безпеки України до 2030 року[1]. У зв'язку з цим, цілком логічно, що якщо життя, свобода і безпека людини знаходяться в елементарній небезпеці, то людини перебувають під загрозою, то всі інші цінності сталого розвитку не можуть бути гарантовані.

Це свідчить про важливість всебічного вивчення організації та забезпечення цілей сталого розвитку.

Поняття «безпека» відзначається чітко, захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, є фундаментальним атрибутом врегулювання будь-якої сфери суспільних відносин [4]. Поняття «сталий розвиток» це стійкий соціально-економічний розвиток, що не руйнує власної природної основи.

Питання щодо сутності та термінологічного визначення сталого розвитку, дає розуміння походження забезпечення безпеки це реалізація сталого розвитку, а Для Фрідріха Ніцше, який зазначав: «Секрет отримання найбільшої родючості і найбільшої насолоди від існування полягає в тому, щоб жити небезпечно!» — формулює його «Весела наука», світогляд, який змушує політичних діячів мріяти про імперську велич вже сьогодні [3].

На основі зіставлення категорій «безпека», «сталий розвиток» зазначають необхідність реалізації етичних і правових принципів позначати технологію спостереження відкриває нові шляхи для органів безпеки для запобігання небезпеці. На цій підставі вважаємо за доцільне більш детально розглянути політично, соціально та фінансово зміну парадигми безпеки особистості у сталому розвитку.

Державам, в яких реформування національної безпеки в безпеку особистості відбувається на тлі збройних конфліктів – в активній чи замороженій стадіях – важливо уникати спокуси відкладати управлінські дії щодо вирішення цих питань до «кращих часів» й фокусувати увагу лише на традиційних джерелах національної безпеці. Водночас, традиційні загрози, нажаль, залишаються життєво важливими, що підтверджує в т.ч. й агресія росії проти України, яка призвела до безпрецедентної загрози життєдіяльності особистості.

Наведений концепт ставить людину в центр уваги та є знаменником формування безпекового формату сучасної демократичної моделі стійкого розвитку держави. Національна безпека і безпека особистості не протиставлена, а взаємно доповнена одна одній, адже лише ті суспільства можуть бути стійкими, де людина належно захищена від всього комплексу загроз, де гарантована її безпека в всеохоплюючому світовому порядку, де конструюються управлінські рішення та керуються діями цифрових технологій у єдиній комунікаційній структурі державного управління. Проте, національна безпека держави поступово перестає сприйматись суспільством як основний гарант безпеки особистості, яка більшу частину свого життя проводить у цифровій реальності, позбавленої звичних комунікаційних, культурних і територіальних кордонів.

Висновок:

Таким чином, управління безпекою є парадигмою сталого розвитку у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Принциповим концептуальним підходом розробки програм захисту (підтримки) особистості є виконання умов рівності у межах системи соціального захисту та безпеки. На загальнодержавному рівні парадигма забезпечення безпеки повинна мати розгалужену мережу управлінську платформу діяльності органів державного управління та місцевого самоуправління за напрямками безпеки та управління безпекою особистості. Відповідно, забезпечення безпеки інтересів та прав людини в соціумі має бути пріоритетом політики держави, яка в перманентному стані першочергових змін є моделлю безпечного соціального захисту індивідууму із певними характеристиками конфліктного та загрозового

середовище в якому він потенційно може знаходити, а також розривами допомоги через демографічні та соціокультурні фактори, рівень розвитку соціальної інфраструктури територій.

Список використаних джерел

1. Подольська Є. А. Новий сенс й інноваційні способи забезпечення соціальної безпеки. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Соціологія і політичні науки*. 2015. Т. 20, вип. 2. С. 19–25.
2. Коленда Н. В. Сутність механізму забезпечення соціальної безпеки населення. *Економічні науки. Серія: Економіка та менеджмент*. 2012. Вип. 9(11). С. 140–149
3. Martin M., Owen T. The Second Generation of Human Security: Lessons from the UN and EU Experience. *International Affairs*. 2010. Vol. 86(1). P. 223-232.
4. Єлагін В. П. Соціальна політика: теоретико-методологічні та концептуальні підходи. Харків: Техдрук, 2010. 400 с.
5. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4> (дата звернення 21.11.2023).
6. Ортіна Г. В., Трусова Н. В. Управління безпекою особистості як парадигма сталого розвитку гендерно-орієнтованого бюджетування. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2023. Т. 2, № 48. С. 31-37.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Сиротюк Г. В.

к. е. н., доцент,

доцент кафедри економіки Львівського національного університету природокористування

В умовах світової глобалізації сталість розвитку регіонів стає запорукою їх ефективного функціонування та довгострокового успіху. Україна, яка переживає глибокі соціально-економічні трансформації, спричинені військовою агресією росії, не може залишитися осторонь від актуальної теми сталого розвитку своїх територій. Саме тому, вивчення та розуміння сучасних аспектів сталого розвитку регіонів стає необхідністю для формування стратегій, спрямованих на підтримку економічної стійкості, соціальної рівності та екологічної збалансованості.

В Україні основними документами, що регулюють політику розвитку регіонів на засадах сталості, є Постанова КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» [1] та проєкт Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» [2].

Мета сталого розвитку регіонів полягає в досягненні гармонії між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю для покращення якості життя населення в довгостроковій перспективі. Основними цілями, для досягнення цієї мети, є:

- розвиток економіки регіону таким чином, щоб він став конкурентоспроможним та ефективним, сприяючи створенню нових робочих місць та підвищенню рівня доходів;
- забезпечення рівних можливостей для всіх верств населення та зменшення соціальних нерівностей, щоб кожна людина мала доступ до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг;
- збереження природних ресурсів, раціональне використання енергії та зменшення викидів для забезпечення екологічної стійкості;

- розвиток механізмів для виявлення та протидії потенційним загрозам, таким як економічні кризи, природні катастрофи або соціальні конфлікти;
- стимулювання досліджень, розвитку та впровадження нових технологій для покращення продуктивності та конкурентоспроможності.
- захист та розвиток культурних цінностей та традицій регіону, сприяння культурній різноманітності.

Основними пріоритетами у соціально-економічному розвитку регіону повинні стати забезпечення здоров'я, благополуччя, високий рівень освіти та культури, розвиток інтелектуального потенціалу, надання гідних та якісних умов життя, а також досягнення соціальної задоволеності населення регіону. Всі інші аспекти вважаються вторинними у порівнянні з цими визначеними цілями.

Для забезпечення стійкого розвитку економіки на рівні регіону необхідно реалізовувати чітко налаштовану регіональну політику, яка повинна базуватися на злагодженій взаємодії економічного, соціального та екологічного аспектів для досягнення цілей, визначених у сфері соціально-економічного розвитку регіону.

Можна виділити наступні принципи сталого розвитку регіонів (табл. 1).

Таблиця 1

Основні принципи сталого розвитку регіонів

Принципи	Сутність
Інтеграція економічного і соціального розвитку	Стале зростання регіону повинно враховувати не лише економічні аспекти, але й соціальні чинники, такі як забезпечення рівних можливостей, підвищення якості життя та соціальна справедливість
Збереження екологічної рівноваги	Розвиток регіону повинен бути відповідальним і приділяти особливу увагу збереженню природних ресурсів, зменшенню викидів та мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище
Сприяння інноваційному розвитку	Акцент на інноваціях, нових технологіях та наукових дослідженнях допомагає підвищити конкурентоспроможність регіону та забезпечити його стале майбутнє
Участь громадськості	Прозорий та відкритий процес прийняття рішень, в якому бере участь громадськість, сприяє більш справедливому та легітимному розвитку.
Економічна стійкість і диверсифікація	Зменшення економічної залежності регіону від конкретного сектору та створення умов для різноманітності в економіці
Соціальна справедливість і рівність	Забезпечення рівних можливостей, адекватного соціального захисту та врахування інтересів різних соціальних груп
Управління ризиками	Готовність регіону впоратися з ризиками та змінами, зокрема в кліматі, економіці чи соціальних умовах
Глобальна співпраця і партнерство	Залучення до розвитку регіону міжнародних партнерів, обмін досвідом та ресурсами для вирішення глобальних викликів.

Взаємодія зазначених принципів сприяє створенню балансу між економічною ефективністю, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю для досягнення сталого розвитку регіонів.

Особлива увага має бути приділена політиці стимулювання сталого розвитку регіонів. Механізм стимулювання включає такі елементи: діагностика рівнів; визначення цілей стимулювання; вибір оптимального типу політики стимулювання; вибір інструментів для

реалізації політики стимулювання; контроль над стимулюванням; пропозиція відносно покращення проведення стимулювання.

Науковці [3] вважають, що важливо, щоб стимулювання сталого розвитку регіонів у контексті вироблення внутрішньої мотивації регіонами України передбачало заохочення розвитку всіх регіонів – сильних і проблемних, розвинутих і нерозвинутих, донорів і реципієнтів. Тільки у такому випадку можна вивести соціальну, економічну та екологічну сфери регіонів України на траєкторію сталого розвитку. Тобто стимулюючі заходи повинні сприяти виникненню внутрішньої мотивації у регіоні для саморозвитку та самоорганізації.

Забезпечення сталого розвитку регіонів вимагає впровадження якісно нової та динамічної економічної системи, орієнтованої на потреби суспільства. Досягнення цілей сталого розвитку передбачає проведення значущих соціально-економічних змін в Україні та формування нового глобального партнерства.

Отже, нині виникає необхідність у пошуку шляхів відновлення та забезпечення сталого розвитку регіонів, а також у підвищенні їх стійкості до зовнішніх загроз. У цьому контексті важливо акцентувати увагу на виявленні внутрішніх ресурсів регіонів та дієвій державній політиці.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : Постанова КМУ від 5 серпня 2020 року № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF> (дата звернення 20.11.2023).
2. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року: Проект Закону України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A> (дата звернення 20.11.2023).
3. Дороховський О. М., Радзівський О. І. Особливості стимулювання соціально-еколого-економічного розвитку регіонів. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. DOI: [10.32702/2307-2105-2019.2.16](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.2.16).

ЧИННИКИ СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Степанюк Р. С.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

Здатність сільськогосподарських підприємства протистояти мінливим факторам зовнішнього бізнес-середовища та здійснювати ефективну виробничу діяльність, яка гарантує платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі, забезпечує їх стійкий економічний розвиток. У цілому проблема стійкості має важливе теоретичне й практичне значення. Так, на думку Ю.О. Лупенко [7], стійкість є фактором розвитку системи, тобто підприємство розвивається виключно за умови забезпечення стійкості, в протилежному випадку воно може не вийти з кризового стану. В.Л. Іванова [4] стверджують, що стійкість в цілому пов'язана зі здатністю системи повертатися після непередбачених впливів до стану, який є близьким до рівноважного. Тобто, для економічної системи стійкість трактується як здатність повертатися до основної тенденції розвитку після збурень, що зумовлені економічними й природними факторами. На думку Т.А.Говорушко та Н.І. Климаш [2] стійкість також є здатністю повертатися в рівноважний стан, але при цьому враховується факт, що такий стан має досягатися без зовнішнього впливу. Р.О. Костирко [5] вважають, що стійкість являє собою неохочість до ризику втрат і збитків, тобто – постійність. Аналогічні підходи до поняття «стійкість» використовуються більшістю економістів. Можна припустити, що стійкість як

внутрішня властивість економічної системи (підприємства) виражається в здатності підприємства протистояти коливанням, які зумовлені змінами в зовнішньому і внутрішньому середовищі бізнесу та здійснювати при цьому ефективну діяльність для досягнення цілей свого розвитку.

Стійкість сільськогосподарських підприємства забезпечується за допомогою формування й підтримки одночасно виробничої, маркетингової, організаційно-структурної, кадрової, інвестиційної, фінансової, соціальної та екологічної стійкості. Але з позиції ефективного здійснення процесу відтворення особливе значення має послідовне забезпечення виробничої, маркетингової, інвестиційної та фінансової стійкості. Виробнича стійкість визначається раціональним використанням виробничих ресурсів підприємства і характеризується стабільністю обсягів виробництва. Маркетингова стійкість підприємства залежить від якості виробленої продукції, цінової політики, каналів і ринків збуту та виражається в безперервності процесу реалізації продукції (робіт, послуг). Інвестиційна стійкість виявляється у привабливості підприємства для інвесторів. Створення сприятливого інвестиційного клімату є комплексною проблемою, яка націлена на ефективне використання основних чинників зовнішнього середовища, на створення умов для забезпечення стійкого економічного розвитку господарського суб'єкта [4].

Взаємозв'язок видів стійкості підприємства залежить від чинників, за допомогою яких забезпечується їх рівень (рис. 1).

Фінансова стійкість визначає стан підприємства, що характеризується мінімальним рівнем ризику, пов'язаного із структурою формування загального капіталу, що є в розпорядженні суб'єкта господарювання в певний момент часу і суттєво впливає на можливості його розвитку; як здатність підприємства в повному обсязі і у визначені строки виконувати фінансові зобов'язання, тобто ототожнюється з платоспроможністю та ліквідністю. Отже, загальна стійкість підприємства безпосередньо залежить від рівня його фінансової стійкості. Фінансова стійкість, перш за все, визначається можливостями підприємства сформувати достатню суму фінансових ресурсів для покриття потреби в оборотних коштах на оптимальному рівні. Але залежно від рівня фінансових можливостей ступінь стійкості підприємства буде істотно різнитися. Вчені-економісти виділяються кілька типів фінансової ситуації за ступенем стійкості: абсолютний та нормальний, або нестійкий і кризовий фінансові стани [9].

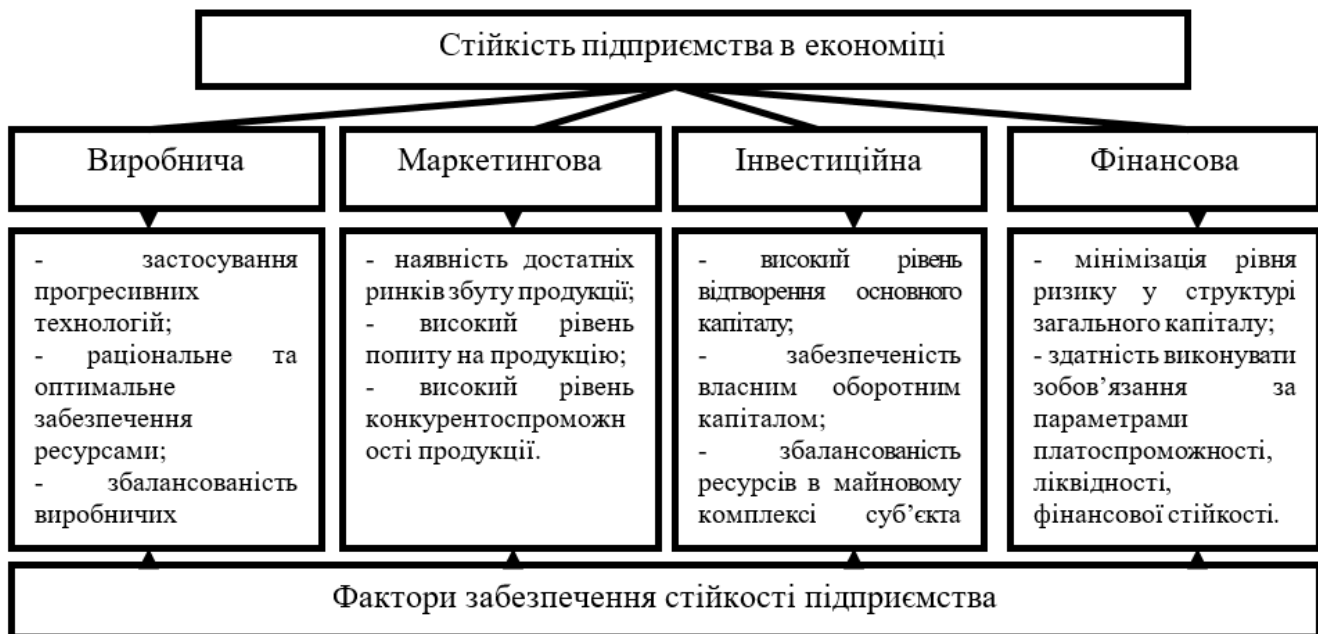

Рис. 1. Види стійкості підприємства та фактори її забезпечення

Джерело: узагальнено за даними [2; 4; 5; 7]

Підприємство є абсолютно чи нормально стійким у фінансовому відношенні, якщо обсяг його власного капіталу дозволяє повністю фінансувати всі необхідні оборотні активи (запаси). При цьому збільшення власного капіталу, як джерела фінансування зростаючих активів підприємства, забезпечується виключно за умови його високорентабельної виробничої та ефективної інвестиційної діяльності. Отже, головним фактором забезпечення фінансової стійкості є ефективна інвестиційна діяльність та прибутковість підприємства.

Нерозривно пов'язаний з економічними процесами потенціал – це засоби, запаси, джерела, що є наявними та можуть бути використаними, приведені в дію для досягнення певної мети, розв'язання завдань, можливості соціальної композиції у певній сфері [1]. Є.В. Лапін узагальнив поняття категорії «потенціал» як основного елемента економічних процесів та означив кілька аспектів його тлумачення: сукупність наявних ресурсів виробництва; потенціальний обсяг виробництва; економічна потужність виробництва; показник максимальних виробничих можливостей галузі, підприємств, об'єднань, ресурсів; економічні можливості, що залежать від рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, наявності трудових і виробничих ресурсів, ефективності господарського механізму [6]. На думку І.М. Семененко, модель потенціалу будь-якого підприємства визначається обсягом і якісною компонентою наявних у нього ресурсів (чисельність зайнятих, основних і оборотних засобів, фінансових ресурсів і нематеріальних активів – патентами, ліцензіями, інформацією, технологію); здібностями співробітників, їх освітянські, кваліфікаційні, психофізіологічні і мотиваційні якості; здібностями менеджменту щодо раціонально використовувати наявних ресурсів; інноваційною та фінансовою спроможністю [8]. Безумовною і незаперечною домінантою сутності економічної категорії «потенціал» є можливість використання суб'єктом системи елементів, що забезпечують раціональну структуру ресурсів, а також відносини, результативні ознаки виробничої діяльності та функціональну їх здатність. Виходячи з цього, понятійною ознакою, що розширює внутрішню сутність стійкого потенціалу економічного розвитку є здатність. Вона характеризує рівень освоєння потенційних можливостей суб'єкта, його підготовленість конкурентних переваг. Таким чином, вважаємо, що поняття здатності не змінює рівень теоретичних досліджень, а формує раціональну основу мислення, сприймаючи закономірну дійсність об'єктивного твердження здатності, як процесу розвитку пізнання сутності категорії «стійкість потенціалу економічного розвитку», спрямованого на відображення цільової постанови економічної теорії в результаті наукових експериментів та моделювання економічних відносин в просторі бізнес-середовища.

У дефініціях комплексного підходу щодо сутності стійкого потенціалу економічного розвитку робиться акцент на властивостях ресурсів та на їх гіпотетично мобілізованій здатності генерувати позитивні чисті грошові потоки в обсягах, які забезпечують безперервний процес фінансування активів, виконання зобов'язань перед державою, диверсифікацію ризиків економічного зростання та ділової активності, підвищення прибутковості та зростання ринкової вартості ресурсів (активів) [9]. Зазначимо, що у такому контексті визначення змісту стійкого потенціалу економічного розвитку обумовлює зв'язок прибутку з власним капіталом та стійкістю підприємства. Розглянемо більш конкретно цю позицію.

Для обґрунтування цього твердження вважаємо, що прибуток підприємства – головне джерело його стійкого беззбитково розвитку. За його допомогою підприємство в змозі впроваджувати сучасні технології виробництва сільськогосподарської продукції, проводити успішну виробничу, фінансову та інвестиційну діяльність. Із зростанням прибутку підприємства, збільшуються податкові відрахування до бюджетів усіх рівнів, зростає соціально-економічна здатність підприємства на рівні держави. Таким чином, змістовна складова прибутку розкриває основні завдання, що на нього покладені: забезпечення оптимального рівня доходу на формування інвестованого капіталу та достатнього обсягу фінансових ресурсів для зростання ринкової вартості підприємства; забезпечення високої стійкості ресурсному потенціалу

підприємства, уможлиблюється шляхом ефективного управління структурою капіталу підприємства, управління витратами та доходами, управління грошовими потоками.

Список використаних джерел

1. Ареф`ева О. В., Городячнська Д. М. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи її забезпечення. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 8. С. 83–90.
2. Говорушко Т. А., Климаш Н. І. Управління ефективністю діяльності підприємств на основі вартісно-орієнтованого підходу: монографія / Т. А. Говорушко, Н. І. Климаш. Київ : Логос, 2013. 204 с.
3. Грановська В. Г. Формування стратегії підприємств аграрного сектору в умовах глобальної конкуренції. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 110. С. 308–312.
4. Іванов В. Л. Управління економічною стійкістю промислових підприємств (на прикладі підприємств машинобудівного комплексу). Луганськ, 2005. 266 с.
5. Костирко Р. О. Комплексний підхід до стратегічного аналізу потенціалу фінансово-економічної стійкості господарюючого суб'єкта. *Вісник національного університету «Львівська Політехніка»*. Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2007. № 578. С. 141 -145.
6. Лапін Є. В. Економічний потенціал підприємства: монографія. Суми: Унів. книга, 2002. 310 с.
7. Лупенко Ю. О. Формування перспективної моделі сільського господарства України. *Економіка АПК*. 2012. № 11. С. 10-14.
8. Семененко І. М. Економічна стійкість підприємства: сутність і поняття. *Вісник Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля*. 2010. Вип. 2(144). С. 78-82.
9. Трусова Н. В. Фінансова складова ресурсного відтворення сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)*. 2014. № 1(25). С. 243-247.

СЕКЦІЯ 5
**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН**

МИТНИЙ КОНТРОЛЬ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Волкова О. В.

к.е.н., доцент,

*доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонського національного технічного університету*

У сучасних умовах, коли світ зіткнувся з конфліктами та війнами, питання організації митного контролю під час війни набуває особливої актуальності. Україна, яка зазнала агресії та веде війну на своїй території, також стикається із забезпеченням ефективного митного контролю в умовах війни.

Митний контроль є важливою складовою частиною безпеки державного суверенітету та країни. У контексті війни ця функція виникає ще більшої ваги, оскільки вона дозволяє державі контролювати переміщення товарів, зброї, військової техніки та гуманітарної допомоги через митний кордон. Забезпечення безпеки та захисту національних інтересів стає виключною проблемою в таких умовах [3, с.104].

Умови війни створюють особливі виклики для організації митного контролю, після чого вони супроводжуються загрозами безпеки та нестабільності. Все це може привести до зміни митного контролю. У звичайних умовах митні органи зосереджуються на контролі товарів із забезпеченням платного дотримання митних правил та податкових норм. Проте, під час війни пріоритетом стає забезпечення безпеки держави та боротьба з незаконним переміщенням зброї та інших небезпечних товарів. Це може призвести до зміни режиму роботи митних органів та перерозподілу ресурсів для забезпечення ефективного контролю.

Процедури митного контролю в умовах війни є надзвичайно ефективними для забезпечення безпеки та ефективності переміщення товарів через митний кордон. Україна, як країна, що переживає військовий конфлікт, змушена вживати особливі заходи для забезпечення митного контролю в умовах війни. Основні процедури митного контролю, які застосовуються в Україні під час війни наведені нижче (табл. 1.).

Таблиця 1

Основні процедури митного контролю, які застосовуються в Україні під час війни

Процедури митного контролю	Характеристика	Законодавча та нормативна база регулювання
1 Реєстрація товарів та документів	Кожен товар, який перетинає митний кордон, повинен бути зареєстрований у митній службі. Це дозволяє встановити контроль за переміщенням товарів та забезпечити їх безпеку. Крім того, реєстрація документів, таких як митні декларації та інші необхідні документи, дозволить забезпечити правильне оформлення товарів і уникнути порушення митних правил	Митний кодекс України статті 337, 337 ⁻¹
2. Огляд та перевірка товарів	Огляд такої перевірки товарів є невід'ємною частиною митного контролю в умовах війни. Митні органи здійснюють огляд товарів із наданням заборонених або небезпечних предметів, а також для перевірки відповідності заявленої інформації. Огляд можна проводити як вручну, так і за допомогою спеціальних технічних засобів, таких як рентгенівські апарати або детектори металу.	Митний кодекс України статті 338-340

Процедури митного контролю	Характеристика	Законодавча та нормативна база регулювання
3. Встановлення митних платежів	Митні органи встановлюють митні платежі на товари, що перетинають митний кордон, згідно з чинним законодавством. Це дозволяє забезпечити фінансову стабільність та збереження економічних інтересів держави.	Митний кодекс України Податковий кодекс України (в частині податків, що встановлюються при перетині митного кордону)
4. Контроль за документами та інформацією	Митні органи перевіряють достовірність документів, що супроводжують товари, а також перевіряють відповідність інформації, отриманої в цих документах. Контроль за документами та повідомлення запобігання незаконному переміщенню товарів або використанню фальшивих документів. В умовах війни можуть змінюватись вимоги до документації та інформації, після чого можуть бути введені додаткові обмеження або вимоги щодо звітності.	Митний кодекс України статті 337, 345
5. Співпраця з іншими службами	Митні органи співпрацюють зі збройними силами, поліцією, митною службою та іншими відповідальними службами для забезпечення безпеки та ефективності митного контролю. Спільні оперативні заходи, обмін інформацією та координація дій допомагають забезпечити ефективну боротьбу з незаконним переміщенням товарів та забезпечити безпеку держави.	Митний кодекс України статті 558–567
6. Забезпечення безпеки митного контролю	Митні органи проводять заходи для запобігання терористичним актам, контрабанді та іншим загрозам безпеки. Це включає встановлення контрольних пунктів, використання технічних засобів безпеки, проведення перевірок осіб та транспортних засобів.	Митний кодекс України стаття 6 Закон України «Про Національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII

Джерело: укладено автором за матеріалами [1; 2].

Під час війни митний контроль стає однією з окремих складових систем безпеки держави, проте, є певні проблеми, з якими стикаються митні органи, а саме:

1. Недостатність ресурсів. Військові конфлікти призводять до знищення інфраструктури та забезпечення, що ускладнює роботу митних постів та прикордонних пунктів пропуску. Недостатність фінансування та матеріальних ресурсів призводить до зниження ефективності митного контролю, а також до зростання ризику корупції серед митних посадовців.

2. Загроза безпеці митних посадовців. Військові конфлікти часто супроводжуються терористичними актами та збройними атаками, які можуть спрямовуватися проти митних постів та прикордонних пунктів пропуску. Це створює серйозні перешкоди для здійснення митного контролю та може призвести до загибелі митних посадовців.

3. Збройні конфлікти та неповноцінність інформації. Ускладнює роботу митних органів, оскільки вони повинні оперативно реагувати на зміни в ситуації та адаптувати свої стратегії та процедури. Недостатня інформація про поточні загрози та ризики може призвести до пропуску небезпечних товарів або недооцінки ризиків, пов'язаних з переміщенням товарів через митний кордон.

4. Корупція та недобросовісність. Недостатнє фінансування та недостатній контроль сприяють поширенню корупційних схем, які можуть призвести до пропуску незаконних товарів або зловживання службовим становищем. Боротьба з корупцією та забезпечення прозорості та ефективності митного контролю є головним завданням під час війни.

5. Відсутність міжнародного співробітництва. Завантаженість митних органів та прикордонних пунктів пропуску, а також неповноцінність інформації можуть ускладнити співпрацю з іншими країнами та міжнародними організаціями. Відсутність міжнародного співробітництва може призвести до зростання ризику незаконного переміщення товарів та незаконної торгівлі.

6. Великий обсяг переміщення товарів. Під час війни фактично збільшується обсяг переміщення товарів через митний кордон. Це ставить перед митними органами великі виклики, оскільки вони повинні забезпечити ефективний контроль за всіма товарами, що перетинають кордон. Великий обсяг переміщення товарів може призвести до перевантаження митних постів та прикордонних пунктів пропуску, а також до зниження якості та ефективності митного контролю.

7. Відсутність єдиної стратегії. Умови війни часто призводять до кількох єдиних стратегій митного контролю. Різні військові формування та служби безпеки можуть мати власні підходи до здійснення митного контролю, що ускладнює координацію та співпрацю між ними. Відсутність єдиної стратегії може призвести до дублювання зусиль та неефективного використання ресурсів.

Усі ці проблеми створюють серйозні виклики для організації та реалізації митного контролю [4, с.51]. На основі проведеного дослідження можна надати наступні рекомендації:

1. Покращення законодавчої бази митного контролю під час війни. Необхідно розробити та прийняти спеціальний закон, який визначатиме основні принципи та процедури митного контролю в умовах війни.

2. Забезпечення високого рівня координації між митними органами та іншими службами безпеки. Для цього необхідно створити спеціальні комісії та робочі групи, які будуть відповідати координації та обміну інформацією.

3. Використання сучасних технологій та обладнання для забезпечення безпеки митного контролю. Необхідно впроваджувати системи автоматизації та електронного контролю, які дозволяють ефективно виявляти незаконні вантажі та запобігати корупції.

4. Проведення регулярних навчань та підвищення кваліфікації працівників митних органів. Це дозволяє підвищити їх професійну компетентність та забезпечити високий рівень виконання завдань митного контролю.

5. Запровадження ефективної системи моніторингу та контролю за діяльністю митних органів. Це дозволяє вчасно виявляти та усувати недоліки в роботі, а також запобігати корупції та незаконним діям.

6. Розвиток міжнародного співробітництва в галузі митного контролю під час війни. Необхідно активно співпрацювати з іншими країнами, обмінюватися досвідом та інформацією, а також спільно вирішувати проблеми та виклики, які виникають під час воєнних конфліктів.

7. Постійне вдосконалення процедури митного контролю під час війни. Необхідно проводити аналіз та оцінку ефективності процедур, вносити зміни та покращення, а також підтримувати сучасні тенденції та вимоги.

Враховуючи вищезазначені висновки та рекомендації, можна зробити висновок, що організація митного контролю під час війни в Україні потребує системного підходу та постійного вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495–VI. Дата оновлення

07.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 19.11.2023).

2. Про Національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII Дата оновлення 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 19.11.2023).

3. Резнік Н. П., Боштан А. Л. Особливості здійснення митного контролю в Україні в період війни. *Молодий вчений. Економічні науки*. 2022. № 11(111). С. 103-107.

4. Степаненко С. В. Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 49-54.

СТРАТЕГІЯ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ МІЖ КРАЇНАМИ СВІТУ

Костякова А. А.,

к.е.н., доцент

кафедри фінансів, обліку і оподаткування Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Хома А. Р.,

здобувач ОР «Магістр» спеціальності 071 Облік і оподаткування

кафедри фінансів, обліку і оподаткування Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Україна є найбільшою країною в Європі, рятівник для південної частини світу, маловідома для східних частин світу і є далекою від Американських континентів, та все ж, має значний економічний вплив та зв'язки в усіх куточках землі. Та як це впливає на економіку самої держави? Звичайно ж позитивно, адже чим більше зав'язків, тим більше можна мати союзників та друзів серед країн. Але з іншого боку, можна знайти і недругів, але якщо вони не мають суттєвого економічного впливу, то це не страшно. Тобто, налагодження взаємодії зі світом підніме значущість України для всіх, і тим самим привабить потенційних інвесторів та розумних людей, які могли б підняти всі рівні і галузі в країні і пришвидшити її розвиток, що і є ціллю кожної стабільної держави.

Дана тема, представляє собою широку значущість для всіх сфер, в яких задіяна країна і хоч і частково і по різному, але впливає на кожен. І так як це проблема зовнішня, то займаються нею на державному рівні.

Міжнародні економічні відносини приймають різні форми:

1. Кредитно-фінансові відносини: Надання позик і кредитів; експорт та імпорт капіталу.
2. Науково-технічне співробітництво: Обмін науково-технічною інформацією; технічне, комерційне і виробниче співробітництво; торгівля патентами й ліцензіями; обмін новітніми технологіями; підготовка спеціалістів за кордоном. Здійснення спільних наукових розробок і проектів, таких як дослідження космосу, охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я.
3. Спільне підприємництво: Створення підприємств, об'єднань, організацій на основі іноземного капіталу для спільного виробництва та збуту продукції і надання послуг.

Хотілось би поділити інформацію про країни ,з якими ми співпрацюємо, за частинами світу, аби легше мати уявлення, де і звідки треба підтримувати розвиток, і з ким налагоджувати чи укріплювати зв'язки. Тож варто почати з найближчої частини і так само найвагомішої в світі, тобто з Європи. Вона налічує 48 незалежних держав і є потужною виробничою і розвиваючою частиною світу. З часу становлення України незалежною, з країнами сусідами і західним країнами Європи було укладено чимало договорів економічного плану. За даними 2017 року найбільшими експортерами та імпортерами країни, стали Польща, Італія, Німеччина, Білорусь та Угорщина. Так країни, вивезення товарів до яких є найбільшим, з України, становили Польща,

Італія, Нідерланди, Німеччина та Іспанія. На сам перед, Польща є сусідом, а от інші країни в списку не дуже, але одразу зрозуміло, що їм можна запропонувати лише продукцію чорної металургії, хімічної і харчової промисловості. І Іспанія так само є лідером серед експорту зерна та іншого, популярного в Україні, насіння. Але ввозять в Україну товарів значно на більші суми і вже трошки інші держави, серед яких: Німеччина, Польща, Білорусь (сьогодні вони розірвані через підтримку Білоруссю військових дій РФ), Швеція та Франція. Це техніка, автотранспорт, тканини та інша продукція, якою Україна наразі не може себе забезпечити. Свого роду відбувається своєрідний матеріально-товарний обмін - експорт сировини на імпорт готових виробів, але дорожчий за вартістю. І це є однією з найбільших проблем країни, недостатність виробничих потужностей для повноцінної обробки і виготовлення вже кінцевих продуктів. Не менш слабкий в останні роки зв'язок у держави з менш розвиненими і відносно маленькими країнами, такими як: Сербія, Бельгія, Литва, Словаччина, Боснія і Герцеговина. Адже ці країни хоча цілком і повністю задовольняють власні потреби або самостійно, або ж за допомогою країн-сусідів, все одно бажають розширювати економічний вплив як і будь-яка інша країна. Як підсумок, Україна - вигідний споживач (покупець), та/або просто ресурсна база серед європейських країн і це не досить вигідно з позиції примноження прибутку, адже витрачання на закупівлю занадто витратний процес, ніж на власне виробництво. Проте, на разі, і це сказати важко, адже після військового вторгнення РФ, Україна скоротила експорт товарів до ЄС майже на 86%, а імпорт майже не скоротився, а навпаки зростає. Але слід зауважити, що в науково-технічному співробітництві дуже активна Франція, Бельгія та Великобританія. Адже вони організовують підприємства на території України і пропонують так само багато перспектив в навчанні наших українських спеціалістів і учнів.

Далі візьмемо схід. За зв'язки з Російською Федерацією можна навіть не говорити, адже вони були розірвані одразу після початку повномасштабного наступу. А от з іншими країнами, колишніми членами СНД, Україна вклала найбільше договорів про співпрацю. Поміж договорів про економічну торгівлю, були налагоджені також зв'язки в питаннях безпеки та розбудови спільної інфраструктури. Особливі відносини були також з Ізраїлем, в питаннях військової допомоги, зокрема у складі медичного обладнання та ліків. Також в 2021 році українську продукцію побачили і на ринках Азербайджану, Узбекистану, Молдови, Таджикистану і Туркменістану. З країнами далекого Сходу, відносини є, але не такі стабільні та стійкі, та вони наче і не мають схильності до розвитку. Проте це не стосується Китаю, Японії, Республіки Корея та Індії, які пропонують нам ліки та нові технології в обмін на зернові та інші продукти харчування і важку промисловість. Не можна оминати і політичні відносини між Сінгапуром, який також є експортером українських продуктів харчування, і тим самим розповсюдником української культури в тій частині світу. Дані економічні відносини схожі на ті, що побудовані між Європою.

Що стосується далекої Австралії, то там також налагоджені зв'язки з Україною, майже такі самі. Імпортуються в Україну мінеральні палива, машинобудівна і фармацевтична продукція, оптичні прилади, вовна, дорогоцінне каміння, папір та картон. Натомість ми можемо експортувати металургійну та машинобудівну продукцію, у тому числі морські та річкові судна, вироби з пластмаси, а також жири та олії тваринного і рослинного походження, саме яких і не вистачає землям Австралії. Хоча в останні роки також планувалося ввезення до країни австралійського зрідженого газу, а також закупівля енергетичного вугілля. Що може вказувати на те, що Україна виснажила свої ресурси для торгівельних зав'язків з Європою і тепер компенсує їх.

Можливо вищевказані країни змогли б і відмовитись від української продукції, але не країни Африки. Серед них Єгипет та Південно-Африканська Республіка, а також Аргентина, Гана, Кенія, Камерун, Маврикія, Руанда і Туніс. Вони, мають гостру потребу у продовольчих запасах зерна пшениці, ячменю, гороху, соняшнику. Імпортуються в Україну ж зерна кави, какао,

фрукти, енергетичні ресурси, мінерали, сировина для хімічної промисловості та інше. Але на відміну від Європи та Азії, Африка більше імпортує, ніж експортує українські товари.

Особливої уваги слід приділити тепер зв'язкам з Американськими континентами, в частоті відносинах з США. За 2021 рік США посідають 8-ме місце серед наших партнерів за обсягами зовнішньо-торговельного обороту. Україна експортує їм чорні метали та вироби з них, жири та олії тваринного походження, електричні машини, руди, шлаки і золу. Натомість імпортується наземний транспорт, мінеральне паливо, електричні машини, реактори ядерні, котли, машини. Також Україна та США регулярно організують обміни вчених та дослідників через різноманітні програми, такі як Fulbright Program, яка дозволяє ученим з України працювати та досліджувати в США та навпаки. А інвестиційний і позиковий капітал в Україну, був вище 6000 млн. дол. США в період з 2005р. до 2013р., в 2018 р. він ледь набирав 2000 млн. дол., на сьогодні інвестиції доволі низькі, майже відсутні. І так не тільки з США, що дуже негативно відображається на державі. Канада ж так само сильно підтримує українців, хоча в Канаду все таки ввозиться більше з України, ніж експортується, і це більше завдяки Угоді про зону вільної торгівлі між країнами 2017 року. Також торги добре йдуть і з Мексикою, і з Кубою.

Щодо країн Південної Америки, то потенціал спостерігається, але через бідність країн, таких як Аргентина, зв'язки часто обриваються, це стосується і Бразилії. А от на рахунок Чилі, вважається, що продаж їм транспортних літаків, може стати прибутковою справою для обох країн. В цьому випадку було б доцільніше, аби Україна стала інвестором для країн третього світу і активно розвивала науково-технічне співробітництво разом.

Тепер картина щодо ролі України в міжнародних економічних відносинах з усім світом повністю складена. І на основі цього, можна зробити висновок щодо наступних дій нашої держави в цьому напрямі, аби хоча б трохи урівноважити та навіть покращити наше становище:

- Спробувати продавати не лише дешеву сировину, а й вироби з неї. Тобто, покращити і відновити системи переробки металів та вироблення хоча б запчастин для збірки машин, обладнання та установок.

- Створювати об'єднання діяльності з однією або з двома країнами для якогось певного колективного співробітництва. Тут зіграє і обмін досвідом, і покращення українських технологій, і збільшення трудових місць, і приваблення робочої сили.

- Дозволити інвестувати закордонним компаніям у землі, будівництво і вирощення рослин в Україні. Аби спонукати розвиток країни і налагодження зав'язків у сферах туризму та відпочинку, екосистем, та підвищення рівня життя населення. І само собою, це робочі місця і великі обороти валюти.

- Інвестувати. Підтримувати країни другого та третього світів у їх розвитку, ділитися досвідом та технологіями розробки і науковими досягненнями. Знаходити і виправляти слабкі місця країн у інших країн і активно їх розвивати, аби розповсюдити власну значимість і вплив у всіх куточках землі.

- Частіше створювати і проводити обміни спеціалістами і проводити закордонні поїздки задля підвищення кваліфікації. Аби всі мали уявлення про ті чи інші держави і мали можливість для виникнення нових ідей, створення та використання усіх наданих можливостей та перспектив.

- Скорочувати імпорт в Україну, замінюючи іноземні товари, товарами власного виробництва, за умови можливості.

- Підтримувати власний бізнес і популізувати його в інших державах. Надати можливість новим виробникам частіше і простіше виходити на міжнародний ринок, але з перевірено-якісною продукцією.

Бо якщо все лишати як є, то ми погрузнемо в цій залежності і просто виснажимо власні ресурси і як наслідок перестанемо бути важливою частиною підтримки держав і самі ж

понижимо свою значимість на світовій арені. Але насамперед, слід закінчити цю війну і почати відновлюватись.

Список використаних джерел

1. Економічні зв'язки України в Європі: з ким ми співпрацюємо найбільше URL: <https://www.slovoidilo.ua/2017/10/10/infografika/ekonomika/ekonomichni-zvyazky-ukrayiny-yevropi-kym-my-spivpracyuyemo-najbilshe> (дата звернення 29.11.2023).
2. Українські товари – за кордон: що і куди продавали у 2021 році? URL: <https://naglyad.org/uk/2022/01/31/ukrayinski-tovari-za-kordon-shho-i-kudi-prodavali-u-2021-rotsi/> (дата звернення 29.11.2023).
3. Зовнішні економічні зв'язки України. Україна і світове господарство. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19330/> (дата звернення 01.12.2023).
4. Зовнішні економічні зв'язки України. Україна і світове господарство. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/10/31/693082/> (дата звернення 01.12.2023).
5. Українські економічні відносини з країнами Третього світу. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/21760/ (дата звернення 29.11.2023).

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Почерніна Н. В.

к.е.н., доцент,

*доцент кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного
університету імені Дмитра Моторного*

Виноградова Д. В.

*здобувач ОКР «Бакалавр» за спеціальністю 242 «Туризм» Таврійського державного
агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного*

У сучасному світі міжнародне науково-технічне співробітництво відіграє важливу роль у розвитку країни. Україна є активним учасником цього процесу, демонструючи значні досягнення в цій сфері. Однак, існує низка проблем, які залишаються викликом для української науково-технічної сфери і потребують консолідації зусиль для їх розв'язання у майбутньому. Метою даного дослідження є виявлення слабких позицій України в міжнародному науково-технічному співробітництві в порівнянні з кращими практиками інших держав.

Досягнення України в галузі міжнародного науково-технічного співробітництва свідчать про прагнення країни до інтеграції у світову наукову спільноту. Завдяки активній участі в різноманітних міжнародних проектах і програмах Україна змогла набути репутації надійного та інноваційного партнера. Це підтверджується значним збільшенням кількості спільних наукових публікацій з іноземними вченими та провідними світовими університетами, що сприяє підтримці високого рівня наукового потенціалу в країні, а також поступовим нарощуванням обсягу трансферу технологій, про що свідчить рис. 1.

Крім того, Україна бере активну участь у міжнародних науково-технічних програмах, що дає змогу країні обмінюватися досвідом, напрацюваннями та передовими технологіями з партнерами по всьому світу. Це сприяє зростанню інноваційних можливостей і поліпшенню якості української науки і техніки. Прикладами таких програм є: Рамкова програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» бюджетом фінансування у 95,5 мільярдів євро, Дослідницька та навчальна програма Євратом, яка охоплює ядерні дослідження та інновації з бюджетом 1,38 мільярда євро на період 2021-2025 роки, програма

LIFE, спрямована на захист довкілля та кліматичні дії. із загальним бюджетом 5,4 млрд євро на 2021-2027 роки, COST (Європейське співробітництво в галузі науки та техніки) – це організація, яка фінансує дослідницькі та інноваційні мережі, що працюють за принципом «знизу вгору» і діють протягом чотирьох років, об'єднуючи дослідників з наукових кіл, малих і середніх підприємств, державних установ та інших відповідних організацій або зацікавлених сторін країн ЄС [2].

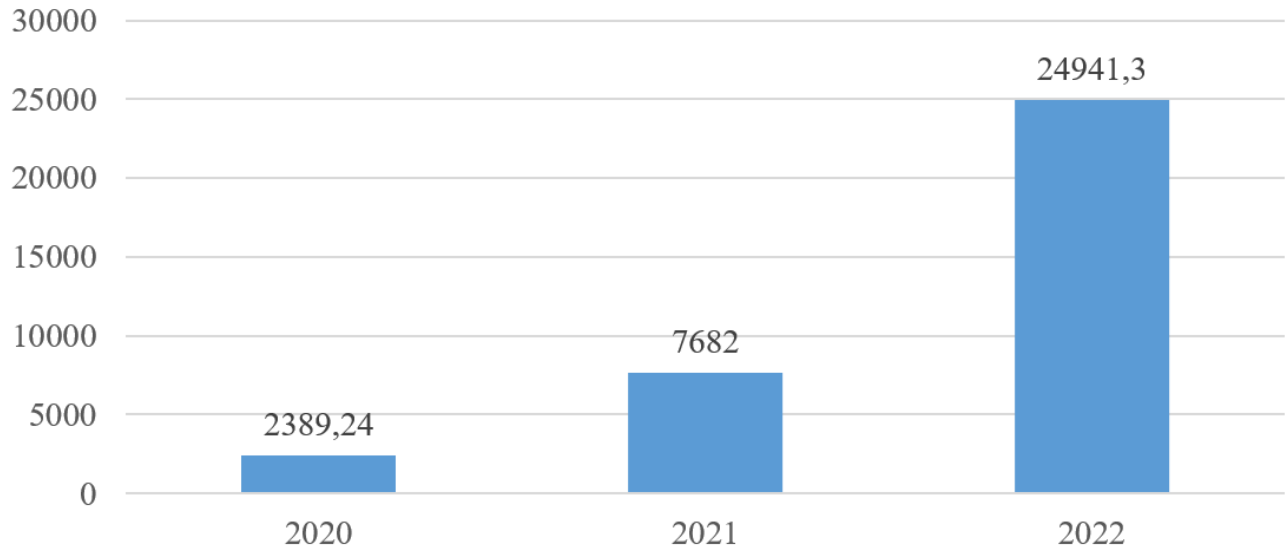

Рис. 1 Обсяг надходжень від надання технологій, створених за бюджетні кошти на зовнішній ринок, тис. грн.

Джерело: побудовано автором за даними [1, с. 37]

Проте, на тлі досягнень української науки існують певні проблеми, що ускладнюють її розвиток. Однією з основних проблем є недостатнє фінансування наукових досліджень і розробок. Це перешкоджає реалізації багатьох перспективних проектів і уповільнює науково-технічний прогрес у країні. На користь такого висновку може свідчити порівняльний аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності різних країн наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика застосування інновацій в країнах світу

Країна	Основні галузі і сектори економіки	Засоби, стратегії, механізми	Фінансування
Польща	сучасні технології, R&D, капітал для інновацій, інформатизація адміністрації	технологічний кредит; підтримка кооперативних зв'язків	погашення частини технологічного кредиту за рахунок Нацбанку Польщі
Німеччина	енергетика, захист довкілля, охорона здоров'я, безпеки, біо- та нанотехнології	розробка державних стратегій у високотехнологічних галузях; співпраця представників провідних компаній, наукових закладів і політичних кіл	за рахунок федеральних і земельних бюджетів
Україна	сільське господарство, промисловість, фінансовий сектор, інфраструктура	Модернізація виробництва, експортна орієнтація, Розвиток кооперації, впровадження сучасних технологій, Державні програми підтримки, банківські кредити	Кредити, субсидії, інвестиції, Власний та залучений капітал, Державні та приватні інвестиції

Країна	Основні галузі і сектори економіки	Засоби, стратегії, механізми	Фінансування
Канада	сільське господарство, космічне партнерство, наука, відновлювальні технології	Інноваційна Стратегія Уряду Канади; координація підтримки інноваційної діяльності	за рахунок власних і кредиторських коштів на загальних засадах
Японія	проблеми популяції населення, проблеми нестачі їжі, захист навколишнього середовища, пошук альтернативних джерел енергії	використання механізму Базових Планів, що складають кожні 5 років	уряд фінансує державні і приватні проекти
США	національна оборона, охорона здоров'я, космічні дослідження, фундаментальні дослідження, сільське господарство, енергетика	підтримка малого бізнесу на початкових періодах; кооперація ВУЗи+фірми+Уряд; податкові пільги, кредити	за рахунок федерального бюджету; міністерства пов'язані з галузями, що застосовують інновації; університети

Джерело: укладено автором за матеріалами [3].

Як видно з таблиці, в більшості країн значна роль у фінансуванні інновацій відводиться державі, тоді як в Україні держава лише бере часткову участь у фінансуванні, надаючи перевагу приватним коштам.

Другим контраргументом є відсутність чіткої стратегії та координації в галузі міжнародного науково-технічного співробітництва. Попри активну участь у різноманітних проектах і програмах, Україна відчуває брак системного підходу до управління та координації зусиль у цій сфері. Це ускладнює взаємодію зі світовими партнерами та ускладнює досягнення максимальної ефективності в міжнародному науково-технічному співробітництві.

Висновки. Україна має значний науковий потенціал та досягнення у сфері науки та техніки, але також стикається з рядом проблем у розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва. Обмежений доступ до фінансування, відсутність ефективної системи комунікації та визнання українських наукових досягнень за кордоном ускладнюють співпрацю з іноземними партнерами. Для подальшого розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва важливо звернути увагу на розвиток інноваційної інфраструктури, підтримку молодих науковців та студентів, а також активну участь у міжнародних наукових програмах та ініціативах. Залучення додаткових ресурсів, розвиток ефективної системи підтримки наукових досліджень та сприяння міжнародній співпраці можуть сприяти подальшому зростанню наукового потенціалу України та розвитку співпраці з іншими країнами. Розв'язання цих проблем потребуватиме зусиль з боку держави, громадських організацій та міжнародних партнерів для забезпечення більш сприятливих умов для розвитку науково-технічної сфери України.

Список використаних джерел

1. Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня у 2022 році: аналітична довідка / Т. В. Писаренко, Т. К. Кваша, О. Ф. Паладченко, І. В. Молчанова. Київ: УкрІНТЕІ, 2023. 90 с.
2. Національний портал міжнародного науково-технічного співробітництва / МОН України. URL: <https://ms.nauka.gov.ua/> (дата звернення 19.11.2023).
3. Інноваційна політика зарубіжних країн : концепції, стратегії, пріоритети URL: <https://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36385.pdf> (дата звернення 19.11.2023).

ЗДОБУТКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН СВІТУ У РАКУРСІ МІЖНАРОДНИХ ІНДЕКСІВ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Почерніна Н. В.

к. е. н., доцент,

*доцент кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного
університету імені Дмитра Моторного*

Муха В. М.

*здобувач ОКР «Бакалавр» за спеціальністю 051 «Економіка» Таврійського державного
агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного*

Здобутки та проблеми країни в науково-технічній сфері певною мірою відображають її рейтинги в різноманітних міжнародних індексах. Підвищення рейтингової позиції свідчить про покращення функціонування інноваційної сфери, а втрата позиції – про зменшення конкурентоспроможності у сфері інновацій на світовому ринку.

Існує ціла низка агрегованих індексів, що узагальнюють здобутки країни в інноваційній діяльності. Серед них: Індекс глобальної конкурентоспроможності (The IMD World Competitiveness ranking), Індекс цифрової конкурентоспроможності (World Digital Competitiveness Ranking), Індекс мережевої готовності (Network Readiness Index), Інклюзивний інтернет-індекс (The Inclusive Internet Index), Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index), Індекс розвитку електронного урядування (EGovernment Development Index), Індекс електронної комерції бізнесу для споживачів (UNCTAD B2C E-commerce Index). Через війну Україна не мала можливості зібрати та надати необхідну інформацію про стан інноваційної сфери на період 2022-2023 років. Однак, рейтингові позиції інших країн можуть служити орієнтиром для кращого розуміння проблем, які виникають у сфері інновацій. Через глобалізацію ці проблеми можуть відтворюватись і в українській економіці. Тому нам важливо вивчати досвід інших країн і вдосконалювати національну інноваційну систему з метою зміцнення власних конкурентних позицій у майбутньому.

Рейтинг світової конкурентоспроможності базується на 336 критеріях, агрегованих у три блоки: Економічні показники, Ефективність уряду, Ефективність бізнесу, Інфраструктура. Лідерами рейтингу 2023 року, опублікованому Всесвітнім центром конкурентоспроможності стали Данія, Ірландія та Швейцарія серед 64 економік. Усі три є малими економіками, які добре використовують свій доступ до ринків і торгових партнерів [1]. Основний висновок їх досягнень для України – потреба забезпечення стійкості економіки та здатності уряду своєчасно адаптувати політику на основі поточних економічних умов.

Світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності вимірює потенціал та готовність економіки прийняти та досліджувати цифрові технології для економічної та соціальної трансформації. Сполучені Штати Америки у 2023 році зайняли найвищу сходинку, оскільки досягли значних результатів за всіма трьома складовими індексу: знання, технології та готовність до майбутнього. Вирішальну роль для посилення конкурентної позиції країни відіграли надбання, пов'язані з використанням штучного інтелекту. Аналіз динаміки індексу по іншими країнам довів, що національна конкурентоспроможність є результатом інвестицій в освіту та надання тих навичок, яких вимагає ринок праці [2]

Індекс мережевої готовності відображає здатність окремих економік максимізувати соціальні та економічні наслідки цифрової трансформації. Агрегування індексу здійснюється на основі 4 складових: технології, люди, управління, вплив. У 2022 році першу сходинку в рейтингу обіймали США, потіснивши Нідерланди [3]. ТОП-10 країн демонструють таку структуру економіки, до якої має прагнути Україна - з високим рівнем доходу, спрямовану на

інвестування та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) урядами, підприємствами та окремими особами.

Інклюзивний інтернет-індекс формується на основі 4 категорій «Доступність», «Достатність доходу», «Релевантність» і «Готовність», характеризуючи рівень технічного доступу до Інтернету в країні, можливості користування ним за наявного доходу, з використанням рідної мови та з урахуванням навичок, культурного визнання та політики підтримки. У 2022 році зі 100 країн, для яких оприлюднено рейтинг, лідером став Сінгапур. Другу сходинку обійняла Південна Корея, третю – Сполучені Штати [4]. Для України, значна частини території якої має обмежений доступ до інтернету, досвід інших країн може слугувати цінним орієнтиром для реалізації політики діджиталізації у повоєнний період.

Global Innovation Index 2023 характеризує глобальні інноваційні тенденції на тлі економічного середовища, повного невизначеності. Він охоплює 132 економіки і локалізує 100 найкращих науково-технічних інноваційних кластерів [5]. Індекс сформовано на 80 показниках інноваційного потенціалу, включаючи обсяги інвестування в дослідження та розробки, витрати на освіту та високотехнологічну продукцію, а також позиція найкращих університетів у рейтингу QS World University Rankings. Першу сходинку за даним індексом у 2023 році обіймала Швейцарія. Україна ж зайняла 55 позицію.

Індекс розвитку електронного урядування вимірює готовність урядових структур країни використовувати ІКТ для надання послуг населенню, бізнесу та для застосування самими органами влади. Він формується як середньозважена величина трьох складових: індексу телекомунікаційної інфраструктури, індексу людського капіталу та індексу онлайн-послуг. У 2022 році Данія мала найвищий показник EGDI у світі втретє поспіль. Україна ж обіймала 46 сходинку в рейтингу серед 193 країн, що є досить непоганим результатом [6, с. 220]

Індекс електронної комерції B2C, розроблений ЮНКТАД, базується на таких показниках: відсоток осіб, які користуються Інтернетом, кредитна картка (% від 15+), існуючі Інтернет-сервери (на 1 млн осіб), відсоток населення, яке має доставку пошти додому. цей індекс вимірює готовність економіки підтримувати покупки в Інтернеті. У 2022 році перше місце за цим індексом обіймала Швейцарія. Загалом у європейській електронній комерції у 2021 році відбулося зростання обороту B2C. У Східній Європі спостерігаються вищі темпи зростання продажів електронної комерції B2C, ніж у багатьох країнах Західної Європи, однак Західна Європа все ще займає найбільшу частку загального товарообігу – 63% порівняно з 2% у Східній Європі [7]

Здобутки країн світу у розвитку інноваційної діяльності та цифрової економіки, узагальнені в рейтингових позиціях за різноманітними міжнародними індексами, дозволяють Україні орієнтуватись на передовий досвід та формувати власну стратегію інноваційного розвитку на майбутнє.

Список використаних джерел

1. Сайт Міжнародного інституту розвитку менеджменту (IMD) URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings> (дата звернення 19.11.2023).
2. World Digital Competitiveness Ranking URL: https://networkreadinessindex.org/wp-content/uploads/reports/nri_2022.pdf (дата звернення 19.11.2023).
3. The Network Readiness Index 2022 URL: https://networkreadinessindex.org/wp-content/uploads/reports/nri_2022.pdf (дата звернення 19.11.2023).
4. The Inclusive Internet Index. URL: <https://impact.economist.com/projects/inclusive-internet-index> (дата звернення 19.11.2023).
5. WIPO: Оприлюднено Глобальний інноваційний індекс 2023 року / Євро Освіта URL: <https://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=8033> (дата звернення 19.11.2023).
6. UNITED NATIONS E-GOVERNMENT SURVEY 2022. The Future of Digital Government

URL: https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2022-09/_pdf (дата звернення 19.11.2023).

7.EUROPEAN E-COMMERCE REPORT 2022. URL: https://ecommerce-europe.eu/wp-content/uploads/2022/06/CMi2022_FullVersion_LIGHT_v2.pdf (дата звернення 19.11.2023).

ПЕРЕВАГИ У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНІВ

Почерніна Н. В.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

Боротьба України проти російської агресії змушує супроводжуватися значними втратами, в тому числі економічними, що актуалізує питання пошуку ресурсів для повоєнного відновлення. Важливим джерелом таких ресурсів для регіону може виступити зовнішня торгівля за умов реалізації ним виваженої політики щодо здобуття та утримання порівняльних переваг. Метою даного дослідження є оцінка зміни компаративних переваг регіонів України у зовнішній торгівлі товарами за період січня 2022 по вересень 2023 року. Методологічною основою дослідження виступає теорія виявлених порівняльних переваг на базі розрахунку індексу Балласа, широко використовувана у дослідженнях як іноземних, так і вітчизняних науковців. Серед різноманітних модифікацій індексу [1, с.79-82] автором була обрано варіант його розрахунку на основі лінійного логарифму, адаптованого в попередніх дослідженнях до рівня регіону окремо взятої країни [2, с. 209]. Перевагою даного варіанту є те, що він як відносний показник дає змогу оцінити відхилення індексу за два періоди незалежно від розміру початкових абсолютних даних. Вихідна інформація про обсяги експорту та імпорту товарів за регіонами України отримана з офіційного сайту Державної служби статистики [3].

Результати обрахунку індексу виявленої порівняльної переваги (RCA - Revealed Comparative Advantage) наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Індекс компаративних переваг регіонів України у зовнішній торгівлі товарами у 2022-2023 роках

	2022 рік	9 місяців 2023	Відхилення (+/-)
Вінницька	1,169253	1,061053	-0,1082
Волинська	-0,42107	-0,53995	-0,11889
Дніпропетровська	0,684021	0,603446	-0,08057
Донецька	0,94004	2,034812	1,094773
Житомирська	-0,29305	-0,23221	0,060838
Закарпатська	0,405673	0,604532	0,198859
Запорізька	1,079633	1,448075	0,368443
Івано–Франківська	0,360612	0,720725	0,360113
Київська	-0,32145	-0,40238	-0,08093
Кіровоградська	1,478147	1,643525	0,165378
Луганська	-0,12112	-1,44599	-1,32487
Львівська	-0,3518	-0,22485	0,126946
Миколаївська	1,031768	1,193277	0,161509

	2022 рік	9 місяців 2023	Відхилення (+/-)
Одеська	0,343662	0,351142	0,00748
Полтавська	0,666239	0,997175	0,330936
Рівненська	0,526169	0,314732	-0,21144
Сумська	0,442383	0,800587	0,358205
Тернопільська	0,633583	0,641899	0,008316
Харківська	-0,12821	-0,1133	0,014907
Херсонська	0,662047	2,638353	1,976305
Хмельницька	0,323212	0,686462	0,36325
Черкаська	0,982356	1,071228	0,088873
Чернівецька	-0,30344	-0,35208	-0,04863
Чернігівська	1,096014	1,497358	0,401345
м. Київ	-0,51786	-0,53107	-0,01321

Джерело: розраховано автором за матеріалами Державної служби статистики України [3].

За даними таблиці до ТОП-3 регіонів, які наростили компаративні переваги у зовнішній торгівлі товарами за аналізований період ввійшли Херсонська, Донецька та Чернігівська області. Найбільші втрати відносних переваг мала Луганська область.

Дані таблиці 1 дозволили сформуванню матрицю розподілу регіонів з урахуванням потенціалу використання здобутих переваг як джерела ресурсів для повоєнного відновлення, наведену у таблиці 2

Таблиця 2

Матриця розподілу регіонів України за потенціалом компаративних переваг у зовнішній торгівлі товарами у 2022-2023 роках

		володіння перевагами	
		+	-
зміни переваг	+	Донецька, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська	Житомирська, Львівська, Харківська
	-	Вінницька, Дніпропетровська, Рівненська	Волинська, Київська, Луганська, Чернівецька, м. Київ

Наведена матриця демонструє, що попри військовий стан чотирнадцять регіонів України змогли наростити порівняльні переваги у зовнішній торгівлі товарами. Отже, для них валютні надходження від експортних операцій можуть слугувати джерелом фінансових ресурсів для повоєнного відновлення. Тому основною ціллю їхньої регіональної політики у сфері зовнішньої торгівлі є просування експорту місцевої продукції.

Для регіонів, які у 2022 році не володіли компаративними перевагами, але змогли покращити свої конкурентні позиції за 9 місяців 2023 року (Житомирська, Львівська та Харківська області) основним завданням економічної політики є сприяння нарощуванню виробничого потенціалу експортної продукції та розвиток інфраструктури ЗЕД.

Для регіонів, які за наявності переваг частково поступилися конкурентним статусом, необхідно координувати цільові орієнтири економічної політики на основі аналізу причин, що спровокували такі зміни. Так, для Дніпропетровської області втрата конкурентних переваг обумовлена суттєвим скороченням експорту (з 6250833,1 тис. дол. у 2022 році до 3610917,8 тис.

дол. США за 9 місяців 2023 р.). Отже, для неї пріоритетами економічної політики має стати структурна перебудова регіональної економіки задля підтримки галузей-«локомотивів розвитку». Для Вінницької та Рівненської областей, в яких експорт скорочувався, а імпорт зростав, важливим є також оптимізація імпорتنих поставок та запровадження стратегії імпортозаміщення у виробництві.

Для п'яти регіонів, які не здобули відносних переваг у 2022 році та погіршили своє конкурентне становище у 2023 році, виклики для регіональної економічної політики є більш глобальними, оскільки вони не можуть розглядати зовнішню торгівлю як надійне джерело фінансових надходжень для повоєнного відновлення. Отже, для них важливим завданням є мобілізація внутрішніх ресурсів. Крім того, актуальним є доопрацювання стратегій розвитку регіону з метою створення передумов для нарощування власних експортних можливостей.

Проведений аналіз дозволив виявити регіональні відмінності у здобутті відносних порівняльних переваг у зовнішній торгівлі товарами за період з січня 2022 по вересень 2023 року. Сформована матриця розподілу регіонів України дала можливість конкретизувати цілі економічної політики мезорівня в контексті можливості використовувати компаративні переваги регіону як джерело надходжень коштів для повоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Білоган О. І. Оптимізація структури зовнішньої торгівлі країн Центральної та Східної Європи: дис. кандидата економ. наук : 08.00.02. Львів, 2015. 221 с.
2. Почерніна Н. В. Оцінка порівняльних переваг Запорізької області у зовнішній торгівлі. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2017. № 2(34). С. 208-215
3. Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами / Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 28.11.2023)

УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЕТАПНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Савіцький А. В.

доктор економічних наук, доцент,

*завідувач кафедри менеджменту Хмельницького політехнічного фахового коледжу
Національного університету «Львівська політехніка»*

Сучасна ситуація економічної системи України ставить нові виклики та перешкоди перед вітчизняними промисловими підприємствами, а особливо тоді коли порушена рівновага їх виробничих процесів через військові дії, які спричинені збройною агресією зі сторони російської федерації. Вітчизняні виробники намагаються дедалі більше співпрацювати із закордонними контрагентами, розширювати відповідні ринки збуту та покладатись на можливості, які створенні членами Європейського Союзу (ЄС).

За таких умов, поточна та короткострокова перспектива виживання і формування прибутковості українських суб'єктів господарювання, в повній мірі, залежить від частки їх інтегрованості до структур європейських ринків та є похідним елементом забезпечення виконання усіх зобов'язань, які передбачені в рамках поглибленої Угоди про Зону вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Разом з тим, слід зазначити, що формування достатнього рівня прибутковості на основі активізації ЗЕД, і експортоорієнтованості зокрема, вимагає впровадження ряду важливих управлінських заходів щодо організації та активізації усєї виробничої структури підприємства,

як по стадіях, так і структурі процесів в цілому. На авторське бачення, в такому випадку доцільно:

- врахувати поточну ситуацію, яка склалась на цільовому сегменті збуту під впливом економічних умов інтеграційних циклів;
- сформувати уявлення про можливості підприємства відповідати нормативним вимогам ринку;
- залучити необхідний обсяг оборотних коштів та якісних ресурсів;
- визначити, уточнити і адаптувати концепцію експортоорієнтованої стратегії розвитку, її складові, елементів та ключові завдання;
- сформувати проект та кінцевий варіант стратегічного плану (експортний план виходу підприємства на зовнішній ринок) [1–2];
- здійснити контроль реалізації та визначення критеріїв для оцінки результатів стратегії;
- активізувати зворотній зв'язок у вирішенні проблемних питань щодо відповідності планових очікувань рівня прибутковості.

Також, з метою розуміння результативності представлених заходів та розробки деталізованих завдань, керівникам промислових підприємств важливо врахувати наступне:

- для забезпечення окупності у часі, досягнення вищих фінансових результатів та підвищення прибутковості на початкових етапах інтеграції доцільно максимізувати обсяги оборотних коштів у відповідності до потреб залучення якісної матеріально-сировинної бази та можливостей кадрового потенціалу виробляти продукцію, яка відповідатиме вимогам міжнародних стандартів;
- згідно постулатів економічної теорії, на початкових етапах інтеграції, прибутковість характеризуватиметься низькими позиціями зростання, в той час, як авансовані фінансові ресурси мають бути найбільшими ;
- рівень експортоорієнтованості підприємств підвищуватиметься у відповідності до інтенсивності інтеграційних процесів, лібералізації ринків та послаблення зовнішньоторговельних бар'єрів.

В результаті, чим більше фінансових коштів підприємство може вкласти на початкових етапах інтеграційних процесів, тим прогресивніше зростатиме результативність його діяльності на кінцевих етапах, а стан прибутковості зможе досягти потенційно максимальних позицій та буде представлений високим рівнем експортної орієнтованості.

В такому випадку, усі завдання та управлінські рішення, які повинні бути сформульовані і приведені у дію за результатами запуску вище запропонованих заходів, в повній мірі активізують існуючу систему адміністрування та менеджменту експортоорієнтованого підприємства, як таку, що сформована для подальшого підвищення його прибутковості.

Беручи до уваги вищенаведене, підкреслимо і те, що процес планування та формування прибутковості підприємства повинен бути достатньо гнучким і альтернативним, оскільки постійні коливання курсів валют, цін на ресурси, сировину та матеріали, логістику і енергозабезпеченість, може значно обмежити її рівень. Через те, найбільш вигідним варіантом виходу на зовнішній ринок залишається стратегія прямого експорту. поряд із стратегією непрямого експорту та виробництва за кордоном, цей вид стратегії дозволяє достовірніше переоцінити вартість проникнення вітчизняної продукції на іноземний ринок, зважити ризики та обґрунтувати найбільш вигідні позиції, змінні і додаткові витрати, а також інші трансформаційні умови цільових сегментів збуту, які в поточному періоді дисбалансиують експортну ціну, і відповідно, дохід від реалізації.

Обираючи стратегію прямого експорту, у практиці вітчизняного підприємства виникає широке коло взаємопов'язаних питань, які на початкових етапах реалізації стратегії повинні бути прив'язані до здійснення якісних маркетингових досліджень, розуміння потенціалу суб'єкта ЗЕД відповідати стандартам і умовам закордонних ринків, а також сприяти ухваленню

лише тих управлінських рішень, що стосуються підготовки та організації експортоорієнтованого виробництва. Разом з цим, вагомим процесом, вартісна складова якого має бути продуманою та детально розрахованою на рівні діяльності усіх функціональних підрозділів – є безпосереднє налагодження партнерських зв'язків із майбутніми контрагентами. В поточній ситуації відкритого ринку та інтеграційних змін, це вимагає залучення значної кількості ресурсів та передбачення альтернативних варіантів формування виваженої пропозиції.

Отже, з позиції посиленої інтеграції до ЄС та стрімкої активізації продуктивності для подолання економічної нестабільності, для вітчизняних виробників, які володіють достатнім потенціалом виходу на закордонний ринок, необхідно акумулювати усі можливі ресурси та розробити відповідну стратегію, що базуватиметься на поступовому залученні оборотних коштів на окремому етапі інтеграційного процесу. Чим більше підприємство буде інтегрованим до структур європейських ринків, тим більше необхідно капіталів для фінансування виробництва продукції на експорт за вимогами міжнародних стандартів якості, освоєння нових сегментів та розробки власних моделей для забезпечення конкурентних переваг, і як результат, формування вищого рівня прибутковості.

Список використаних джерел

1. Євтушенко В. А., Ляшевська В. І., Чупринюк Ю. В. Дослідження та вдосконалення стратегічного планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Бізнес-Інформ*. 2020. № 6. С. 23–29.
2. Крамар І. Ю., Мариненко Н. Ю. Експортно-орієнтована діяльність промислових підприємств як спосіб забезпечення розвитку Західного регіону України. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 40. С. 130–133.